

TUSZYN

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020

Załącznik nr 1
do Zarządzenia Burmistrza Miasta Tuszyna
NR 34/2016 Z DNIA 30.03.2016 R.

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020

Tuszyn
2015

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	3
1.1. Przebieg prac nad opracowaniem Strategii.....	4
1.2. Struktura Strategii.....	4
1.3. Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn jako aktualny system prowadzenia polityki rozwoju.....	5
2. Diagnoza gminy Tuszyn.....	7
2.1. Ogólna charakterystyka miasta i gminy Tuszyn.....	8
2.2. Analiza SWOT.....	76
3. Wyniki badania ankietowego.....	79
4. Wizja i misja gminy Tuszyn.....	90
5. Wyzwania rozwojowe.....	91
6. Plan operacyjny – prognoza trendy.....	92
6.1. Obszar 1: Inwestycje i rozwój gospodarczy.....	93
6.2. Obszar 2: Osadnictwo.....	96
6.3. Obszar 3: Jakość życia mieszkańców.....	101
6.4. Obszar 4: Atrakcyjność turystyczna.....	105
6.5. Obszar 5: Efekty i partnerski system zarządzania gminą.....	108
7. Zgodność z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu.....	111
8. Źródła finansowania.....	113
9. Monitoring i ewaluacja.....	115
10. Spis tabel.....	121
11. Spis wykresów.....	123
12. Spis rysunków.....	126
13. Spis schematów.....	127

TUSZYN

1. Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 jest podstawowym i najważniejszym dokumentem strategicznym samorządu lokalnego, określającym wizję, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni gminy. Dokument ten powstał z inicjatywy władz lokalnych, dostrzegających potrzebę kompleksowego rozwoju gminy. Jest odpowiedzią na nieustannie zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki gospodarowania oraz wzrost konkurencyjności otoczenia. Respektując nowatorskie zasady rozwoju regionalnego w Polsce, Strategia uwzględnia potrzeby i oczekiwania całej wspólnoty gminnej, promując współpracę pomiędzy samorządem oraz sektorem gospodarczym, organizacji pozarządowymi i innymi instytucjami, mającymi wpływ na realizację celów strategicznych gminy Tuszyn. Dlatego w systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni rolę generalnego planu postępowania władz samorządu gminnego, a także narzędzia współpracy z innymi partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi. Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy jest warunkiem koniecznym z uwagi na to, że gmina zamierza ubiegać się o poza budżetowe środki pomocnicze, krajowe i zagraniczne, w tym środki z Unii Europejskiej.

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn jest narzędziem wspierania pozytywnych zmian w całej przestrzeni gminnej oraz niwelowania barier pojawiających się w otoczeniu. W tym kontekście szczególnie ważna jest współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego.

Najważniejszym celem Strategii jest jednak poprawa warunków życia mieszkańców. Opracowanie tego dokumentu pozytywnie wpłynie na planowanie rozwoju gminy, jak również ułatwi codzienną działalność i podejmowanie decyzji przez władze gminy. Strategia stanowi ponadto cenne źródło informacji dla potencjalnych inwestorów o przyjętych i zakładanych przez gminę ścieżkach rozwoju.

Strategia została przygotowana w wyniku prac, prowadzonych przez Zespół do spraw opracowania Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020.

TUSZYN

1.1. Przebieg prac nad opracowaniem Strategii

Prace nad Strategią Gminy Tuszyn, koordynował Zespół do Spraw Opracowania Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 który został powołany Zarządzeniem Burmistrza Miasta Tuszyna. W skład zespołu wchodził przedstawiciele Urzędu i przedstawiciele współpracujących z nim jednostek.

Przystępując do budowania Strategii, Zespół Ekspertów w oparciu o posiadane dokumenty oraz wyniki konsultacji społecznych starał się w możliwie jak największym stopniu poznać otoczenie oraz zrozumieć zachodzące w nim procesy. Proces tworzenia niniejszej Strategii Rozwoju Gminy był złożony i obejmował kilka etapów.

Pierwszy etap tworzenia Strategii, polegał na gromadzeniu danych niezbędnych do sporządzenia kompleksowego obrazu poszczególnych obszarów życia gminy. W okresie tym zespół zbierał informacje o sytuacji w różnych obszarach problemowych gminy. Dane te stały się podstawą do sporządzenia dokładnej diagnozy stanu, oraz określenia w jakich dziedzinach gmina sobie radzi, a w jakich nie a także jakie problemy powinny zostać w pierwszej kolejności rozwiązane.

W związku z prowadzonymi pracami nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020, przeprowadzono badanie ankietowe na przełomie kwietnia i maja 2015 roku wśród mieszkańców gminy. Celem ankiety było poznanie opinii mieszkańców gminy Tuszyn na temat obecnej sytuacji społeczno - gospodarczej, mocnych i słabych stron gminy oraz zaproponowanych kierunków rozwojowych.

Po ustaleniu i zdefiniowaniu wizji i misji rozwoju gminy, określeniu celów strategicznych, operacyjnych i zadań a także określeniu założeń do wdrażania i monitorowania zamierzeń strategicznych zespół przystąpił do opracowania Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020.

1.2. Struktura Strategii

Strategia jest dokumentem o określonej strukturze, została przygotowana w klasycznej formie. Najważniejszym, wyjściowym elementem jest misja rozwoju gminy, która określa, jaki powinien być kierunek jej rozwoju w perspektywie następnych kilkunastu lat na rzecz zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Misja jest sentencją, która najlepiej ujmuje główne kierunki działania samorządu, jednocześnie wskazuje priorytety działalności w najbliższych latach, ale przede wszystkim jest najlepszym podsumowaniem całego opracowanego planu strategicznego. Strategia jest zorganizowana na kilku poziomach; strukturą swoją przypomina piramidę, której wierzchołek stanowi misja.

Schemat 1

Struktura Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn.

Źródło: opracowanie własne.

Każdy cel, program i projekt zostaną w dokumencie strategii dokładnie uzasadnione i scharakteryzowane.

1.3. Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn jako aktualny system prowadzenia polityki rozwoju

Ugruntowana praktyka prowadzenia polityki rozwoju na szczeblu gminnym realizowana jest najczęściej w postaci tworzenia gminnych strategii rozwoju. Zasady lokalnej polityki rozwoju powinny jednak uwzględniać wytyczne w zakresie prowadzenia polityki rozwoju na wyższych szczeblach. Poczynając od dokumentów na szczeblu Unii Europejskiej, w szczególności uwzględniając zasady Europejskiej Polityki Spójności, poprzez strategiczne dokumenty krajowe, przygotowane przede wszystkim przez administrację rządową, a kończąc na wojewódzkiej i subregionalnej strategii rozwoju.

Schemat przedstawiony poniżej przedstawia aktualny system prowadzenia polityki rozwoju, oparty o hierarchiczny układ dokumentów strategicznych, wzajemnie ze sobą spójnych i powiązanych. W procesie lokalnego planowania strategicznego należy jednak pamiętać o zachowaniu spójności i relacyjnym powiązaniu z systemem nadrzędnych dokumentów strategicznych, szczególnie tych opracowanych po wejściu w życie aktualnej Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020.

Schemat 2

Układ zależności i hierarchia europejskich, krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych.

2. Diagnoza gminy Tuszyn

Planowanie przyszłego rozwoju jednostki terytorialnej powinno rozpocząć się dokładną i obiektywną diagnozą sytuacji. Celem przeprowadzenia diagnozy gminy Tuszyn jest przedstawienie aktualnego obrazu miasta. Pod uwagę wzięto czynniki i zasoby, zarówno o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym, które mają wpływ na obecny i przyszły rozwój lokalny gminy i miasta.

Diagnoza składa się z trzech zasadniczych części odnoszących się do najważniejszych sfer dla gminy Tuszyn:

- sfery przestrzenno – przyrodniczej,
- sfery gospodarczej,
- sfery społeczno – kulturowej,

W części dotyczącej sfery przestrzenno – przyrodniczej dokonano charakterystyki miasta pod względem położenia Tuszyna, uwarunkowań środowiskowych, wyposażenia w infrastrukturę techniczną i stanu zagospodarowania przestrzennego.

Sfera gospodarczo przedstawia raport o mieście dotyczący najważniejszych elementów wpływających na atrakcyjność inwestycyjną i potencjał gospodarczy miasta, tj. rynku pracy, struktury lokalnej gospodarki.

W części dotyczącej sfery społeczno – kulturowej scharakteryzowano takie elementy jak demografia, oświata i wychowanie, kultura, sport i wypoczynek, turystyka, ochrona zdrowia, pomoc społeczna.

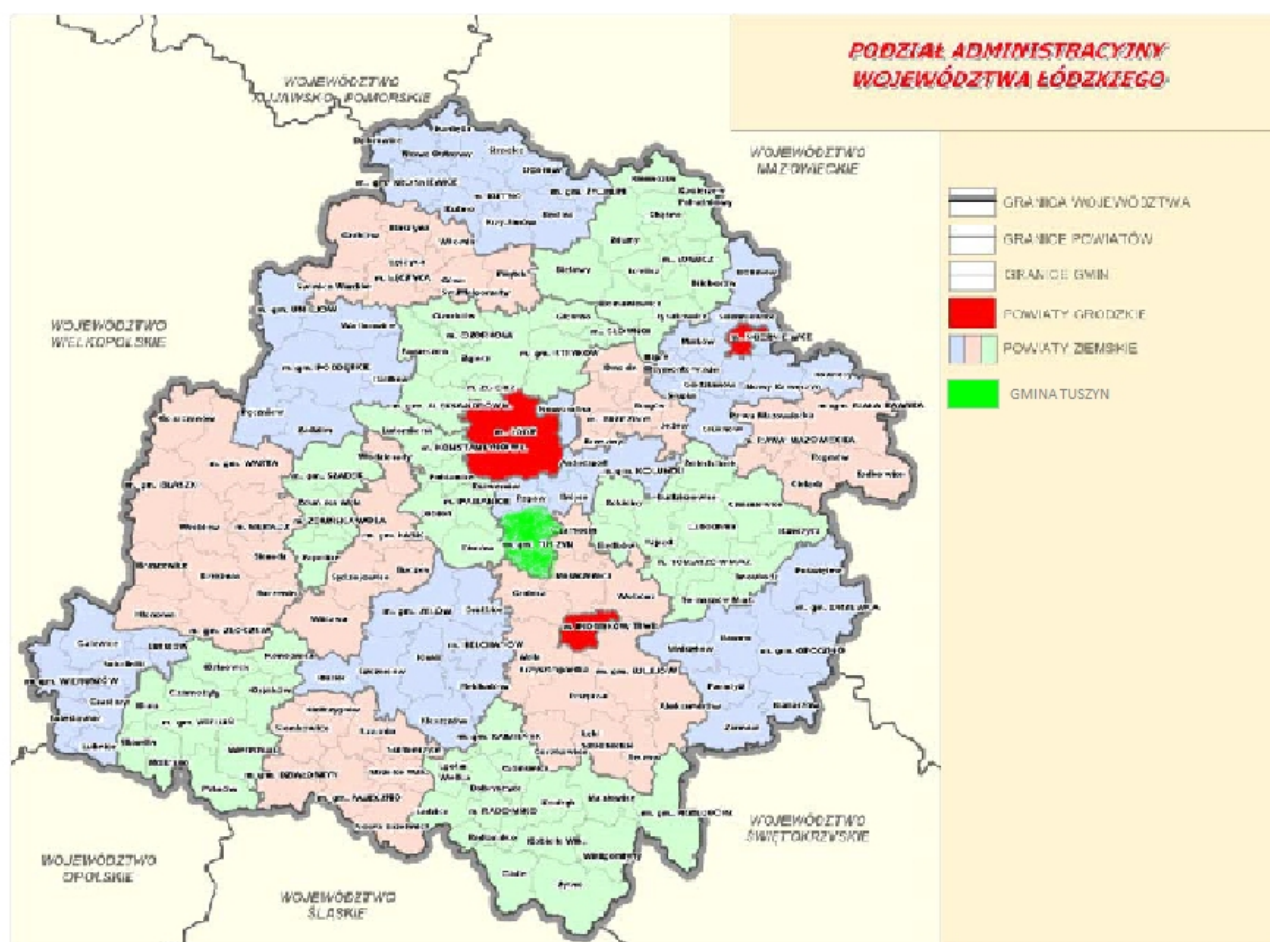

2.1. Ogólna charakterystyka miasta i gminy Tuszyn

Gmina Tuszyn położona jest w środkowej części województwa łódzkiego w powiecie łódzkim wschodnim, na południe od Łodzi. Wchodzi w skład łódzkiej aglomeracji miejskiej, stanowiąc dla niej fragment południowego pasma rozwojowego. Gmina położona jest pomiędzy dwoma dużymi miastami: Łodzią - stolicą województwa odległą o ok. 21 km, oraz Piotrkowem Trybunalskim – odległym o ok. 29 km. O centralnym położeniu Tuszyna w stosunku do innych większych ośrodków miejskich tego regionu świadczą odległości do najbliższych miast: Pabianic o ok. 21 km, Bełchatowa o ok. 36 km, Tomaszowa Mazowieckiego o ok. 50 km.

Rysunek 1

Położenie gminy Tuszyn na tle województwa łódzkiego i powiatu łódzkiego wschodniego.

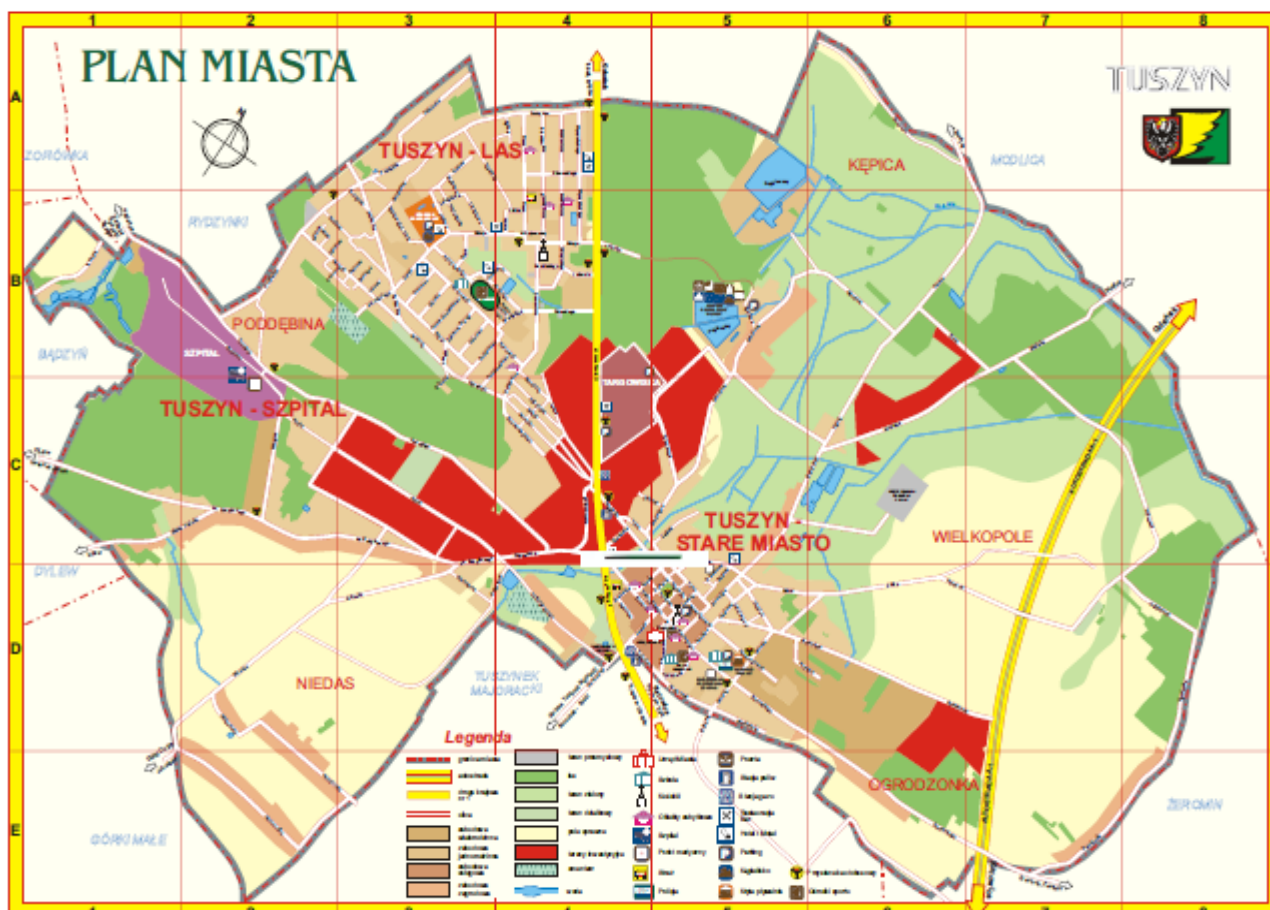
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego.

Gmina Tuszyń graniczy z następującymi gminami: Dłutów, Czarnocin, Grabica, Moszczenica oraz Brójce, Rzgów i Pabianice zajmując powierzchnię 130 km², co stanowi 26% ogólnej powierzchni powiatu oraz 0,7% powierzchni województwa łódzkiego. Pod względem obszaru gmina zajmuje drugie miejsce wśród sześciu gmin powiatu łódzkiego wschodniego. Pod względem liczby ludności gmina Tuszyń zajmuje trzecie miejsce w powiecie, jej mieszkańcy stanowią 17,1% liczby ludności powiatu oraz 0,48% ludności województwa.

Gmina Tuszyń składa się z miasta Tuszyń podzielonego na trzy dzielnice: Tuszyń - Stare Miasto, Tuszyń – Las i Tuszyń – Szpital, (podział przedstawia Rysunek 2, oraz z 20 sołectw: Bądzyn, Dylew, Garbów, Głuchów, Górki Duże, Górki Małe, Jutroszew, Kruszów, Mąkoszyn, Modlica, Rydzynki, Syski, Szczukwin, Tuszynek Majoracki, Wodzin Majoracki, Wodzin Prywatny, Wodzinek, Wola Kazubowa, Zofiówka, Żeromin prezentuje Rysunek 3.

Rysunek 2
Podział miasta Tuszyń na dzielnice.

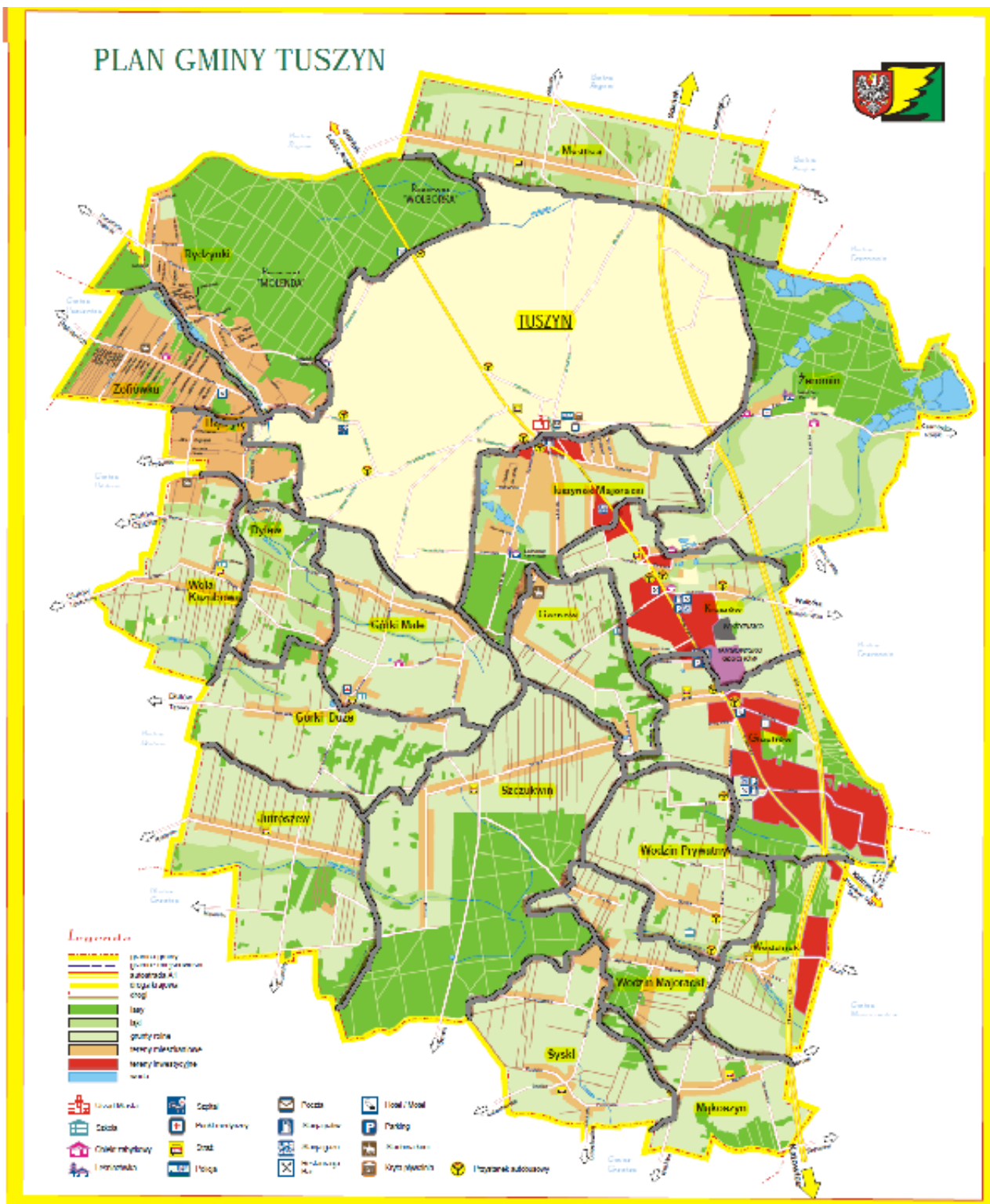

TUSZYN

Rysunek 3

Podział gminy Tuszyn na sołectwa.

Źródło: www.tuszyn.info.pl

Stan środowiska gminy Tuszyn

Ukształtowanie terenu - budowa geologiczna¹

Przez teren miasta i gminy Tuszyn przebiega dział wodny I rzędu pomiędzy zlewniami głównych rzek Polski Wisły i Odry. W zachodniej i południowej części gminy należącej do zlewni Odry znajdują się tereny źródłowe rzek: Dobrzyńki, Dłutówki, Małej Widawki i Grabki, będących dopływami rzeki Neru i Grabi. W północnej i wschodniej części gminy należącej do zlewni rzeki Wisły mają swoje źródła rzeki: Wolbórka i Moszczanka, będące dopływami rzeki Pilicy. Wszystkie większe i mniejsze doliny tych rzek gminnych, połączone są poprzez rzeki regionalne Wartę i Pilicę z największymi rzekami kraju – Wisłą i Odrą. W ten sposób doliny rzek gminy pełnią funkcje korytarzy ekologicznych o znaczeniu lokalnym, stanowiących uzupełnienie systemu międzyregionalnych korytarzy ekologicznych, włączonych do ekologicznego systemu krajowego Wisły i Odry, mających według koncepcji ECONET znaczenie międzynarodowe.

Obszar gminy położony jest zgodnie – zgodnie z klasyfikacją fizyczno-geograficzną J. Kondrackiego – na wzniesieniu Wzniesieniu Południowomazowieckim, w mezoregionie Wysoczyzna Bełchatowska. Wysoczyzna Bełchatowska ma położenie wododziałowe między dorzecziami Warty i Pilicy. Ośią wysoczyzny jest ukierunkowane z północy na południe pasmo ostańcowych wzgórz żwirowych, związanych z maksymalnym zasięgiem zlodowacenia warciańskiego. Przekraczają one wysokość 200 m- na południe od Tuszyzna 289 m, na wschód od Bełchatowa 276m.

Najbardziej urozmaiconą rzeźbę ma zachodnia część gminy. Teren gminy stanowi lekko falista wysoczyzna morenowa urozmaicona piaszczystymi i kopulastymi pagórkami o spadkach przekraczających 5% i wysokościach w przedziale 10 - 20 m, osiągających kulminacje w rejonie Górek Dużych i Szczukwina. Również urozmaicenie rzeźby stanowią formy eoliczne wykształcone w postaci pagórków lub wałów wydmy porastających lasy.

Wysoczyznę morenową rozcinają doliny główne: rzek Grabi, Dobrzyńki i Wolbórki oraz ich mniejszych dopływów. Doliny rzeczne są zróżnicowanie wcięte w powierzchnię wysoczyznową. Najsilniej wcięte są doliny Małej Widawki, Moszczanki, częściowo Dobrzyńki.

Formami zaznaczającymi się w rzeźbie terenu są spotykane na powierzchni wysoczyzn niewielkie zagłębienia bezodpływowe typu „oczek”, słabo zarysowane, rozległe, wklęsłe obniżenia, na ogół włączone w sieć odpływu powierzchniowego, których najlepszym przykładem jest dolina Wolbórki oraz wyrobiska poeksploatacyjne.

Pod względem geologicznym gmina Tuszyn leży w południowo-wschodniej części niecki Mogileńsko–Łódzkiej zbudowanej z utworów kredowych przykrytych osadami trzeciorzędu (lokalnie) i czwartorzędu, w widłach małych rzek Dobrzyńki i Wolbórki.

¹Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Przestrzennego Gminy Tuszyn

Powierzchnię Niecki Łódzkiej tworzą utwory węglanowe powstałe w górnej kredzie wykształcone w postaci wapieni, wapieni marglistych, margli. Strop utworów kredowych jest znacznie zróżnicowany, osiąga wartości od ok. 150 m n. p. m. w Żerominie do ok. 125 m n. p. m. w kierunku NW ul. Wielkopole w Tuszynie. Stąd powierzchnia utworów kredowych obniża się w kierunku SW. W północnej części Tuszyna rzędna stropu ma wartość ok. 80 m n. p. m., a dalej w kierunku SW ul. Nidas Trzciniec w Tuszynie wznosi się do rzędnej ok. 130 m n. p. m. Znaczne obniżenie powierzchni stropowej występuje także w kierunku SW od Żeromina, osiągając w Garbowie rzedną ok. 80 m n. p. m.

Na utworach kredy górnej lokalnie zalegają utwory trzeciorzędowe wykształcone w formie iłów, mułków i piasków kwarcowych. Strop osadów trzeciorzędowych występuje na głębokości od ok. 40 m do ok. 120 m. Największą miąższość ok. 40 m stwierdzono w zagłębieniu na zachód od Tuszyna, a najmniejszą ok. 10 m w okolicach Wodzina Prywatnego.

Osady czwartorzędowe zlodowacenia środkowopolskiego wykształcone są w postaci utworów piaszczysto-żwirowych, pyłów, iłów oraz glin. Zróżnicowanie miąższości utworów czwartorzędowych uzależnione jest od morfologii terenu oraz powierzchni stropowej kredy i wynosi od ok. 40 m do 120 m.

W dnach dolin i obniżeń zalegają utwory współczesne, holoceni: piaski, namuły organiczno-piaszczyste i utwory torfowe. Brak jest regularności w wykształceniu warstw. Utwory piaszczyste największe miąższości osiągają w dolinie Wolbórki, gdzie miąższość utworów spoistych jest znacznie ograniczona. Piaski wypełniają często zagłębienia powierzchni stropowej utworów kredowych.

Większość obszaru gminy Tuszyn pokrywają gleby brunatne wykształcone z glin oraz gleby bielcowe i pseudo - bielcowe wykształcone z piasków oraz z glin spiaszczonych. Przeważają kompleksy rolniczej przydatności gleb – żytni słaby i najslabszy.

Największą wartością rolniczą z uwagi na właściwe stosunki wodne, strukturalność oraz zasobność w próchnicę i składniki pokarmowe mają gleby brunatne wytworzone z gliny zwałowej. Zaliczone są one do kompleksu pszennego dobrego i żytniego dobrego i do III klasy bonitacyjnej. Gleby te występują we wsiach: Kruszów, Szczukwin ul. Gliniana, Mąkoszyn, Jutroszew, Żeromin, Górki Małe i Syski.

Drugą grupę pod względem wartości rolniczej stanowią gleby bielcowe i pseudo-bielcowe, wytworzone z glin spiaszczonych. Przy właściwej technice i intensywnym nawożeniu mogą dać wysokie plony. Są to przeważnie gleby IV klasy bonitacyjnej. Występują na południe od Tuszyna i Żeromina oraz w okolicach Garbowa, Szczukwina, Wodzina Prywatnego, Wodzina Majorackiego, Głuchowa i Górek Dużych.

Najslabszą wartością rolniczą mają gleby znajdujące się w zachodniej części gminy w pasie ciągnącym się od Rydzynek na północy po Wolę Kazubową i Dylew na południu, oraz na zachód i południe od Górek Dużych i na zachód od Szczukwina ul. Piaskowej. Należą one do V i VI klasy bonitacyjnej.

Surowce mineralne²

Obszar gminy Tuszyn pokryty jest grubą warstwą utworów czwartorzędowych, występują tu zatem surowce ilaste oraz kruszywo. Na terenie gminy znajdują się złoża surowców naturalnych, z czego dwa to złoża surowców ilastych, a pozostałe to złoża kruszywa.

Udokumentowane złoża surowców ilastych (stan na 31.12.2014r.):

- „Kruszów” - eksploatowane dla potrzeb ceramiki budowlanej, złożo nie ma ustanowionego obszaru i terenu górniczego, eksploatacja w złożu została zaniechana,
- Złożo „Kruszów” - złożo surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego, złożo nie ma ustanowionego obszaru i terenu górniczego, zasoby geologiczne bilansowe 374 tys. m³.

Udokumentowane złoża kruszywa stan na dzień 31.12.2014 roku:

- Garbów I – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 362,0 tys m³
- Garbów – eksploatacja złoża zaniechana, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 63,0 tys m³
- Wodzin Prywatny – eksploatacja złoża okresowa, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 94,0 tys m³
- Wodzin Prywatny I – eksploatacja złoża okresowa, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 59,0 tys m³
- Wodzin Prywatny II – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowane wynoszą 693 tys m³
- Wodzin Prywatny III – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 398,0 tys m³
- Wodzin Prywatny IV – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 817,0 tys m³
- Wodzin Prywatny V – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 346,0 tys m³
- Wodzin Prywatny VI – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 537,0 tys m³
- Wodzin Prywatny VII – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 878 tys m³
- Górki Duże – złożo eksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 100 tys m³
- Górki Duże I – złożo nieeksploatowane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 18,0 tys m³
- Górki Duże IV – zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 19,0 tys m³, obszar i teren górniczy został zniesiony
- Górki Duże V – eksploatacja zaniechana, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 76,0 tys m³
- Górki Duże VI – złożo eksploatowane okresowo, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 30,0 tys m³
- Górki Duże X – złożo eksploatowane okresowo, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 406,0 tys m³
- Górki Duże XI – złożo eksploatowane
- Górki Duże XIII – złożo eksploatowane okresowo, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 243,0 tys m³

²Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Tuszyn

- Górki Duże XIV złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 360,0 tyś m³
- Górki Duże XV – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 180,0 tyś m³
- Górki Duże XVI – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 130,0 tyś m³
- Górki Duże XVII złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 1029,0 tyś m³
- Górki Duże XVIII – zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 239,0 tyś m³
- Górki Małe I – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 94,0 tyś m³
- Górki Małe II – zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 871,0 tyś m³
- Górki Małe Kolonia – złoża nieeksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 78,0 tyś m³
- Szczukwin IV – eksploatacja złoża jest zaniechana
- Szczukwin V – złoża eksploatawane okresowo, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 242,0 tyś m³
- Szczukwin VI – złoża eksploatawane okresowo, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 86,0 tyś m³
- Szczukwin VII – obszar i teren górniczy zostały zniesione
- Szczukwin VIII złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 302,0 tyś m³
- Szczukwin IX – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 130,0 tyś m³
- Szczukwin XI – zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 195,0 tyś m³
- Szczukwin XII złoża nieeksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 369,0 tyś m³
- Szczukwin XIII – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 403,0 tyś m³
- Szczukwin Górki Duże – złoża eksploatawane okresowo, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 107,0 tyś m³
- Szczukwin Piaskowy – eksploatacja zaniechana, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 31,0 tyś m³
- Wola Kazubowa – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 191,0 tyś m³
- Kruszów I - złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 51,0 tyś m³
- Jutroszew – złoża nieeksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 14,0 tyś m³
- Modlica – złoża nieeksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 1912,0 tyś m³
- Nidas Szczukwin – eksploatacja zaniechana, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 20,0 tyś m³
- Głuchów – złoża nieeksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 96,0 tyś m³
- Wodzinek I – złoża eksploatawane, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 384,0 tyś m³
- Wodzinek – eksploatacja zaniechana, zasoby geologiczne bilansowe wynoszą 115,0 tyś m

Wody powierzchniowe i podziemne

Przez teren gminy Tuszyn przebiega południkowo główny dział wodny I rzędu pomiędzy zlewniami Wisły i Odry. W zlewni Odry znajduje się zachodnia i południowa część gminy – jest ona odwadniana przez rzekę Dobrzyńkę stanowiącą dopływ Neru oraz liczne dopływy Grabii:

- **Rzeka Dobrzyńka** ma swoje źródła na granicy wsi Górki Małe - Garbów, gdzie występuje już wyraźnie ukształtowana dolina. We wsi Rydzynki na rzece zlokalizowanych jest kilka zbiorników wodnych, po przepłynięciu przez wieś Rydzynki rzeka opuszcza gminę.
- **Rzeka Dłutówka** ma swoje źródła w rejonie Górek Dużych ul. Polska Wola. Płynie przez gminę na długości ok. 3 km, po opuszczeniu gminy Tuszyn przepływa do Dłutowa, po czym wpływa do Grabii.
- **Mała Widawa** bierze początek w rejonie Szczukwina i Sysek na ul. Kolonii Syseckiej, po połączeniu cieków źródłowych płynie w kierunku zachodnim i po przepłynięciu ok. 5 km w rejonie wsi Jutroszew opuszcza gminę, po kilku kilometrach wpływa do rzeki Grabii.
- **Grabka** która ma swoje źródła w rejonie Sysek w odległości ok. 1 km od granicy gminy, następnie przepływa przez Grabicę i w rejonie Mzurek uchodzi do Grabii.

W zlewni Wisły znajduje się północna i wschodnia część gminy odwadniana przez następujące ciek wodne:

- **Wolbórka** która ma swoje źródła na terenie kompleksów leśnych na północy gminy. Teren źródliskowy objęty jest ochroną rezerwatową (Rezerwat Wolbórka). Rzeka płynie szeroką, płaską, rozległą i podmokłą doliną z zachodu na wschód. W źródłowym odcinku zasilana jest przez dopływ mający swoje źródła w rejonie Tuszyńka Majorackiego, na cieku tym znajduje się kilka zbiorników wodnych, następnie przepływa on przez miasto Tuszyn, by w rejonie ul. Wielkopole ująć do Wolbórki. Drugi niewielki ciek wodny zasilający Wolbórkę ma swoje źródła w rejonie dzielnicy Tuszyń-Las, następnie zasila zbiornik wodny Młynek i w rejonie ul. Grzędy w Tuszyńce wpływa do Wolbórki. Kolejne ciek wodne zasilające Wolbórkę to: dopływ w Żerominie, dopływ wypływający spod Kruszowa i dopływ mający źródła w Głuchowie. W rejonie Żeromina na rzece Wolbórka usytuowanych jest kilka dużych stawów rybnych. Dno dolinne rzeki jest płaskie często podmokłe o zmiennej szerokości od 500 do 2000 m.
- **Moszczanka** która bierze początek w rejonie Wodzina Prywatnego, przepływa przez Wodzinę, do Wolbórki uchodzi za Wolborzem.

Mimo Dużej ilości cieków, teren gminy nie jest bogaty w wodę z uwagi na fakt, iż są to źródłowe odcinki rzek prowadząc niewielkie ilości wody.

Nielicznie reprezentowane są w gminie wody stojące w postaci stawów. Większą powierzchnię mają jedynie stawy rybne w Żerominie, Rydzynkach, Tuszyńce (na rowie R - A) oraz zbiornik „Młynek” mający charakter rekreacyjny.

- Stawy Żeromińskie powstały w wyniku spiętrzenia wód Wolbórki, porośnięte są szuwarami i otoczone lasami o powierzchni 100 hektarów. Występuje tu liczne ptactwo wodne.

- „Młynek” to 11 hektarowy kompleks leśny którego częścią jest Ośrodek Sportu i Rekreacji „Młynek” ze zbiornikiem wodnym o powierzchni 2,5 hektara i piękną piaszczystą wydumą plaża.

Pozostałe stawy niewielkie sztuczne stawy będące często efektem eksploatacji surowców mineralnych.

Miasto i gmina Tuszyn znajdują się w obrębie głównego zbiornika wód podziemnych (GZWP) wieku dolno-kredowego w ośrodku porowym - nr 401 Niecka Łódzka. Na terenie gminy występują trzy poziomy wodonośne: czwartorzędowy, trzeciorzędowy i kredy górnej.

Głównym poziomem użytkowym jest piętro czwartorzędowe związane z piaszczysto-zwirowymi osadami plejstoceniowymi. Poziom czwartorzędowy charakteryzuje się występowaniem kilku warstw wodonośnych rozdzielonych utworami słabo przepuszczalnymi. Zwierciadło wody może mieć charakter swobodny lub napięty stabilizujące się na rzędnych ok. 190-230 m n. p. m, w zależności od występowania warstw wodonośnych i rejonu gminy. Czwartorzędowy poziom wodonośny jest bardzo zasobny w wodę. Posiada zasoby eksploatacyjne ustalone w wysokościach dochodzących do 150 m³/h. Udokumentowany został w miejscowościach: Tuszyn, Szczukwin, Modlica i Rydzynki. Ujmowany jest również do eksploatacji lokalnie, indywidualnymi studniami wierconymi.

Poziom trzeciorzędowy związany jest z osadami piaszczystymi. Poziom ten ma małe rozprzestrzenienie, ujmowany jest do eksploatacji otworami studziennymi na terenie ujęcia wodociągu w Tuszyn-Lesie przy ul. 3-go Maja. Ujęcie posiada ustalone zasoby eksploatacyjne w wysokości 82 m³/h. Charakteryzuje się napiętym zwierciadłem wody kształtującym się na głębokości ok. 15 -10 m tj. na rzędnych ok. 195 -200 m n. p. m.

Wody kredy górnej występują w serii węglanowej. Charakteryzują się napiętym zwierciadłem wody stabilizującym się na głębokości od ok. 10,0 m p. p. t. we wschodniej części gminy do ok. 35,0 m w części zachodniej. Wody poziomu górno-kredowego udokumentowane są na terenie: Tuszyńska, Tuszyńska Majorackiego, Żeromina i Górek Dużych. Ujęcia posiadają wody o ustalonych zasobach eksploatacyjnych w wysokości ok. 50,0 – 630,0 m³/h (Żeromin). Głębokość studni ujmujących poziom górnej kredy wynosi 80 - 235m, przeciętnie 130 -160 m. Wody podziemne z tego poziomu nie są zanieczyszczone, a ich parametry chemiczne mieszczą się w przedziale tła pierwotnego. Mineralizacja wód jest niewielka, nie zawierają siarczanów, natomiast są lekko żelaziane.

Na terenie gminy przeważają obszary z wodą gruntową zalegającą głębiej niż 2 m p. p. t. Najniższy poziom wód gruntowych występuje w strefie koncentracji spływu wód powierzchniowych w obrębie den dolinnych rzek i cieków i kształtuje się w granicach od 0 do 1 m a w obszarach zboczowych w granicach 1 – 2 m. Największym obszarem występowania wód gruntowych poniżej 2 m jest północna część gminy - dolina Wolbórki. Natomiast tereny wysoczyzny charakteryzują się ciągłym i głębszym niż 4 m poziomem wód gruntowych. Na gruntach o trudnej przepuszczalności występujących blisko powierzchni ziemi, może występować płytki poziom wód gruntowych.

Warunki klimatyczne

Warunki klimatyczne charakteryzują się średnioroczną temperaturą powietrza wynoszącą około 7,6°C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń – 3,6°C, a najcieplejszym lipiec 18,9°C. Przeważają wiatry z kierunków zachodnich oraz północno i południowo-zachodnich.

Przeciętna długość okresu wegetacyjnego waha się w granicach 210 – 227 dni, a suma rocznych opadów wynosi ok. 600 mm. Czas trwania pokrywy śnieżnej waha się od 50 do 60 dni. Notuje się od 30 – 50 dni mroźnych i od 100 – 118 dni z przymrozkami.

Warunki klimatu lokalnego na terenie gminy są zróżnicowane. Najkorzystniejsze warunki klimatyczno-zdrowotne występują w obrębie: terenów otwartych wysoczyzn - na obszarach o korzystnej ekspozycji południowej - dobre nasłonecznienie, dobre warunki termiczne, znaczne wyniesienie ponad dno doliny - dobre przewietrzanie terenu, dobre warunki wilgotnościowe, rzadkość występowania mgieł. Średniokorzystne warunki występują na obszarze terenów wysoczyzny otoczonych lasami i terenów leśnych - utrudnione, niedostateczne przewietrzanie obszarów, słabe nasłonecznienie, często występujące mgły poranne, znaczna wilgotność. Niekorzystne lub mało korzystne warunki topoklimatyczne posiadają: dna dolinne rzek, boczne dolinki i obniżenia w obrębie wysoczyzny oraz zagłębienia bezodpływowe. Są to strefy częstych inwersji termicznych (zalegania lub spływu chłodnych mas powietrza), złe warunki solarne i wilgotnościowe, częste mgły i przymrozki, obszary o charakterze korytarzy wentylacyjnych. Największym obszarem o niekorzystnych warunkach klimatycznych są północne fragmenty gminy związane z doliną Wolbórki.

Teren miasta i gminy Tuszyn charakteryzuje się dużą wietrznością, z przewagą o niewielkich prędkościach do 4m/s, większymi osiąganymi zimą i wiosną. Cisze o znacznej częstotliwości – lato, jesień 13%. Przeważające kierunki wiatrów to zachodnie (48%), najmniej liczne północne i południowo-wschodnie (po 5%). Średnia prędkość wiatru w roku wynosi 3,6m/s, wilgotność względna powietrza od 70-90%. Średnie nasłonecznienie w ciągu roku 4h - w czerwcu 6h, w grudniu 1h. Średnie zachmurzenie ok. 6,5h (44 dni słoneczne, 140 pochmurnych).

Szata roślinna

Najważniejszą grupą zbiorowisk pod względem walorów krajobrazowych, ekologicznych i przydatności gospodarczej stanowią lasy. Najbardziej naturalną formację roślinną tworzą lasy, które zajmują 3 069,27 ha. Lesistość gminy Tuszyn stanowi 25,58% powierzchni gruntów leśnych powiatu łódzkiego wschodniego, nasza gmina zajmuje drugie miejsce najwyższych preferencji zalesieniowych powiatu.

Tabela 1

Powierzchnia lasów w 2013 roku - stan na dzień 31.12.2013 roku.

	Powiat łódzki wschodni	Gminy miejsko - wiejskie			Gminy wiejskie		
		TUSZYN	Koluszki	Rzgów	Andrespol	Brójce	Nowosolna
Lasy publiczne w ha	10 142,54	2 282,22	6 177,71	22,74	512,32	53,16	1 094,39
Lasy prywatne w ha	1 857,00	787,00	241,00	234,00	75,00	372,00	148,00
Ogółem powierzchnia lasów w ha	11 999,54	3 069,22	6 418,71	256,74	587,32	425,16	1 242,39

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

Grunty leśne to głównie lasy państwowe występujące w trzech podstawowych kompleksach leśnych:

- Leśnictwo Molenda
- Leśnictwo Szczukwin
- Leśnictwo Żeromin.

Na obszarze miasta Tuszyna znajdują się również lasy komunalne będące własnością gminy Tuszyn. Pozostałą część obszarów leśnych stanowią lasy prywatne występujące w niewielkich kompleksach leśnych rozproszonych na terenie całej gminy. Lasy prywatne zajmują największe powierzchnie we wsiach: Wodzin Majoracki, Jutroszew, Górki Duże, Wodzin Prywatny, Modlica. W pozostałych wsiach lasy zajmują niewielkie powierzchnie i nie tworzą większych kompleksów. Gospodarka leśna w lasach państwowych i prywatnych prowadzona jest na podstawie planów urządzenia gospodarstw leśnych.

Tabela 2

Powierzchnia lasów w gminie Tuszyn według własności.

Obszar	Lasy państwowe	Lasy gminne	Lasy prywatne
Obszar wiejski	1903,90 ha	-	713,00 ha
Miasto Tuszyn	356,27 ha	22,10 ha	74,00 ha

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie, dane ewidencji gruntów z 2013 roku.

Skład siedliskowy porastających gminę drzewostanów stanowią przede wszystkim bory świeże i mieszane, w których dominującym gatunkiem jest sosna z domieszką brzozy, dębu, świerka, jodły i buka.

Najbardziej cennym przyrodniczo jest Las Tuszyński, a szczególnie olsy i łągi występujące w źródłowym obszarze rzeki Wolbórki. Źródlika i maziste torfy porasta ols z turzycą długokłosową. Na kępach rosną olchy. Zagłębienia pomiędzy kępami są zajęte przez gatunki bagienne. Na kępach obok olch pojawia się brzoza omszona, a z krzewów rosną kruszyna, wierzby

i jarzębina. Paprocie występują w runie. Poza olsami występują fragmenty lasów grądowych. Poza grądem występują dęby, lipy, klon i jawor.

Lasy na terenie gminy są lasami wielofunkcyjnymi. Obok funkcji gospodarczych wypełniają także funkcje dydaktyczne, rekreacyjno-turystyczne, ekologiczne i krajobrazowe. Uwzględniając powyższe można wyodrębnić trzy zasadnicze grupy lasu tj: rezerваты, lasy gospodarcze i lasy ochronne (lasы wodochronne, lasы doświadczalne i badawcze).

Drugim ważnym elementem szaty roślinnej gminy są parki Podworskie, stanowiące enklawy zieleni wysokiej w otoczeniu otwartej przestrzeni rolniczej. Są to oazy dla świata fauny, pełnią bardzo ważną funkcję przyrodniczą i ekologiczną.

Pozostałą zieleń obszaru stanowią: szpalery przydrożne (ważne, jako swoiste korytarze ekologiczne), zieleń urządzona skupiona wokół obiektów usługowych (głównie szkół, kościołów, cmentarzy), zieleń sadów i ogrodów oraz przydomowa, a także niezwykle ważna zieleń łąkowa w dolinach oraz zieleń śródpolna. Dominują gatunki rodzime, wśród których można wymienić: jesiony, klony, lipy, robinie, kasztanowce, topole, olchy, brzozy, wierzby.

Obszary i obiekty prawnie chronione

Na terenie gminy Tuszyn zlokalizowane są dwa rezerваты przyrody i jeden obszar chronionego krajobrazu.

- Rezerwat przyrody „Wolbórka” - utworzony na podstawie Zarządzenia nr 319 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 19.11.1959 r - Monitor Polski nr 89 poz. 481 z 1959 roku dla zachowania fragmentów lasu naturalnego olszowego, źródeł rzeki Wolbórki oraz motyla szlaczkonia borówkowca – reliktu polodowcowego. Jest to rezerwat leśny, częściowy o powierzchni 35,25 ha. Rezerwat znajduje się w Leśnictwie Molenda.
- Rezerwat przyrody „Molenda” - utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 14.09.1959 r - Monitor Polski nr 87 poz. 466 z 1959 roku dla zachowania fragmentu pierwotnego lasu mieszanego z jodłą, bukiem i świerkiem w pobliżu granicy zasięgu. Jest to rezerwat leśny, częściowy o powierzchni 143,00 ha. Rezerwat znajduje się w Leśnictwie Molenda.

Poza obszarami prawnie chronionymi można wyróżnić pięć pomników przyrody oraz trzy parki zabytkowe.

Pomniki przyrody:

- Żeromin, park – 3 dęby szypułkowe (585 cm, 350 cm, 800 cm), 2 topole kanadyjskie (350 cm, 340 cm). Data utworzenia / podstawa prawna Zarządzenie Wojewody Piotrkowskiego Nr 45/87 (Dz. U. Nr 17 z dnia 30.12.1987 r).
- Kruszów, park - 4 dęby szypułkowe 330-400 cm, 3 lipy drobnolistne 320-400 cm, lipa drobnolistna – 4 pnie tworzące altankę 200-400 cm, jesion wyniosły 465 cm. Data utworzenia / podstawa prawna Zarządzenie Woj. Piotrkowskiego Nr 45/87 (Dz. U. Nr 17 z dn. 30.12.1987 r).

- Nadleśnictwo Kolumna, Leśnictwo Żeromin, oddz. 9 - dąb szypułkowy. Data utworzenia / podstawa prawna Zarządzenie Woj. Piotrkowskiego Nr 4/96 (Dz. U. Nr 21 z dnia 04.11.1996 r).
- Nadleśnictwo Kolumna, Leśnictwo Tuszyn, oddz. 67b – 3 buki pospolite.
- Nadleśnictwo Kolumna, Leśnictwo Tuszyn, oddz. 58 – dąb szypułkowy.
- Nadleśnictwo Kolumna, Leśnictwo Tuszyn, obręb Rydzynki, dz. nr 45 ustanowionej na mocy Rozporządzenia Nr 20/2005 Wojewody Łódzkiego z dnia 13 lipca 2005 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody - sosna pospolita.

Parki zabytkowe:

- Górki Małe – nr dec. KL IV – 5340/37/76.
- Kruszów – nr dec. KL IV – 5340/38/76.
- Żeromin – nr dec. KL IV – 5340/39/76

Stan powietrza³

W 2013 roku w ramach monitoringu środowiska przyrodniczego województwa łódzkiego przeprowadzono roczną ocenę jakości powietrza. Wyniki parametrów dla stref oceny jakości powietrza pod kątem ochrony zdrowia przydzielono do dwóch klas: klasy A – poziom stężeń nieprzekraczający wartości poziomu dopuszczalnego, docelowego lub celu długoterminowego; klasy C – poziom stężeń powyżej wartości poziomu dopuszczalnego, docelowego lub celu długoterminowego.

Gmina Tuszyn znajduje się w strefie łódzkiej, która została przydzielona do następujących klas jakości powietrza pod kątem ochrony zdrowia:

- dla SO₂ – klasa A,
- dla NO₂ – klasa A,
- dla B(a)P – klasa A,
- dla CO – klasa A,
- dla ozonu – klasa A,
- dla PM 2,5 – klasa C (z uwzględnieniem poziomu dopuszczalnego),
- dla PM 10 – klasa C (z uwzględnieniem poziomów dopuszczalnych),
- dla B(a)P w pyłe PM 10 - klasa C (z uwzględnieniem poziomu dopuszczalnego).

Według kryteriów dla ochrony zdrowia gmina Tuszyn została zakwalifikowana do programu ochrony powietrza POP. Jako przyczynę podano spalanie węgla i drewna w paleniskach domowych – emisja niska. W gospodarstwach domowych jako podstawowe paliwo używany jest węgiel, szczególnie ten niskiej jakości, o dużej zawartości popiołu i siarki, a jako źródło grzewcze używane są kotły o niskiej sprawności.

Ze względu na przekroczenie 24-godzinnej wartości poziomu dopuszczalnego stężenia pyłu zawieszonego PM10 konieczne jest przeprowadzenie działań naprawczych w obszarach przekroczeń rozmieszczonych w 26 miastach w obu strefach oceny w województwie wraz

³Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tuszyn

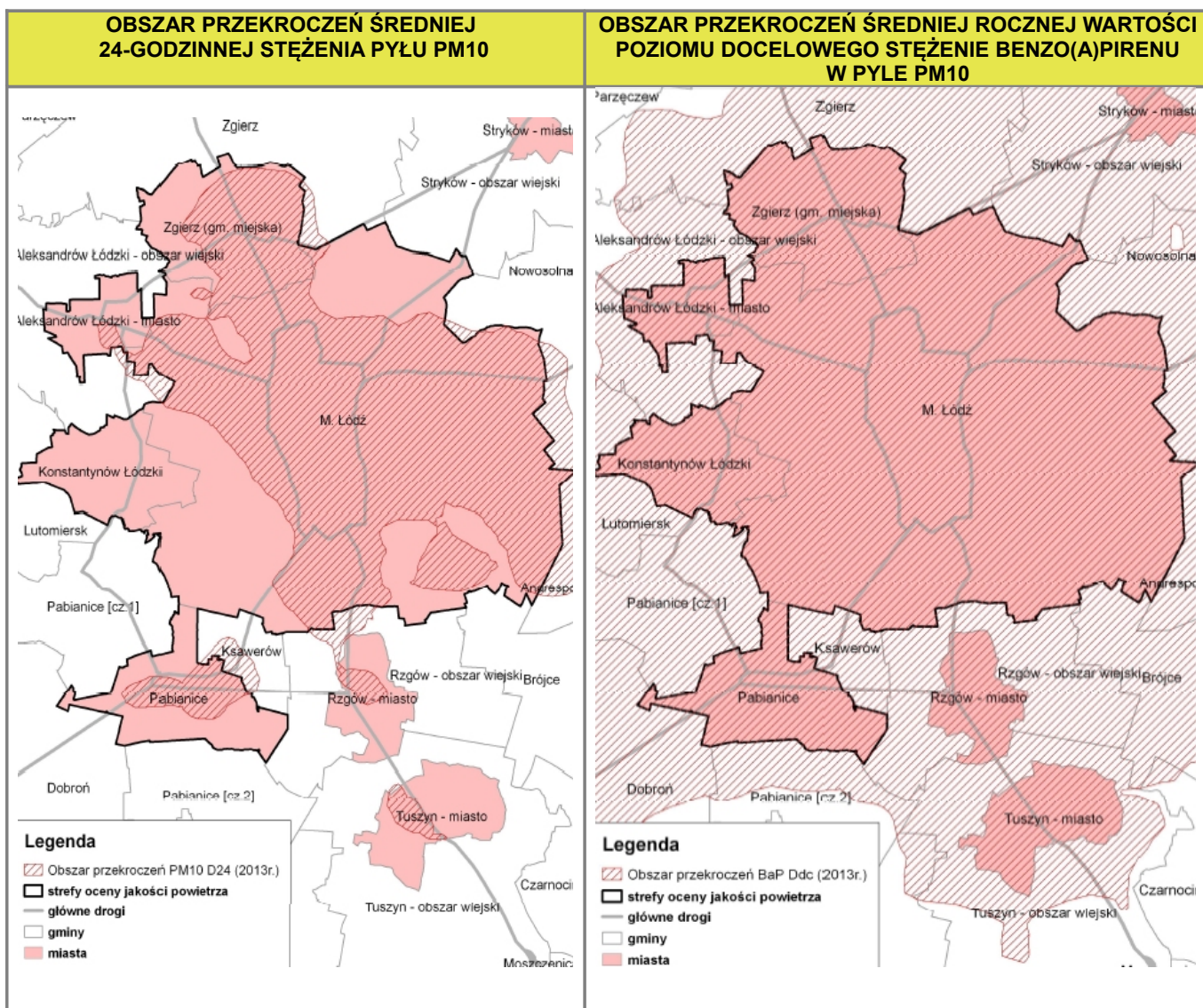

TUSZYN

z obszarami ościennych gmin wiejskich i miejskich. Obszary przekroczeń 24-godzinnej wartości poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 obejmują m. in. miasto Tuszyn. Główny udział w kształtowaniu przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 ma emisja niska z obszarów zwartej, nieocieplnionej zabudowy śródmiejskiej i podmiejskiej. Drugą grupą szkodliwych emisji, jest emisja komunikacyjna (zwłaszcza na obszarach śródmiejskich, gęsto poprzecinanych wąskimi, słabo przewietrzanymi ulicami o dużym ruchu kołowym). Na terytorium Tuszyna obszar przekroczeń dobowej wartości poziomu dopuszczalnego stężenia PM10 wyznaczony na podstawie modelowania matematycznego obejmował swym zasięgiem otoczenie trasy Łódź – Katowice.

Rysunek 4

Obszar przekroczeń średniej 24-godzinnej stężenia pyłu PM10 w Aglomeracji Łódzkiej w roku 2013
obszar przekroczeń średniej rocznej wartości poziomu docelowego stężenie benzo(a)pirenu w pyle PM10 w Aglomeracji Łódzkiej w roku 2013.

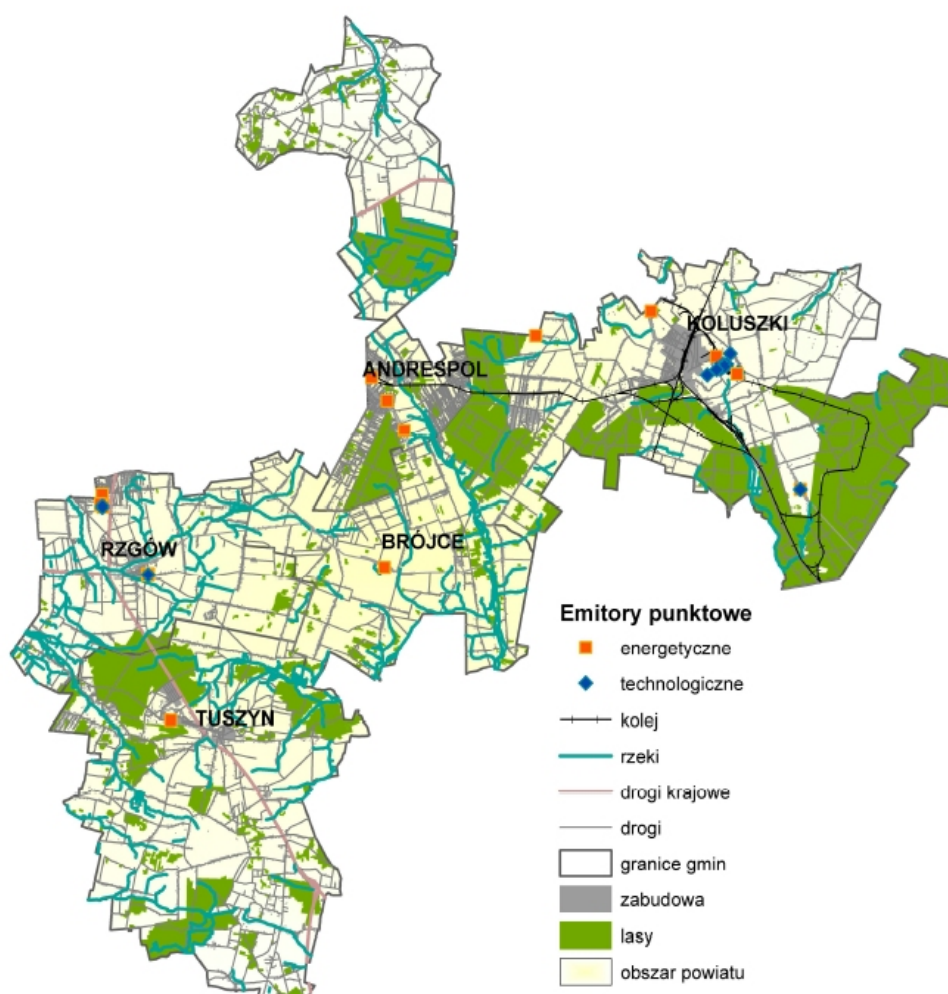
Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla gminy Tuszyn, za raportem Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Łodzi Roczna Ocena Jakości Powietrza w Województwie Łódzkim w 2013 roku.

W wyniku przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀ stwierdzono konieczność przeprowadzenia działań naprawczych na bardzo dużym obszarze województwa łódzkiego, w granicach którego leżą 42 miasta. W raporcie *Rocznej Oceny Jakości Powietrza w Województwie Łódzkim* w roku 2013 przygotowanym przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska zapisano, iż ponadnormatywne wartości stężenia benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀ spowodowane są emisją niską i stanowią obecnie największe zagrożenie dla stanu aerosanitarne w województwie. Za główną przyczynę takiego stanu uznano napływ pyłu z ośrodków miejskich oraz proceder nielegalnego spalania odpadów komunalnych. Dodatkowo, proceder nielegalnego spalania odpadów komunalnych w paleniskach domowych przez mieszkańców potęguje problem przekroczeń poziomu docelowego B(a)P w powietrzu.

Rysunek 5

Lokalizacja głównych źródeł punktowych emisji do atmosfery w powiecie łódzkim wschodnim w roku 2008.

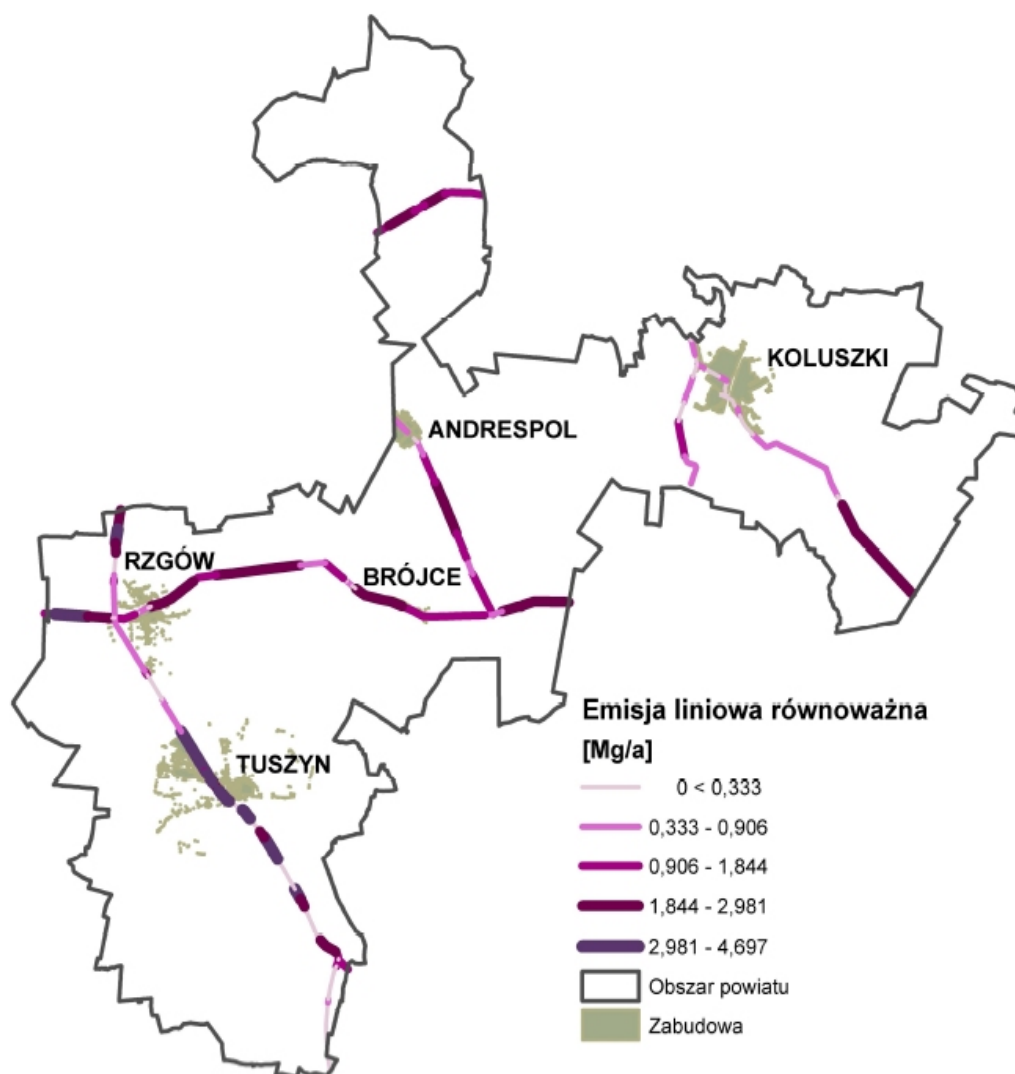

Źródło: Plan Gospodarki Nisko emisyjnej dla gminy Tuszyn, za Informacją o Stanie Środowiska na Obszarze Powiatu Łódzkiego Wschodniego, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi, Łódź czerwiec 2009 roku.

Podobne wnioski można znaleźć w innym raporcie Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Łodzi pt. *Informacja o Stanie Środowiska na Obszarze Powiatu Łódzkiego Wschodniego* z roku 2009, gdzie stwierdzono, że na jakość powietrza atmosferycznego w powiecie łódzkim wschodnim wpływ mają takie czynniki jak: emisja punktowa z wysokich emitorów, emisja niska z obszarów zwartej zabudowy, emisja komunikacyjna, ale również transgraniczne przemieszczanie zanieczyszczeń z Łodzi i Pabianic. Na Rysunku 5 przedstawiono rozmieszczenie głównych zorganizowanych źródeł punktowych z podziałem na emitory energetyczne i technologiczne. Głównym skupiskiem zakładów emitujących duże ilości zanieczyszczeń atmosferycznych w powiecie są Koluszki i Tuszyn.

Rysunek 6
Emisja liniowa równoważna w powiecie łódzkim wschodnim.

Źródło: Plan Gospodarki Nisko emisyjnej dla Gminy Tuszyn, za *Informacją o Stanie Środowiska na Obszarze Powiatu Łódzkiego Wschodniego*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi, Łódź czerwiec 2009 roku.

Na Rysunku 6 przedstawiono wielkość emisji liniowej ze środków transportu. Emisja ta jest szczególnie istotna ze względu na niskie źródło emisji, prowadzące często do powstania wysokich stężeń w strefie przebywania ludzi. Substancje szkodliwe, powstające w wyniku spalania paliw oddziałują na stan czystości powietrza, szczególnie w najbliższym otoczeniu dróg, a ich wpływ maleje wraz z odległością. Największa emisja liniowa występuje w ciągu głównych szlaków drogowych. Ponieważ wzrasta ruch samochodowy w tym rejonie, wzrasta również emisja z tych źródeł. Na obszarze gminy Tuszyn, w rejonie miasta Tuszyn oraz na odcinkach położonych na południe od niego na drodze krajowej nr 1 emisja liniowa równoważna osiąga najwyższe wartości, czyli od 2,981 do 4,697 Mg/a. Na pozostałych odcinkach wartości te są niższe.

Wielkość emisji powierzchniowej pochodzącej z niskich emitorów, głównie z gospodarstw domowych ma charakter sezonowy, największy negatywny wpływ na stan powietrza występuje w obszarach zabudowanych w sezonie grzewczym.

Udziały procentowe poszczególnych typów emisji w imisji całkowitej na obszarze gminy Tuszyn przedstawia Tabela 3.

Tabela 3
Udziały procentowe poszczególnych typów emisji w imisji całkowitej.

PM10 24h		PM10 rok	
Napływ	22,4%	Napływ	46,2%
Powierzchniowa	36,9%	Powierzchniowa	29,2%
Liniowa:	37,5%	Liniowa:	22,7%
Rolnictwo	2,5%	Rolnictwo	1,4%
Przemysłowa	0,7%	Przemysłowa	0,5%

Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Tuszyn, za projektem z dnia 31.07.2014 r. Uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie zmiany uchwały Nr XXXV/690/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie programu ochrony powietrza dla strefy w województwie łódzkim w celu osiągnięcia poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego i poziomu docelowego benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10 oraz planu działań krótkoterminowych Nazwa strefy: strefa łódzka. Kod strefy: PL1002.

Zasoby odnawialnych źródeł energii⁴

Potencjał zasobów geotermalnych obszaru gminy Tuszyn związany jest z występowaniem wód geotermalnych głównie w utworach kredy dolnej, jury środkowej, jury dolnej oraz triasu górnego (zaprezentowany na Mapie poniżej). Występują tu wody typu hydrochemicznego Cl-Ca lub Cl-Na z podwyższoną zawartością jodu i/lub bromu (zwłaszcza w wodach jury środkowej i triasu górnego).

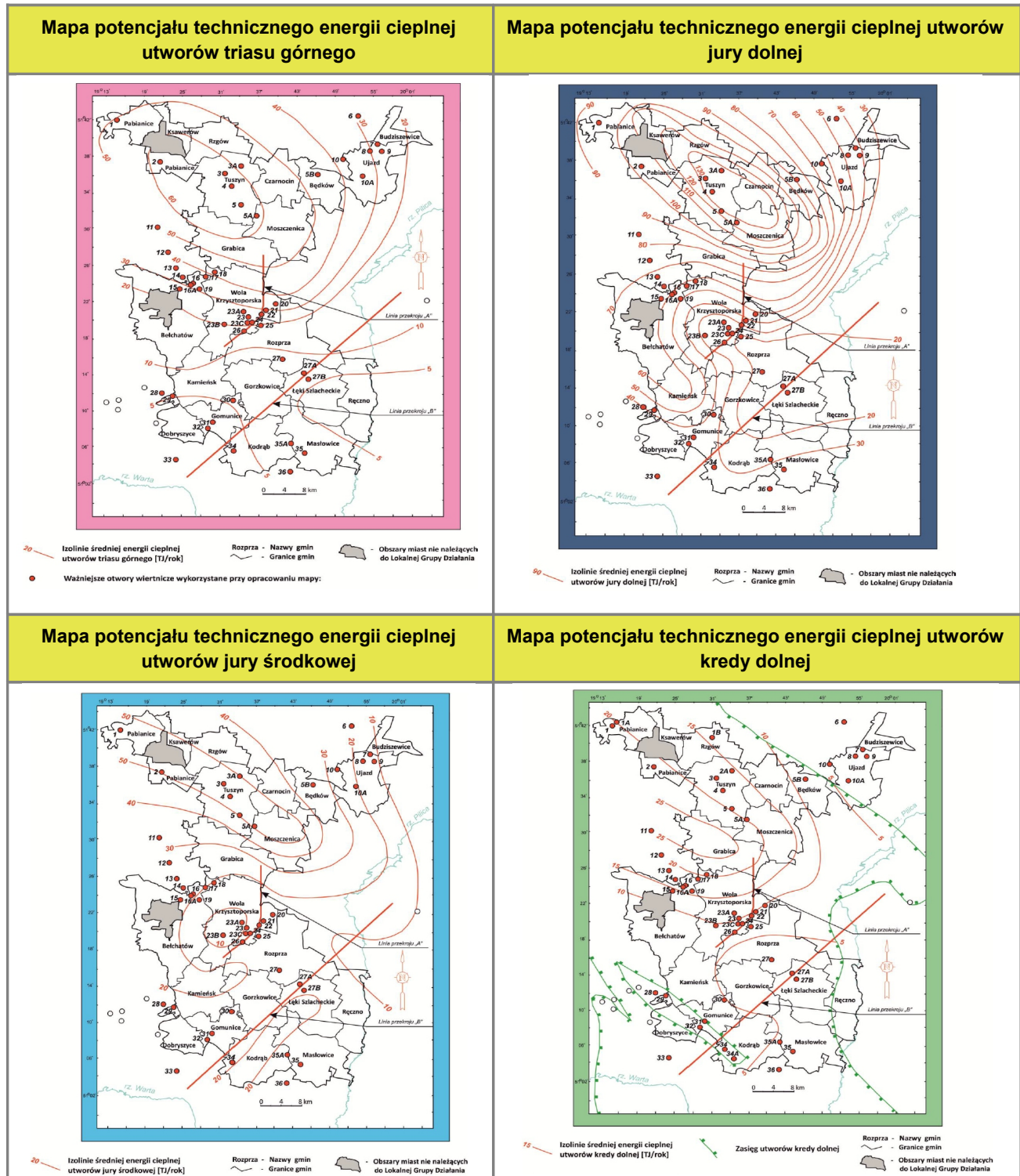
⁴Opracowanie na podstawie Studium Rozpoznania i Zagospodarowania Lokalnych Zasobów OZE Lokalnej Grupy Działania „Bud-Uj Razem”, red. Bujakowski W., Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2014.

TUSZYŃ

Rysunek 7

Mapa potencjału technicznego energii cieplnej utworów triasu górnego, jury dolnej, jury środkowej i kredy dolnej na tle obszaru gmin Lokalnej Grupy Działania „Bud-Uj Razem”.

Źródło: Studium Rozpoznania i Zagospodarowania Lokalnych Zasobów OZE Lokalnej Grupy Działania „Bud-Uj Razem”, Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk, 2014.

Tabela 4

Potencjał geotermalny gminy Tuszyn.

Utwory kredy dolnej	Utwory jury środkowej	Utwory jury dolnej	Utwory triasu górnego
Średnia temperatura utworów [°C]			
36	74	77	105
Średnia wydajność otworów [m³/h]			
52	72	170	53
Średnia mineralizacja wody [g/dm³]			
5,5	27	60,5	110
Potencjał teoretyczny:			
Średnia moc termiczna pojedynczego ujęcia [MW]			
2,2	6,4	15,7	6,7
Średnia energia cieplna pojedynczego ujęcia [TJ/rok]			
70,8	201,6	495,4	210,6
Potencjał techniczny:			
Średnia moc termiczna pojedynczego ujęcia [MW]			
1,9	6,0	14,7	6,4
Średnia energia cieplna pojedynczego ujęcia [TJ/rok]			
18,3	56,4	138,9	60,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Studium Rozpoznania i Zagospodarowania Lokalnych Zasobów OZE Lokalnej Grupy Działania „Bud-Uj Razem”, Polska Akademia Nauk, Kraków 2014.

Bazując na danych wskazanych w Tabeli 4, za wnioskami przedstawionymi w *Studium Rozpoznania i Zagospodarowania Lokalnych Zasobów OZE Lokalnej Grupy Działania „Bud-Uj Razem”*, należy podkreślić, że zbiornik dolnej kredy wykazuje szczególne predyspozycje do wykorzystania w rekreacji. Z kolei, zbiornik jury środkowej i jury dolnej ze względu na potencjał mocy może stanowić źródło energii w ciepłownictwie. Podobnie, zbiornik triasu górnego posiada parametry ukierunkowujące go na wykorzystanie głównie w ciepłownictwie, jednak moce termiczne nie osiągają tu tak wysokich wartości jak w zbiorniku dolnej jury (znacznie niższe wydajności).

Zasoby energetyczne biomasy:

- Lasy** wszystkich form własności na obszarze gminy Tuszyn zajmują powierzchnię około 3069,27 ha, z tego lasy publiczne Skarbu Państwa zajmują 2 260,17 ha, czyli stanowią 73,6% wszystkich lasów. Przeciętne zalesienie obszaru gminy wynosi 23,6% i jest wyższe porównując do stopnia zalesienia dla województwa łódzkiego (21,2% – Raport o stanie lasów w Polsce 2012, Leśnictwo, 2013). Pozyskanie drewna ogółem w gminie Tuszyn w roku 2013 wyniosło 9 793,6 m³, co daje 319,1 m³/100 ha, i było wyższe w porównaniu do danych dot. województwa łódzkiego, dla którego wynosiło 291 m³/100 ha (średnia z lat 2011–2013). Udział drewna opałowego w pozyskanym drewnie wynosił 16,3% (tj. 1597,4 m³). Biorąc pod uwagę powyższe dane, za wnioskami przedstawionymi w Studium, należy stwierdzić, że zasoby oraz potencjał energetyczny zasobów drewna opałowego z lasów w gminie Tuszyn szacowane są na poziomie 1 038 Mg/rok, tj. 11 629 GJ/rok.

W przypadku gminy Tuszyn, potencjał techniczny zasobów drewna należy powiększyć o potencjał energetyczny zasobów drewna odpadowego z pielęgnacji sadów oraz pielęgnacji przydrożnych zadrzewień o odpowiednio 16,9 Mg/rok (tj. 189,3 GJ/rok) oraz

76,1 Mg/rok (tj. 852,1 GJ/rok).

- **Obornik i gnojowica** powstaje w gospodarstwach rolnych prowadzących produkcję zwierzęcą, które ze względów ochrony środowiska winny zostać przetworzone. Jedną z metod przetworzenia odchodów zwierzęcych, a także innych odpadów roślinnej produkcji rolniczej, jest fermentacja beztlenowa w biogazowniach rolniczych, dzięki czemu uzyskuje się nawóz rolniczy o korzystnych parametrach, znacznie lepszych od surowej gnojowicy bądź obornika (Bujakowski i in., 2005). Dodatkową korzyścią jest powstanie biogazu o wartości opałowej zależnej od stężenia palnego metanu. Obliczenie rocznego potencjału do produkcji biogazu rolniczego wymaga znajomości pogłowia oraz struktury wiekowej zwierząt hodowlanych, wśród których dominuje udział bydła i trzody chlewnej, które stanowią łącznie około 95% dużych jednostek przeliczeniowych (DJP). Duża jednostka przeliczeniowa (stosuje się również termin sztuka duża) jest umowną jednostką liczebności zwierząt hodowlanych umożliwiającą grupowanie zwierząt różnych gatunków i w różnym wieku, wadze i typie użytkowym w ramach gatunku. Według polskich norm 1 DJP odpowiada jednej krowie o masie 500 kg. Ze względu na wysoką wydajność produkcji biogazu w obliczeniach uwzględniono również odchody kurze. Aby wyznaczyć realny potencjał techniczny należy pamiętać o wykorzystaniu części obornika i gnojowicy do nawożenia pól uprawnych. Ponadto zakłada się, że tylko duże gospodarstwa hodowlane, o liczebności minimum 100 DJP stwarzają realny potencjał do budowy biogazowni rolniczej. Ze względu na znaczne coroczne wahania liczebności inwentarza zwierząt hodowlanych posłużono się danymi pozyskanymi z bazy Systemu Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt (IRZ) według stanu na 02.03.2014, prowadzonej przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. ARiMR prowadzi spis liczebności bydła i trzody chlewnej. Do Agencji (Oddział Łódzki) zwrócono się również z prośbą o wyszczególnienie gospodarstw posiadających obsadę w ilości min. 100 DJP. W gminie Tuszyn odnotowano 12 322 DJP (61 379 szt. trzody chlewnej oraz 11 525 szt. drobiu stanowiącego $\frac{3}{4}$ populacji). Autorzy Studium oszacowali zasoby roczne nadwyżek gnojowicy i obornika na poziomie około 4,4 milionów m³. Przyjmując sprawności urządzeń kogeneracyjnych podczas spalania biogazu, możliwe jest wyprodukowanie rocznie około 7,6 GWh energii elektrycznej brutto oraz ponad 25,7 TJ energii cieplnej netto (po uwzględnieniu zapotrzebowania własnego).

- **Słoma, biogaz ściekowy i wysypiskowy** to także zasoby biomasy o potencjale energetycznym. Analizując potencjał energetyczny zasobów nadwyżek słomy, za autorami Studium, należy podkreślić iż w przypadku gminy Tuszyn, pomimo znacznego arealu zbóż i wynikającego z tego dużego potencjału teoretycznego brakuje nadwyżek słomy. Słoma może być wykorzystana w celach energetycznych po wcześniejszym zaspokojeniu potrzeb rolnictwa, tj. po wykorzystaniu słomy na ściótkę i paszę dla zwierząt gospodarskich oraz przyoraniu gleby po żniwach w celu wzbogacenia w związki mineralne.

Jednym z ważniejszych źródeł biogazu są oczyszczalnie ścieków, w których nagromadzony osad ściekowy stanowi doskonałe źródło fermentującej materii organicznej. Pozyskanie gazu ściekowego w celach energetycznych wymaga odpowiednio dużego zakładu uzdatniania. W obliczeniach przyjęto, że minimalna przepustowość oczyszczalni w celu spełnienia kryterium opłacalności ekonomicznej powinna wynosić 8000 m³/dobę. Biorąc pod uwagę czterokrotnie niższą przepustowość oczyszczalni ścieków w Tuszynie należy podkreślić, że potencjał techniczny dla pozyskiwania i spalania biogazu ze ścieków na terenie gminy nie istnieje.

Podobnie jest w przypadku odpadów komunalnych, na terenie gminy Tuszyn nie ma składowiska przyjmującego odpady do składowania.

Potencjał energii słonecznej - gmina Tuszyn położona jest w pobliżu 51° szerokości geograficznej północnej, dla której suma natężenia promieniowania słonecznego w płaszczyźnie poziomej w skali roku wynosi około 1100 kWh/(m²*rok). Wartość ta jest średnią z lat 2001–2012. Pomiary pochodzą z bazy danych systemu PV-GIS (Photovoltaic Geographical Information System) będącej jednym z fundamentów programu SOLAREC Komisji Europejskiej. Baza ta wykorzystuje metodę pomiarów satelitarnych (Climate-SAF PVGIS) do oceny natężenia promieniowania słonecznego odbitego od gruntu, chmur oraz pozostałych warstw atmosfery. Średnia wieloletnia (2001–2012) natężenia promieniowania słonecznego padającego na odbiornik zamontowany pod kątem 36° wynosi około 1265 kWh/(m²*rok), a więc jest około 15% większa od wartości nasłonecznienia w odbiorniku zamontowanym w płaszczyźnie poziomej. Średnioroczna jednostkowa produkcja energii cieplnej przez płaski kolektor słoneczny w płaszczyźnie optymalnie nachylonej (36°) kształtuje się na terenie gminy Tuszyn na poziomie ok. 2495 GJ/ (m²*rok). Z kolei średnioroczna jednostkowa produkcja energii elektrycznej przez krzemowe ogniwo fotowoltaiczne w płaszczyźnie optymalnie nachylonej (36°) kształtuje się na poziomie ok. 163 kWh/(m²*rok).

Szacowany roczny potencjał techniczny OZE (biomasa + 1 dublet geotermalny) w gminie Tuszyn został oszacowany przez autorów Studium na poziomie 230 TJ/rok. Do analizy przyjęto zasoby OZE uwzględniające podział na różne źródła biomasy stałej (biomasa drzewna różnego pochodzenia) oraz biomasy gazowej (biogaz rolniczy pochodzenia zwierzęcego). W zestawieniu uwzględniono również potencjał geotermii związany z eksploatacją w gminie jednego dubletu otworów (1 otwór produkcyjny + 1 otwór chłonny). W analizie nie uwzględniono natomiast potencjału energii słonecznej, ze względu na brak możliwości porównania zasobów energii słonecznej z pozostałymi OZE.

Obiekty zabytkowe

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z dnia 17 września 2003 r. Nr 162, poz. 1568 wraz z późn. zmianami) ochroną obejmuje się:

- obiekty ujęte w rejestrze zabytków i ich otoczenie,
- obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w tym budynki, parki i urządzenia,
- strefy ochrony konserwatorskiej zabytkowych układów przestrzennych objęte wpisem do gminnej ewidencji zabytków,
- strefy ochrony archeologicznej,
- dobra kultury współczesnej.

Wśród obiektów zlokalizowanych na terenie gminy Tuszyn i wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego można wyróżnić:

- Zespół dworski w Górkach Małych, XVII-XIX w. (dwór: nr rejestru 630/WZK Piotrków Trybunalski z dnia 28.08.1967 roku - przebudowany zatracił w pewnej mierze cechy pierwotne; park dworski: nr rejestru 631/WZK Piotrków Trybunalski z dnia 28.08.1967 roku). W dawnym zespole dworskim istnieje jeszcze murowany z kamienia polnego

- dawny spichlerz folwarczny. Obiekt jest własnością prywatną. Nie jest udostępniony dla zwiedzających.
- Zespół dworski w Kruszowie, XVIII-XX w. (dwór: nr rejestru 149/WZK Piotrków Trybunalski z dnia 28.08.1967 roku; park dworski, krajobrazowy: nr rejestru 632/WZK Piotrków Trybunalski z dnia 28.08.1967 roku). Dwór i dworski park krajobrazowy w Kruszowie od 1997 roku jest własnością prywatną, który w latach 1998 – 2006 przeszedł gruntowny remont.
 - Zespół dworski w Żerominie, XIX w. (dwór: nr rejestru 635/WKZ Piotrków Trybunalski z dnia 29.08.1967 roku - po pożarze znajduje się w stanie ruiny; park dworski: nr rejestru 637/WKZ Piotrków Trybunalski z dnia 29.08.1967 roku). Obiekt jest własnością prywatną, wymaga kompleksowego remontu.
 - Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Witalisa w Tuszynie (nr rejestru A/89 z dnia 23.02.2010 roku) – kościół murowany, wzniesiony w latach 1860-1862 odbudowany i rozbudowany w latach 1927 – 1930; plebania murowana, zbudowana w latach 1912 – 1916 roku.

Inne wybrane dobra kultury i krajobrazu kulturowego, podlegające ochronie konserwatorskiej i wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- Obiekty mieszkalne w Tuszynie:
 - ul. Batorego - dom drewniano-murowany, ok. 1920 roku;
 - ul. Chmielna - dom murowany, z przełomu XVIII/XIX w.;
 - ul. Domowicza - dom drewniano-murowany z 1921 roku;
 - ul. Łowicka: 3 domy drewniane z 2 połowy XIX w. i początku XX w.;
 - ul. Łódzka: 3 domy murowane, 1 dom murowano drewniany z 2 połowy XIX w. i początku XX w.;
 - ul. 3-go Maja - dom drewniany z 1921 roku;
 - ul. Mickiewicza - 2 domy murowane, 2 domy drewniane z 2 połowy XIX w. i początku XX w.;
 - ul. Parkowa - dom murowany ok. 1880 roku;
 - ul. Prusa - 3 domy drewniane, 2 domy drewniano-murowane, 1 dom murowany z początku XX w.;
 - ul. Jana Pawła II - 3 domy drewniane z początku XX w.;
 - ul. Rzgowska - pierwsza piętrowa kamienica w Tuszynie;
 - ul. Zwierzyńskiego - 3 domy murowane i 1 drewniany z murowaną elewacją z połowy XIX w.;
 - ul. Sienkiewicza - 1 dom murowany, 1 dom drewniany, 2 domy murowano – drewniane z początku XX w.;
 - ul. Słowackiego: dom drewniany ok. 1920 roku;
- Obiekty użyteczności publicznej w Tuszynie:
 - ul. Piotrkowska – ratusz, obecnie Urząd Miasta Tuszyn, murowany ok. 1920 roku;
 - ul. Łódzka – łaźnia miejska, murowana z 1926 r., przebudowa w 1980 roku;
 - ul. Łowicka – plebania, obecnie Dom Literatów, murowana z 1922 roku;
 - pl. Reymonta – dom czynszowy, pierwotnie szkoła, murowany ok. 1800 roku przebudowany 1900-1925;

- Obiekty i zespoły przemysłowe:
 - ul. Żeromskiego – młyn parowy, obecnie elektryczny, murowany ok. 1890 roku, przebudowany w 1930 roku; zespół rzeźni: rządcówka, murowana z 1923 roku, budynek gospodarczy, murowany z 1923 roku;
 - ul. Parkowa, zespół browaru: rządcówka i szynk, obecnie dom mieszkalny, murowany ok. 1830 roku warzelnia piwa i stajnia, obecnie magazyn i sklep, murowane ok. 1830 roku przebudowane, magazyn słoju i zboża, ob. magazyn i sklep, murowane ok. 1830 roku, przebudowane, lodownia, ob. magazyn, murowana ok. 1830 roku.
- Obiekty mieszkalno-gospodarcze na terenie gminy Tuszyn:
 - w Głuchowie: dom z oborą, drewniano-murowany, z ok. 1870 roku;
 - w Kruszowie: dom murowany, z ok. 1870 roku;
 - w Szczukwinie: 4 domy drewniane, 2 domy murowano drewniane z początku XX w.;
 - w Żerominie: dom drewniany z 2 połowy XIX w.
- Zespoły i obiekty przemysłowe na terenie gminy Tuszyn:
 - młyn parowy w Kruszowie murowany z początku XIX w.;
 - zespół cegielni w Kruszowie: cegielnia, murowana początek XIX w, rządcówka, murowana z początku XIX w., dwie wiaty do suszenia cegieł drewniane z początku XIX w.
 - młyn drewniany w Mąkoszynie, 1908 roku.
- Obiekty użyteczności publicznej na terenie gminy Tuszyn:
 - strażnica OSP w Kruszowie, murowana z przed 1918 roku;
 - wieża ciśnień w Kruszowie, murowana początku XIX w.
 - szkoła drewniana w Żerominie z ok. 1920 roku.
- Poprzez wpisanie do gminnej ewidencji zabytków ochroną objęto historyczne układy urbanistyczno-architektonicznego miasta Tuszyn i dzielnicy Tuszyn-Las oraz wsi Szczukwin i Górki Duże.

Na terenie gminy Tuszyn znajduje się archeologiczny obiekt zabytkowy we wsi Górki Duże (wpisany do rejestru decyzją z 10 czerwca 1969 r. KL.IV-680/10/69, nr rej. 1043/WKZ Piotrków Trybunalski). Jest to grodzisko nizinne, stożkowate, z okresu wczesnośredniowiecznego o powierzchni około 2 000 m². Grodzisko ma formę nasypu o wysokości około 6 m otoczonego fosą wypełnioną wodą. Przymuszczać się tu zamczysko, o czym mogą świadczyć resztki cegieł i ułamki węgla brunatnego. Obiekt znajduje się na gruntach prywatnych.

Sfera społeczna

Zasoby ludzkie

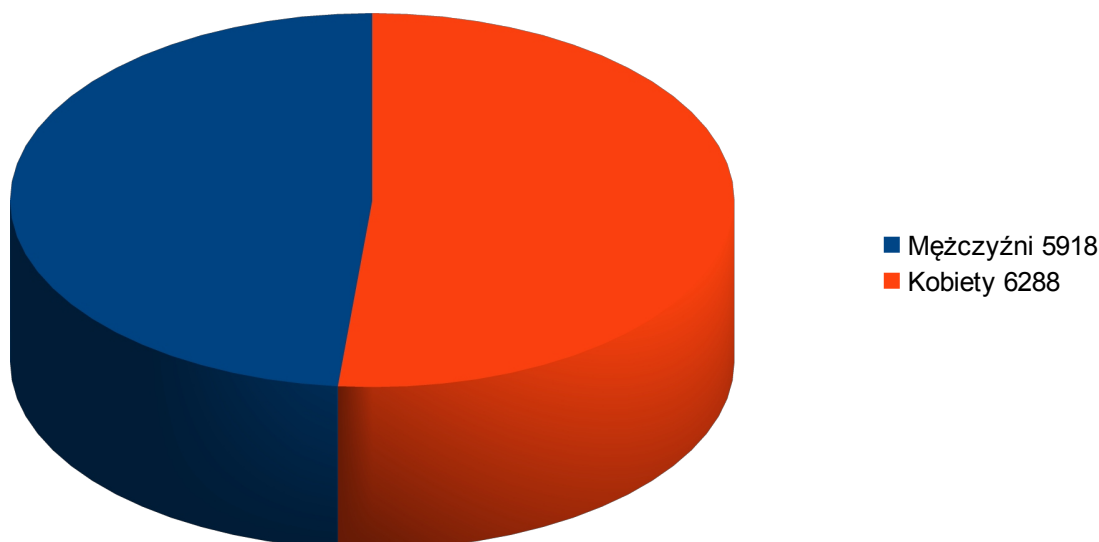
Jednym z podstawowych czynników warunkujących rozwój społeczno - gospodarczy miasta i gminy oraz charakteryzujących ich atrakcyjność są mieszkańcy. Trendy rozwoju ludnościowego stanowią najważniejszą przesłankę oceny szans i możliwości realizacji przyszłych programów rozwoju społeczno - gospodarczego, a także wskazują i określają przyszłe potrzeby

gminy w zakresie m. in. nowych mieszkań, obiektów infrastruktury społecznej i technicznej, miejsc pracy, obiektów działalności gospodarczej itp. Liczbę ludności z podziałem na kobiety i mężczyzn w gminie Tuszyn w ostatnich latach przedstawia Wykres 1.

Wykres 1

Liczba ludności gminy Tuszyn stan na dzień 31.12.2013 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie.

Ogólna liczba ludności gminy Tuszyn wynosząca 12 206 osób stan na 31.12.2013 roku, stanowiła 17,6% mieszkańców powiatu łódzkiego-wschodniego oraz 0,48% ludności województwa łódzkiego.

Tabela 5

Ludność w przekroju terytorialnym stan na dzień 31.12.2013 roku.

	Powiat łódzki wschodni	Gminy miejsko - wiejskie			Gminy wiejskie		
		TUSZYN	Koluszki	Rzgów	Andrespol	Brójce	Nowosolna
Ludność (osób)	69 759	12 206	23 639	9 961	13 180	6 217	4 556
Gęstość zaludnienia (osób / km ²)	140	94	150	150	565	90	84

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS.

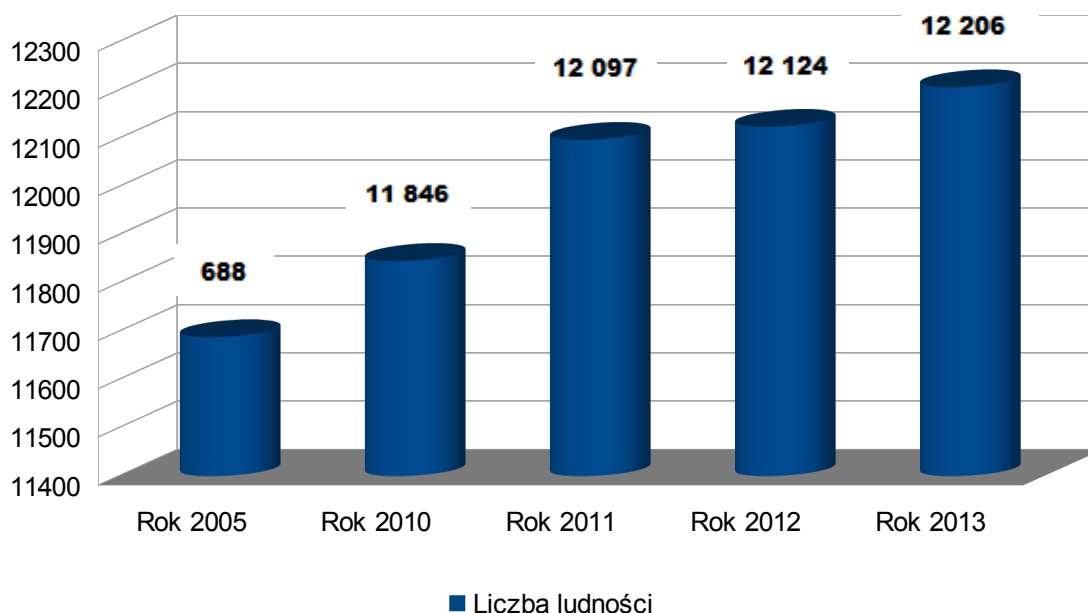
Pod względem liczby mieszkańców gmina zajmuje 3 miejsce wśród gmin powiatu. Liczba mieszkańców miasta i gminy Tuszyn systematycznie wzrasta, co doskonale obrazuje Wykres poniżej.

TUSZYŃ

Wykres 2

Liczba ludności gminy Tuszyn w latach 1995 - 2013 stan na dzień 31 grudnia.

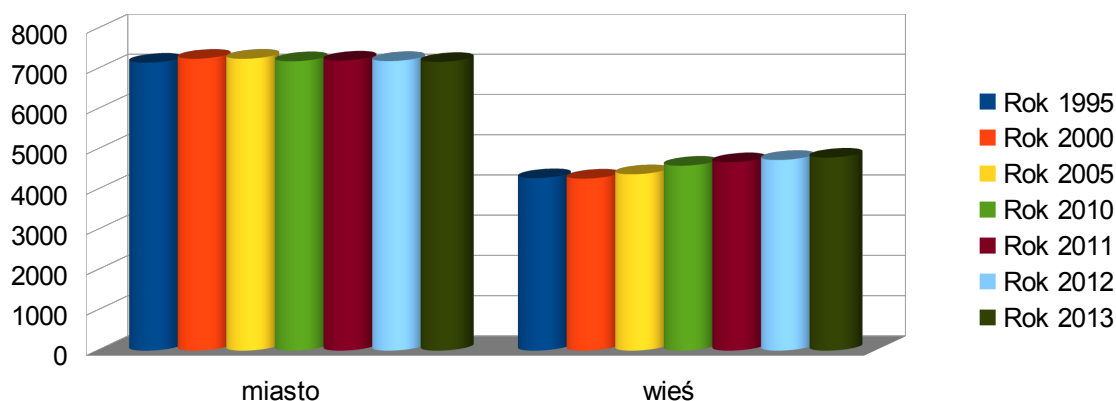

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie oraz GUS.

W roku 2013 z ogólnej liczby mieszkańców gminy około 60% ludności mieszkało w mieście Tuszyn około a 40% na terenach wiejskich gminy. W ostatnim okresie zarysowały się znaczne zmiany w wielkości zaludnienia, a mianowicie odnotowano spadek liczby mieszkańców obszaru miejskiego gminy oraz wyraźny wzrost liczby ludności wiejskiej. Szczegóły prezentuje Wykres 3.

Wykres 3

Liczba ludności z podziałem na miasto i wieś oraz zmiany w wielkości zaludnienia w gminie Tuszyn w latach 1995 - 2013.

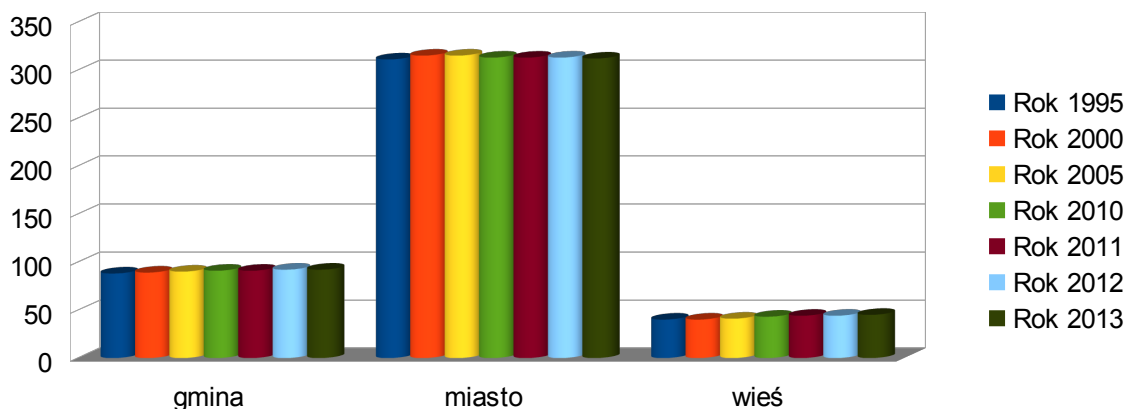
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie.

Zmiany w wielkości zaludnienia znajdują odzwierciedlenie we wskaźniku gęstości zaludnienia, liczoną liczbą osób przypadającą na 1 km² terenu. Gęstość zaludnienia kształtuje się w gminie na poziomie 94 osób/km², zaś w mieście jest to 315 osób/km², co można zaobserwować na Wykresie 4.

Wykres 4

Gęstość zaludnienia na 1 km² w gminie Tuszyn na lata 1995 - 2013.

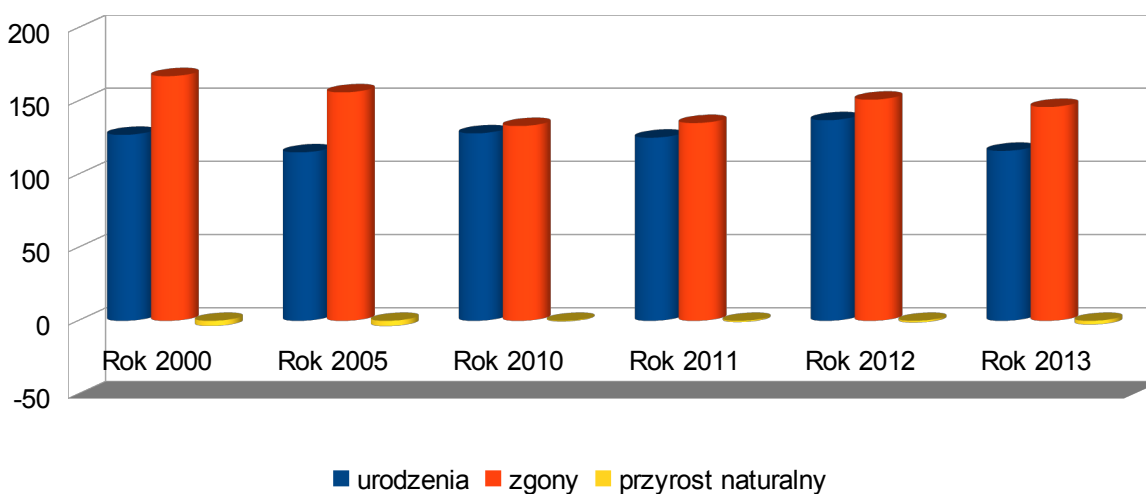
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie.

Procesy demograficzne

Przyrost naturalny w gminie Tuszyn, liczony różnicą urodzeń i zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2013 roku w gminie wyniósł -2,51 osób.

Wykres 5

Przyrost naturalny w gminie Tuszyn w okresie 2000 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie.

Wysoki wskaźnik zgonów na terenie gminy Tuszyn w roku 2013 - najwyższy w powiecie łódzkim wschodnim, według danych GUS, Bank Danych Lokalnych, decyduje o niekorzystnym ujemnym przyroście naturalnym. Analizując dane za okres 2000-2013, należy wskazać na dużą zmienność wskaźnika przyrostu naturalnego.

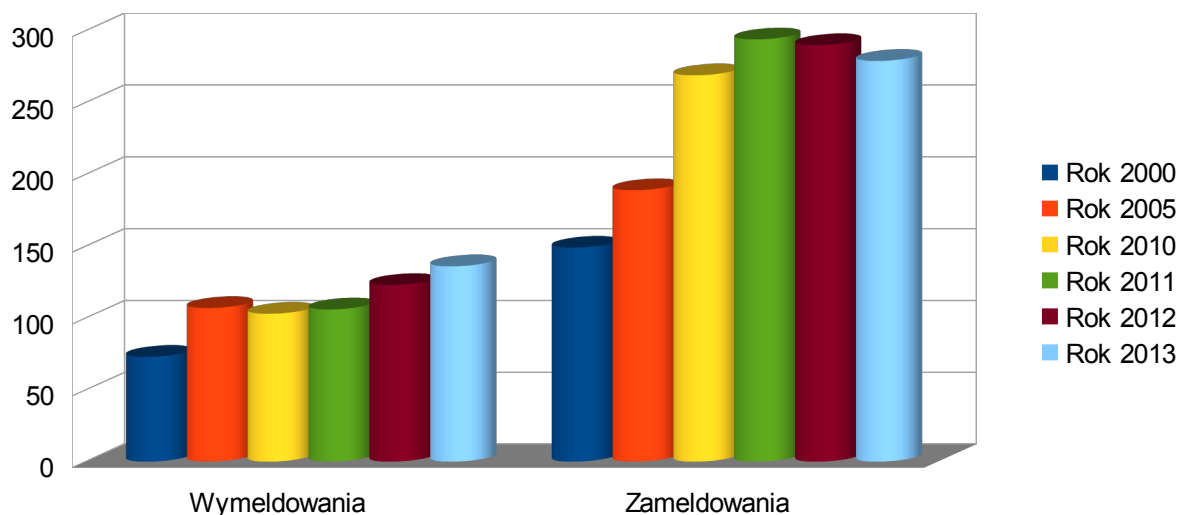
Tabela 6
Przyrost naturalny w powiecie łódzkim wschodnim na dzień 31.12.2013 roku.

	Powiat łódzki wschodni	Gminy miejsko - wiejskie			Gminy wiejskie		
		TUSZYN	Koluszki	Rzgów	Andrespol	Brójce	Nowosolna
Urodzenia	623	121	184	97	126	57	38
Zgony	760	142	268	90	160	60	40
Przyrost naturalny	-137	-21	-84	7	-34	-3	-2

Źródło: Bank Danych lokalnych, GUS.

Zjawisko to nie ma jednak negatywnego wpływu na liczbę ludności gminy ogółem, która z roku na rok wzrasta dzięki napływowi ludności imigracyjnej. W całym analizowanym okresie utrzymuje się dodatnie saldo migracji – patrz Wykres poniżej.

Wykres 6
Saldo migracji w gminie Tuszyn w okresie 2000 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie.

Obecnie wskaźnik salda migracji utrzymuje się na wysokim poziomie, co jest korzystną prognozą demograficzną dla rozwoju ludnościowego gminy Tuszyn.

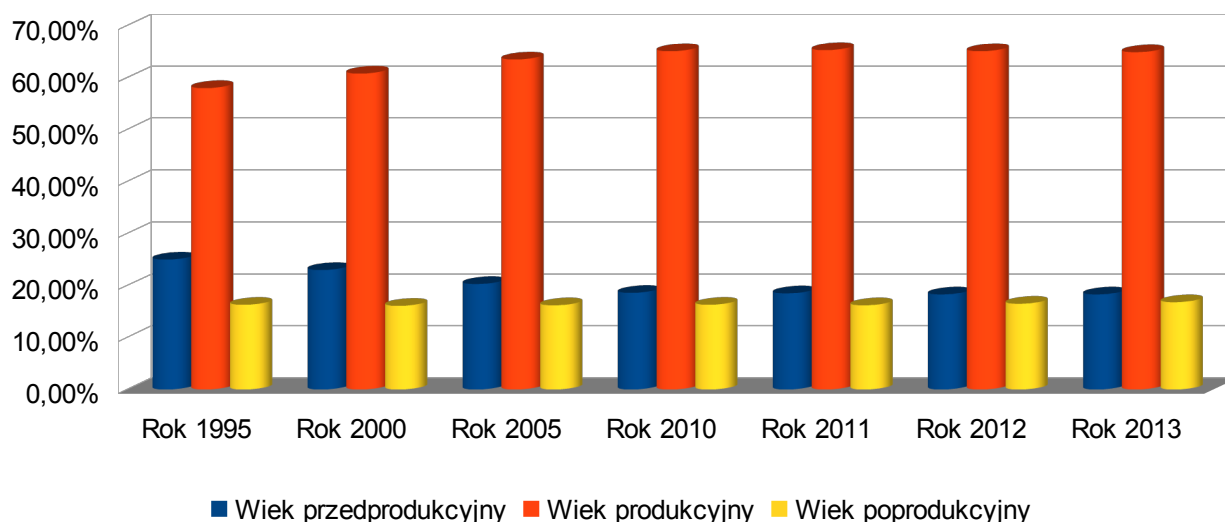

W strukturze wieku ludności gminy wyróżnia się trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku od 0 do 17 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym , w tym: kobiety od 18 do 59 lat, a mężczyźni od 18 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

Strukturę ludności w gminie Tuszyn przedstawia Wykres 7.

Wykres 7
Struktura wieku mieszkańców gminy Tuszyn w okresie 1995 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie.

W analizowanym okresie zauważalne jest sukcesywne zmniejszanie się liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, analogiczny wzrost liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym oraz w miarę stabilną, podlegającą niewielkim wahaniom, liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

W powiecie łódzkim wschodnim w latach 2010 – 2013 dominuje ludność w wieku produkcyjnym, drugą co do wielkości grupą mieszkańców Powiatu jest ludność w wieku przedprodukcyjnym. Należy także zwrócić uwagę na trzecią grupę ludności w wieku poprodukcyjnym znacznie wzrosła od roku 2010 do 2013.

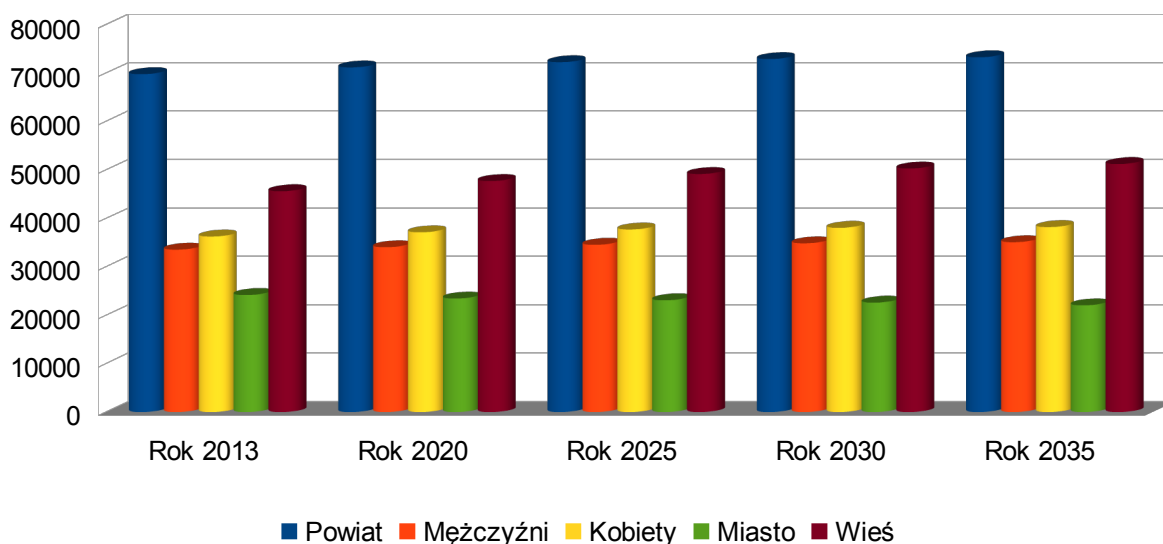
Analizując prognozy dotyczące liczby ludności wskazane przez Główny Urząd Statystyczny pomimo malejącej liczby mieszkańców województwa łódzkiego, liczba mieszkańców powiatu łódzkiego wschodniego ma stopniowo ulegać zwiększeniu. Do roku 2020 prognozuje się wzrost liczby ludności. Jednocześnie zauważa się odpływ mieszkańców z terenów miejskich na korzyść obszarów wiejskich. Powyższe kierunki zmian niewątpliwie znajdują potwierdzenie w przedstawionych wyżej

tendencjach demograficznych gminy Tuszyn. Należy spodziewać się, że liczba mieszkańców będzie nadal rosnąć, w szczególności na obszarach wiejskich.

Wykres 8

Prognozy ludności powiatu łódzkiego wschodniego według płci do roku 2035.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl).

Rynek pracy

Pracujących mieszkańców na dzień 31 grudnia 2013 roku wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód w gminie Tuszyn jest 2 426 osób, w tym 1 717 to mieszkańcy miasta, a 1 491 osób to kobiety.

Pełną strukturę osób pracujących w powiecie łódzkim wschodnim przedstawia Tabela 7.

Tabela 7

Struktura osób pracujących w powiecie łódzkim wschodnim według stanu na dzień 31.12.2013 roku.

	Województwo łódzkie	Powiat łódzki wschodni	Gminy miejsko - wiejskie			Gminy wiejskie		
			TUSZYN	Koluszki	Rzgów	Andrespol	Brójce	Nowosolna
Pracujący mieszkańcy	560 237	12 810	2 426	4 068	3 165	1 486	830	835
Pracujące kobiety	285 679	6 207	1 491	1 868	1 383	827	313	325

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Bezrobocie

Bezrobocie to bardzo poważne zjawisko społeczno - gospodarcze. Jego wielkość oraz rodzaj świadczą zarówno o sytuacji gospodarczej jak i aktywności mieszkańców gminy. Według stanu na dzień 31.12.2013 roku. Liczna osób bezrobotnych z terenu gminy Tuszyn, zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy Łódź-Wschód wyniosła 608 osób. W 2013 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Tuszyn na koniec 2013 roku wyniosła 7,8% i była na analogicznym poziomie jak w przypadku powiatu łódzkiego wschodniego, zaś na obszarze województwa łódzkiego wynosiła 9,7%.

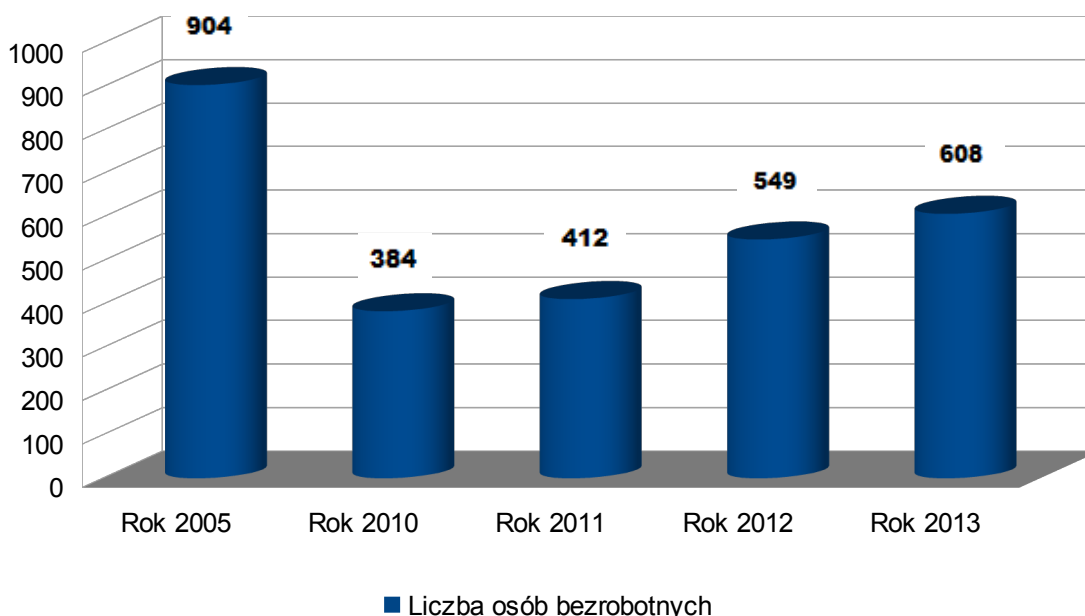
Tabela 8
Bezrobotni zarejestrowani na dzień 31.12.2013 roku.

	Województwo łódzkie	Powiat łódzki wschodni	Gminy miejsko - wiejskie			Gminy wiejskie		
			TUSZYN	Koluszki	Rzgów	Andrespol	Brójce	Nowosolna
Bezrobotni zarejestrowani	151 626	3 475	608	1 340	389	716	245	177

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy Łódź-Wschód.

Wykres 9

Liczba osób bezrobotnych w gminie Tuszyn w latach 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy Łódź-Wschód.

Analizując strukturę osób bezrobotnych w gminie Tuszyn w latach 2005-2013, od roku 2010 zauważalny jest wzrost ogólnej liczby osób bezrobotnych, właściwie we wszystkich kategoriach wskazanych w poniższej tabeli. Wyjątkiem jest grupa osób w wieku do 25 roku życia, dla której w roku 2013 nastąpił spadek liczby osób bezrobotnych (porównując do roku 2012), jak i spadek liczby osób bezrobotnych posiadających prawo do zasiłku. W latach 2010-2013 nastąpił ponad proporcjonalny wzrost liczby osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy tj. ponad czterokrotny wzrost liczby osób długotrwale bezrobotnych, ponad dwukrotny wzrost liczby osób bez kwalifikacji zawodowych, prawie dwukrotny wzrost liczby osób bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia oraz zamieszkujących na terenach wiejskich.

Tabela 9

Struktura osób bezrobotnych w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.

Liczba osób bezrobotnych	2005	2010	2011	2012	2013
Ogółem	904	384	412	549	608
– W tym kobiety	411	177	180	222	259
– W tym na obszarach wiejskich	Bd.	98	112	156	187
– Z prawem do zasiłku	Bd.	94	93	118	94
– Dotychczas niepracujące	Bd.	53	67	86	101
– Osoby w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki	Bd.	20	18	18	26
– Do 25 roku życia	198	73	69	100	86
– Długotrwale bezrobotne	548	70	119	179	286
– Powyżej 50 roku życia	162	93	120	170	181
– Bez kwalifikacji zawodowych	370	116	173	245	262
– Bez doświadczenia zawodowego	Bd.	72	90	113	125
– Niepełnosprawni	20	25	29	39	37

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy Łódź-Wschód.

Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są sami w stanie pokonać. Usługi socjalne z zakresu pomocy społecznej realizowane są przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Praca Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tuszynie polega w szczególności na:

- przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawami świadczeń z pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych i z funduszu alimentacyjnego,
- pracy socjalnej,
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,

- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Rola i pomoc ośrodka nie sprowadza się tylko do wymiaru finansowego. Pracownicy socjalni udzielają swoim podopiecznym porad, kierują do właściwych instytucji, wspierają w zakresie załatwiania spraw formalno-prawnych, pobudzają lokalną społeczność do większej aktywności w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tuszynie udziela pomocy mieszkańcom gminy w następujących formach:

1. Pomoc finansowa:
 - zasiłki stałe,
 - zasiłki okresowe,
 - zasiłki celowe (z przeznaczeniem na zakup m. in. opału, żywności, odzieży),
 - świadczenia rodzinne, zaliczka alimentacyjna, fundusz alimentacyjny,
 - opłacanie składek emerytalno–rentowych i zdrowotnych,
2. Pomoc w naturze:
 - opał,
 - posiłek,
3. Sprawienie pogrzebu osobom nieubezpieczonym,
4. Kierowanie mieszkańców gminy do domów pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za ich pobyt,
5. Usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania,
6. Praca socjalna- udzielanie porad,
7. Wsparcie rodziny poprzez pracę asystenta rodziny w miejscu zamieszkania rodziny,
8. Dofinansowanie do wypoczynku letniego dla dzieci z rodzin najuboższych,
9. Realizacja programu Rządowej Karty Dużej Rodziny.

Najczęstszymi powodami przyznania pomocy są:

- ubóstwo,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w rodzinach niepełnych i wielodzietnych,
- potrzeba ochrony macierzyństwa,
- długotrwała lub ciężka choroba,
- trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego,
- bezdomność.

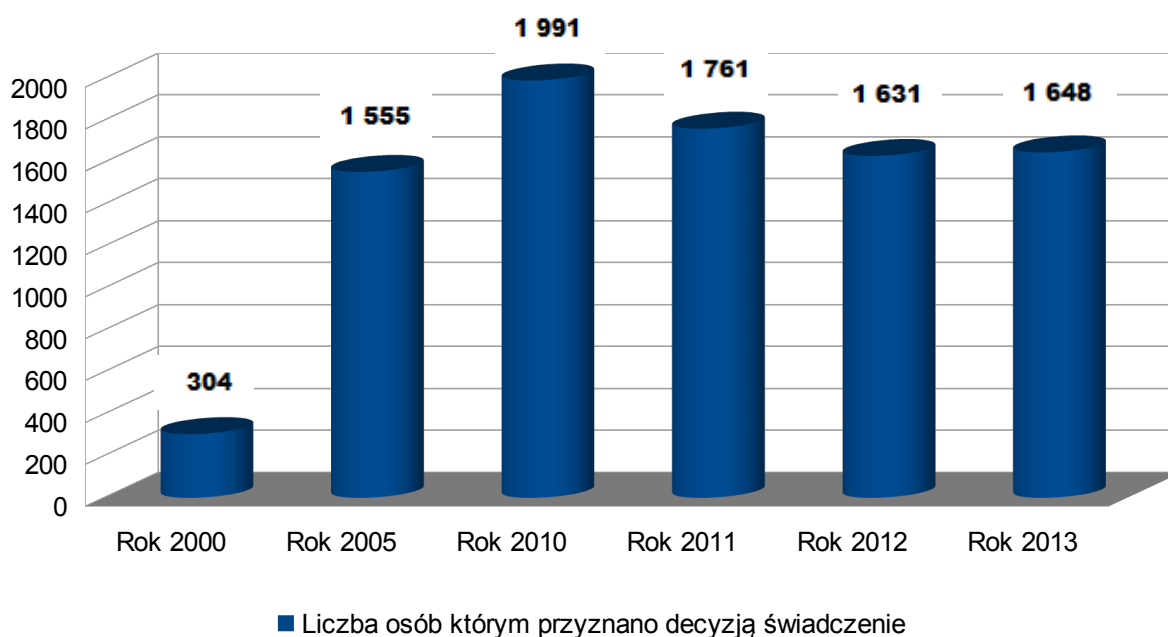
Oprócz pomocy finansowej wszystkie osoby korzystające z pomocy ośrodka objęte są pomocą w formie pracy socjalnej, która jest prowadzona przez pracowników socjalnych w oparciu o kontrakt socjalny określający sposób współdziałania między osobą lub rodziną a pracownikiem socjalnym w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej, wzmacniania aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Liczba osób objętych pomocą społeczną w gminie w latach 2000-2014 ulegała wahaniom. Zmieniał się również udział beneficjentów systemu w ogóle ludności gminy, który w analizowanym okresie oscylował w granicach od 2,64% do 16,93%. W związku z realizacją nowych zadań między rokiem 2005-2010 zauważalny jest wzrost liczby ludności korzystającej z pomocy i wsparcia oferowanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tuszynie, z kolei z uwagi na brak waloryzacji kryterium dochodowego uprawniającego do korzystania ze świadczeń rodzinnych w latach 2010-2013 wielkość wydatków przeznaczonych przez Ośrodek na realizację zadań zmniejszała się z roku na rok.

Wykres 10

Beneficjenci pomocy społecznej w gminie Tuszyn w latach 2000 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tuszynie.

Edukacja

Na terenie gminy Tuszyn funkcjonują:

- 2 publiczne przedszkola zlokalizowane w Tuszynie, prowadzące dodatkowo oddziały filialne w Tuszynie oraz Garbowie); organ prowadzący gmina Tuszyn;
- 4 szkoły podstawowe: dwie w Tuszynie, jedna w Górkach Dużych oraz jedna w Wodzinie Prywatnym; organ prowadzący gmina Tuszyn;
- 3 gimnazja: dwa w Tuszynie i jedno w Wodzinie Prywatnym; organ prowadzący gmina Tuszyn;
- 1 liceum ogólnokształcące (Zespół Szkół Ogólnokształcących) w Tuszynie prowadzone przez powiat łódzki wschodni;
- Niepubliczne Przedszkole Językowo-Sportowe i Punkt Przedszkolny prowadzone przez „Winners” Sc.

TUSZYN

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020

W roku szkolnym 2013/2014 liczba uczniów szkół prowadzonych przez gminę Tuszyn wyniosła 1 128 osób i była wyższa w porównaniu do roku 2012/2013 o ok. 3%. Wahania dot. liczby uczniów w przeciągu ostatnich lat są spowodowane głównie czynnikami demograficznymi.

Wyposażenie gminy Tuszyn, a głównie miasta, w obiekty infrastruktury społecznej ocenić można jako zadowalające. Brak lub niedostateczny stan niektórych usług nie jest odczuwalny wobec niedalekiej odległości do Łodzi.

Szkoły, gimnazja i przedszkola prowadzone przez gminę Tuszyn funkcjonują w 10 budynkach. Budynki te w większości są w stanie dobrym i poza pracami termomodernizacyjnymi nie wymagają remontów. Najgorsza sytuacja lokalowa występuje w budynkach w Garbowie i w Górkach Dużych oraz w budynkach przedszkolnych w Tuszyńcu. Budynki w Garbowie i Górkach Dużych wymagają gruntownego remontu, należy je ocieplić i wymienić pokrycie dachowe. W przypadku budynku w Garbowie gdzie funkcjonuje oddział Przedszkola Miejskiego Nr 2, remontu i adaptacji wymaga piętro budynku. W Górkach Dużych przede wszystkim brakuje sali gimnastycznej. Budynki przedszkolne w Tuszyńcu wymagają wewnętrznych prac remontowych. Innymi budynkami wymagającymi prac termomodernizacyjnych są: Szkoła Podstawowa Nr 2 w Tuszyńcu oraz Szkoła Podstawowa w Wodzinie Prywatnym.

W Szkołach Podstawowych szczególną uwagę należy zwrócić na budowę lub dostosowanie pomieszczeń przystosowanych dla najmłodszej grupy uczniów w wieku 6 lat. We wszystkich szkołach brakuje rozwiązań architektonicznych, które służyłyby osobom niepełnosprawnym. Chodzi nie tylko o podjazdy lub windy, ale również dostosowanie sal lekcyjnych czy toalet. Instalacje kanalizacyjno - sanitarne, elektryczne, grzewcze, wentylacyjne w większości przypadków spełniają obowiązujące normy techniczne.

Szkoły prowadzone przez gminę Tuszyn są niedostatecznie wyposażone w sprzęt komputerowy oraz tablice interaktywne. W większości z nich znajduje się tylko jedna pracownia komputerowa z niewielką liczbą zestawów komputerowych przeznaczonych do użytku uczniów i niewielką liczbą tablic interaktywnych. W szkołach brakuje wyposażenia specjalistyczno-laboratoryjnego przeznaczonego do klas językowych lub przedmiotowych oraz wyposażenia software czyli oprogramowania służącego szeroko pojętej idei e-szkoły.

W przedszkolach niezbędnym celem staje się zmodernizowanie placów zabaw dla dzieci. Analizie podlegać winno również przygotowanie szkół i przedszkoli do pełnienia funkcji żywieniowej uczniów, ograniczającej lub całkowicie eliminującej problem niewłaściwego odżywiania lub potencjalnego głodu wśród uczniów.

Wyższe wykształcenie magisterskie z przygotowaniem pedagogicznym w roku 2013/2014 posiadało w szkołach i przedszkolach prowadzonych przez gminę Tuszyn 94.93% zatrudnionych nauczycieli (w roku 2004 – 84%). Doskonalenie zawodowe oraz podnoszenie kwalifikacji nauczycieli wspierane było przez system awansu zawodowego.

Opieka medyczna

Opiekę zdrowotną na terenie gminy Tuszyn zabezpieczają cztery podmioty medyczne różniące się zakresem prowadzonej działalności oraz formą podmiotu tworzącego. Podmioty udzielające świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych stanowią zarówno jednostki publiczne, jak i niepubliczne. Udzielane są również świadczenia komercyjne. O dostępności do opieki zdrowotnej decydują zasoby kadrowe, infrastrukturalne i finansowe podmiotów leczniczych, sposób organizacji opieki zdrowotnej oraz poziom finansowania w ramach kontraktów z Narodowym Funduszem Zdrowia. Strukturę podmiotów medycznych funkcjonujących na terenie gminy Tuszyn prezentuje Tabela 10.

Tabela 10
Struktura podmiotów medycznych w gminie Tuszyn stan na dzień 31.12.2014 roku.

Lp.	Nazwa Placówki	Zakres działania	Organ założycielski
1	Wojewódzki Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Chorób Płuc i Rehabilitacji w Łodzi (jednostka organizacyjna Specjalistyczny Szpital Gruźlicy, Chorób Płuc i Rehabilitacji w Tuszynie)	Oddział rehabilitacji kardiologicznej, oddział chirurgii klatki piersiowej, oddział urologii i onkologii urologicznej, oddział anestezjologii i intensywnej terapii, blok operacyjny, oddział chorób płuc, laboratorium diagnostyczne, pracownia bronchoskopii, poradnia torakochirurgiczna, poradnia urologiczna.	Samorząd Województwa Łódzkiego
2	Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie	Poradnia podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet stomatologiczny, gabinet chirurgii ogólnej, gabinet neurologiczny, gabinet okulisty, gabinet otolaryngologiczny, gabinet dermatologiczny, gabinet zdrowia psychicznego, gabinet ortopedyczny, gabinet ginekologiczno-położniczy, gabinet fizjoterapii, gabinet kardiologiczny, poradnia rehabilitacji, gabinety diagnostyczno-zabiegowe, pracownie diagnostyczne.	Gmina Tuszyn
3	Inventiva Biomedical And Research sp. z o. o.	Oddział psychiatryczny, oddział terapii uzależnień, przychodnia zdrowia psychicznego, oddział leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych, dział farmacji szpitalnej.	spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
4	Centrum Urologii Maranda sp. j.	Poradnia urologiczna, poradnia chorób wewnętrznych, poradnia chirurgii ogólnej, poradnia chirurgii klatki piersiowej, poradnia ginekologiczna, gabinet diagnostyki USG.	spółka jawna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Rejestru Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą.

Świadczenia finansowane ze środków publicznych w ramach podpisanych umów z Narodowym Funduszem Zdrowia realizują:

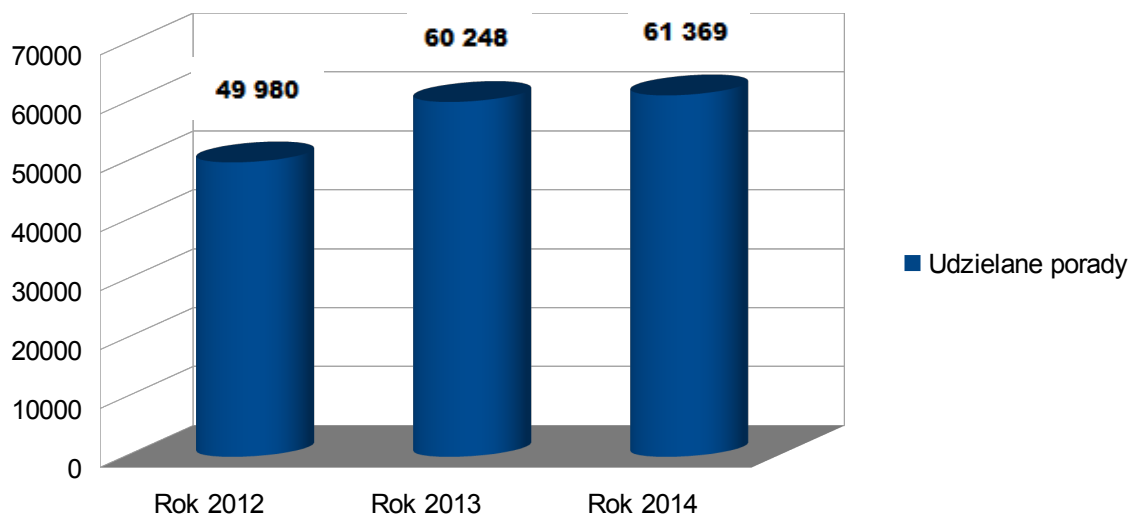
- Wojewódzki Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Chorób Płuc i Rehabilitacji w Łodzi - leczenie szpitalne, ambulatoryjna opieka specjalistyczna, rehabilitacja lecznicza, świadczenia zdrowotne kontraktowane odrębnie,
- Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie - podstawowa opieka zdrowotna, ambulatoryjna opieka specjalistyczna, opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień, rehabilitacja lecznicza, leczenie stomatologiczne,
- Prywatna Klinika Psychiatryczna Inventiva - opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień.

Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie jest największą na terenie gminy jednostką udzielającą kompleksowych świadczeń ambulatoryjnych. Obejmuje opieką medyczną i profilaktyczną populację 12140 pacjentów (stan na dzień 31 grudnia 2013 roku). SPZ w Tuszynie zatrudniała w 2012 roku 24 lekarzy, a w roku 2014 - 29 lekarzy w różnych specjalnościach.

Wykres 11

Liczba porad ogółem realizowanych przez Samorządową Przychodnię Zdrowia w Tuszynie w latach 2012 - 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS Sprawozdanie z ambulatoryjnej opieki zdrowotnej - ZD-3.

Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie dysponuje budynkiem o powierzchni ok. 1500 m². Stan techniczny budynku jest dobry, wymaga jednak remontów i dostosowania do wymogów Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 czerwca 2012 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą. Planowany jest remont kotłowni, wymiana instalacji grzewczej w budynku, wymiana ogrodzenia wokół przychodni i budowa parkingów, zakup sprzętu medycznego: aparat RTG, tomograf komputerowy okulistyka (OCT). Sprzęt medyczny znajdujący się na wyposażeniu przychodni jest serwisowany i posiada aktualne oceny stanu technicznego. Dla potrzeb mieszkańców i wymogów kontraktowania z Narodowym Funduszem Zdrowia istnieje potrzeba zakupu sprzętu medycznego w zależności od bieżącego zapotrzebowania. Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie ma wdrożony System Zarządzania Jakością ISO 9001:2008 i planuje wdrożenie Systemu Zarządzania Środowiskiem zgodnego z wymaganiami ISO 14001:2004.

Opieka profilaktyczna i promocja zdrowia realizowana jest w ramach podpisanych umów z Narodowym Funduszem Zdrowia, Ministerstwem Zdrowia, Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego - Państwowym Zakładem Higieny w Warszawie, Uniwersytetem Łódzkimi i innymi organizacjami. Dzięki wysokim wskaźnikom realizacji badań w 2013 roku gmina Tuszyn otrzymała wręczany przez Polską Unię Onkologii Certyfikat Zdrowej Gminy, na 506 gmin zgłoszonych do konkursu gmina Tuszyn znalazła się na 10 miejscu.

Tabela 11

Wykaz przykładowych programów zdrowotnych, w których uczestniczyła Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie w latach 2012 - 2014.

Nazwa Programu	Liczba udzielonych porad w roku 2012	Realizacja 2013 rok	Realizacja 2014 rok
NFZ-MZ Program profilaktyki raka piersi (<i>badania mammograficzne</i>)	94	236	264
NFZ-MZ Program profilaktyki raka szyjki macicy (<i>badania cytologiczne</i>)	83	191	268
Ministerstwo Zdrowia- Program onkologiczno-genetyczny wczesnego wykrywania raka jelita grubego, raka piersi, raka jajnika. błony śluzowej trzonu macicy	Programu nie realizowano	541 osób ankiety (ok. 100 osób zakwalifikowanych do etapu pogłębianego)	36
Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego w Warszawie - „Zapobieganie zakażeniom HCV”	Programu nie realizowano	408	92
Pracownia Medycyny Rodzinnej i Społeczności Lokalnych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi-Pragmatyczne klastrowe randomizowane badanie kliniczne dostosowywania interwencji w celu poprawy postępowania z POChP w opiece podstawowej –TICD	Programu nie realizowano	155	155

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Samorządowej Przychodni Zdrowia w Tuszynie.

Działalność kulturalna

W gminie Tuszyn zinstytucjonalizowaną działalność kulturalną prowadzi Miejski Ośrodek Kultury w Tuszynie wraz z filią w dzielnicy Tuszyn-Las. W skład ośrodka kultury wchodzi również Miejska Biblioteka Publiczna. Na terenie dzielnicy Tuszyn - Las i Tuszyn - Szpital oraz sołectwach Kruszów, Szczukwin, Wola Kazubowa, Żeromin działają świetlice wiejskie. Ponadto, w dzielnicy Tuszyn - Szpital oraz w sołectwie Żeromin działają punkty biblioteczne.

Ośrodek zajmuje się szeroką działalnością kulturalną w mieście oraz całej gminie Tuszyn. Prowadzi koła zainteresowań dla dzieci i młodzieży, są to głównie koła zainteresowań: informatyczne, taneczne, plastyczne, muzyczne i modelarskie. Posiada również profesjonalną salę zabaw dla najmłodszych razem z działającym przy niej „Klubie Malucha” dla dzieci w wieku 2-4 lat. Przy Ośrodku działa orkiestra dęta, chór, zespoły muzyczne i taneczne. Ośrodek proponuje również szeroki wachlarz zajęć rekreacyjno-ruchowych. Do zadań należy także przygotowywanie imprez okolicznościowych i plenerowych, które odbywają się w Tuszynie. Wśród głównych imprez cyklicznych należy wymienić:

- Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy ,
- Feriada - cykl zajęć, warsztatów, przedstawień i bali podczas ferii,
- Finał międzyświetlicowego turnieju gier (np. w bilard, piłkarzyki, ping-pong),

- Korowód Ostatkowy – tradycyjny przemarsz „przebierańców”,
- Przedstawienia teatralne – wystawiane przez zawodowych aktorów,
- Konkurs plastyczny dla dzieci i młodzieży ze szkół,
- Spotkania biblioteczne z przedszkolakami i uczniami szkół podstawowych,
- Bale dla dzieci (tematyczne: karnawałowy, księżniczek, jesienny),
- Koncert z okazji Dnia Kobiet i Mężczyzn,
- Koncerty chóru oraz orkiestry dętej w kościele św. Witalisa w Tuszynie,
- Wernisaż i wystawa poplenerowa pt. „Pejzaż Malowany Ziemi Łódzkiej”,
- Konkurs wiedzy o Tuszynie - dla szkół z gminy Tuszyn,
- Koncert z okazji Dnia Matki,
- Dzień Dziecka – impreza plenerowa dla dzieci i młodzieży,
- Promycek – przegląd umiejętności przedszkolaków z gminy Tuszyn,
- Dni Tuszyzna – duża dwudniowa impreza plenerowa,
- Turniej Piłki Plażowej – dla amatorów,
- Noc Świętojańska – sobótki, impreza plenerowa,
- Festyny i pikniki w sołectwach,
- Rajd rowerowy – impreza organizowana razem z sołectwem Zofiówka,
- Wakacje – cykl zajęć, warsztatów, wycieczek, gier terenowych podczas wakacji,
- Narodowe Czytanie – coroczne czytanie fragmentów książek zainicjowane przez Prezydenta RP,
- Dożynki Gminno-Parafialne,
- Konkurs plastyczny dla przedszkolaków,
- Plejada - jesienne spotkania dzieci i młodzieży muzykującej z gminy Tuszyn,
- Obchody z okazji 11 listopada – koncert/przedstawienie,
- Spotkanie wigilijne mieszkańców z gminy Tuszyn – koncert kolęd, jasełka,
- Spotkania z ciekawymi ludźmi (sportowcami, poetami),
- Konkurs Fotograficzny – fotografujemy gminę Tuszyn,
- Plener malarski pt. „Architektura Miasta i Gminy Tuszyn”,
- Warsztaty plastyczne (np. decoupage, ceramika, patchwork, asamblaż, papieroplastyka itp.),
- Cykliczne koncerty muzyczne (blues, jazz, rock, folk).

Miejska Biblioteka Publiczna w Tuszynie wchodzi w skład struktur Miejskiego Ośrodka Kultury, obsługuje czytelników poprzez udostępnianie na miejscu lub wypożyczanie do domu gromadzonych zbiorów, udzielanie informacji czytelnikom oraz organizowanie dla dzieci i młodzieży cyklicznych spotkań w bibliotece.

Biblioteka posiada filię biblioteczną w Tuszynie-Lesie, dwa punkty biblioteczne mieszczące się: w świetlicy w Tuszynie przy ul. Szpitalnej oraz Żerominie w domu prywatnym. Punkty te otrzymują książki z głównej biblioteki w Tuszynie.

Sport i rekreacja

Miejskie Centrum Sportu i Wypoczynku od roku 2012 stanowi samorządową jednostkę budżetową gminy Tuszyn. Zgodnie z nadanym statutem majątek Centrum stanowi:

- Kryta Pływalnia „Oceanik” w Tuszynie,
- Hala widowiskowo-sportowa im. Solidarności w Tuszynie,
- Obiekt sportowy „Moje boisko Orlik 2012” w Tuszynie,
- Stadion Miejski położony w Tuszynie.

Celem działalności Miejskiego Centrum Sportu i Wypoczynku jest realizacja zadań z zakresu kultury fizycznej i wypoczynku, w szczególności:

- świadczenie usług dla mieszkańców gminy Tuszyn w zakresie sportu, rekreacji i wypoczynku,
- udostępnienie bazy Centrum szkołom działającym na terenie gminy Tuszyn na realizację zadań programowych w zakresie kultury fizycznej,
- udzielanie pomocy szkoleniowej oraz udostępnienie bazy i sprzętu na realizację zajęć sportowych i z zakresu rehabilitacji ruchowej,
- propagowanie uprawiania sportu wśród mieszkańców gminy,
- kształtowanie, szczególnie wśród dzieci i młodzieży, zachowań promujących zdrowy sposób spędzania wolnego czasu,
- organizowanie imprez rodzinnych o charakterze sportowo-rekreacyjnym,
- organizowanie zawodów sportowych,
- prowadzenie innych form promujących aktywny wypoczynek.

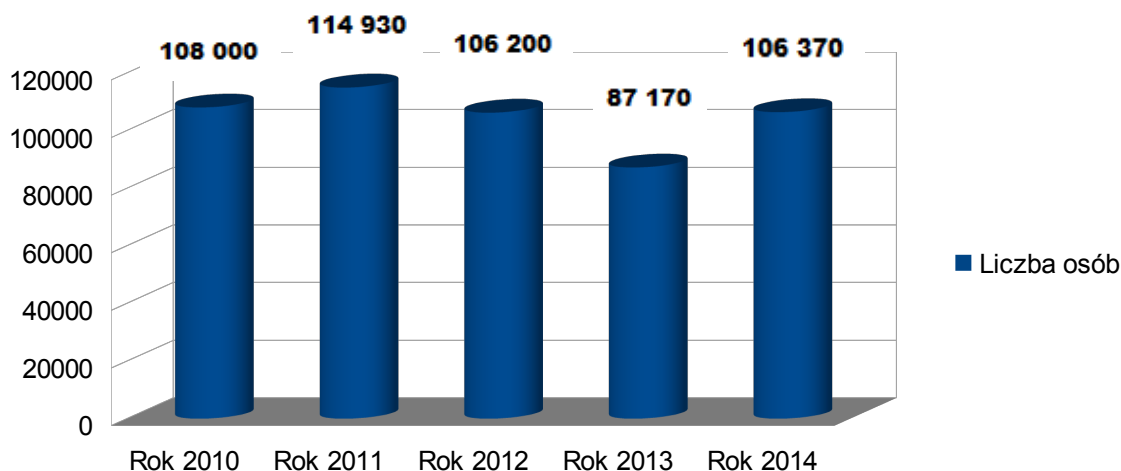
Kryta Pływalnia „Oceanik” to nowoczesny obiekt sportowo-rekreacyjny spełniający funkcję obiektu prospołecznego, nastawionego na rozwój kultury fizycznej w regionie, przygotowany na przyjmowanie grup zorganizowanych młodzieży szkolnej. Z jej usług, w ramach lekcji wychowania fizycznego, korzysta młodzież ze wszystkich szkół gminy Tuszyn, jak i z gmin ościennych. Ponadto, pływalnia podejmuje współpracę m. in. z zakładami pracy w celu zapewnienia pracownikom możliwości relaksu i odpoczynku. W obiekcie organizowane są cykliczne zawody w pływaniu oraz inne imprezy okolicznościowe np. rodzinny turniej sportowo-rekreacyjny z okazji dnia wiosny, dnia dziecka, dnia jesieni i mikołajek, jak i inne działania propagujące aktywny sport i wypoczynek tj. zajęcia dla niemowlaków, nauka pływania dla przedszkolaków, nauka i doskonalenie pływania dla dzieci w wieku szkolnym, nauka pływania dla dorosłych i aqua aerobik.

Pływalnia spełnia wymogi FINA (homologacja) zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami i wytycznymi Polskiego Związku Pływackiego. Zaplecze obiektu przystosowane jest dla osób niepełnosprawnych. Obecnie stan techniczny krytej pływalni jest dobry, ale w miarę użytkowania niezbędne są do wykonywania remonty podczas corocznej przerwy technologicznej i bieżące naprawy. Planowana jest w niedalekiej przyszłości termomodernizacja obiektu polegająca m. in. na wymianie centrali wentylacyjnej, wymianie poszycia dachu zastosowanie pomp ciepła.

Wykres 12

Liczba osób korzystających z Krytej Pływalni „Oceanik” w latach 2010 - 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krytej Pływalni „Oceanik” w Tuszynie.

Hala widowiskowo-sportowa im. Solidarności jest obiektem bezpośrednio połączonym z istniejącym budynkiem szkolnym. Z obiektu korzystają zarówno uczniowie Szkoły Podstawowej Nr 1 w Tuszynie i Gimnazjum Nr 1 w Tuszynie w ramach wychowania fizycznego, jak i kluby sportowe oraz stowarzyszenia działające na terenie gminy. Hala sportowa wynajmowana jest również na organizację imprez sportowych oraz zawodów organizowanych przez lokalne i zewnętrzne podmioty. Obiekt zaprojektowany został, jako boisko główne o wymiarach 26x45 m przeznaczone do rozgrywania zajęć z piłki halowej, siatkowej, koszykowej oraz tenisa ziemnego. Obecnie stan techniczny hali sportowej jest dobry. W przyszłości planowana jest termomodernizacja obiektu polegająca na wymianie stolarki, wymianie poszycia dachu oraz ociepleniu budynku.

„Moje Boisko Orlik 2012” boisko wielofunkcyjne, obiekt wyposażony jest w boisko do piłki nożnej o wymiarach 30mx62m wykonane z nawierzchni syntetycznej (sztuczna trawa) oraz z boiska wielofunkcyjnego o wymiarach 19mx32m wykonanego z nawierzchni poliuretanowej.

Obiekt powstał w ramach programu przygotowanego przez Ministra Sportu i Turystyki, który zakładał budowę ogólnodostępnych, bezpłatnych kompleksów boisk sportowych wraz z szatniami i zapleczem socjalnym, w każdej gminie na terenie kraju. Założeniem programu było udostępnienie dzieciom i młodzieży nowoczesnej infrastruktury sportowej w celu aktywnego uprawiania sportu. Obiekt jest w dobrym stanie technicznym.

Stadion Miejski w Tuszynie – Lesie posiada pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej, do którego w 1994 roku dobudowano korty tenisowe. W roku 2007 na stadionie zostało zainstalowane oświetlenie i nagłośnienie, co umożliwiło rozgrywanie meczów i organizowanie różnego rodzaju imprez masowych. Na stadionie przeprowadzane są mecze ligowe rozgrywane przez miejscowe kluby i stowarzyszenia, zawody strażackie oraz zawody sportowe organizowane przez miejscowe szkoły. Stadion powstał w latach 80-tych i wymaga modernizacji wraz z rozbudową.

Inne obiekty sportowe na terenie miasta i gminy Tuszyn:

- Boisko przy Szkole Podstawowej w Wodzinie Prywatnym
- Boiska do gry w siatkówkę i piłkę nożną przy Szkole Podstawowej w Górkach Dużych,
- Boisko uniwersalne przy Gimnazjum Nr 2 w Tuszynie
- Boisko uniwersalne, placyk rekreacyjny, tor łyżworolkowy, górka saneczkowa przy „Bazie Sportowej” w Tuszynie przy ul. Noworzgowskiej
- Boisko wielofunkcyjne przy osiedlu mieszkaniowym w Tuszynie przy ul. Szpitalnej
- Boisko do piłki plażowej przy Krytej Pływalni „Oceanik”
- Kort do tenisa ziemnego przy Gimnazjum Nr 2 w Tuszynie
- Sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej w Wodzinie Prywatnym
- Sala gimnastyczna przy Gimnazjum Nr 1 w Tuszynie
- Sala gimnastyczna przy Szkole Podstawowej Nr 2 w Tuszynie
- Rekreacyjna siłownia zewnętrzna przy Krytej pływalni „Oceanik”

Organizacje pozarządowe

Na terenie gminy Tuszyn działa 40 organizacji pozarządowych:

- **Organizacja pozarządowa Fundacja "Równe Szanse dla Środowiska LEDGO"**
Numer KRS: 0000516788
Siedziba: Tuszyn, ul. Łokietka 17
- **Fundacja Rozwoju Dzieci i Młodzieży "Piękny Świat"**
Numer KRS: 0000334960
Siedziba: Zofiówka, ul. Stanisławowska 2
- **Ochotnicza Straż Pożarna w tym 12 placówek** zlokalizowanych w: Głuchowie, Górkach Dużych, Jutroszewie, Kruszowie, Mąkoszynie, Modlicy, Syskach, Szczukwinie, Tuszynie, Tuszynie-Lesie, Wodzinku, Woli Kazubowej
- **Stowarzyszenie "Klub Przyjaciół Żeromina"**
Numer KRS: 0000513127
Siedziba: Żeromin, ul. Tuszyńska 13D
- **Stowarzyszenie "Krokus" Abstynencki Klub Wzajemnej Pomocy**
Numer KRS: 0000182059
Siedziba: Tuszyn, ul. Parkowa 4
- **Stowarzyszenie "Pendolino"**
Numer KRS: 0000436895
Siedziba: Tuszyn, ul. Piotrkowska 13
- **Stowarzyszenie "Tuszyn Naszych Marzeń"**
Numer KRS: 0000316192
Siedziba: Tuszyn, ul. Wysoka 3, lok. 25
- **Stowarzyszenie posiada status organizacji pożytku publicznego**
Stowarzyszenie "Wszyscy Razem Ku Przyszłości" - "In Corpore Pro Futuro"
Numer KRS: 0000150204
Siedziba: Tuszyn, ul. Domowicza 1
- **Stowarzyszenie „Ranczo w Dolinie”**
Numer KRS: 0000301352
Siedziba: Wola Kazubowa, ul. Graniczna 14

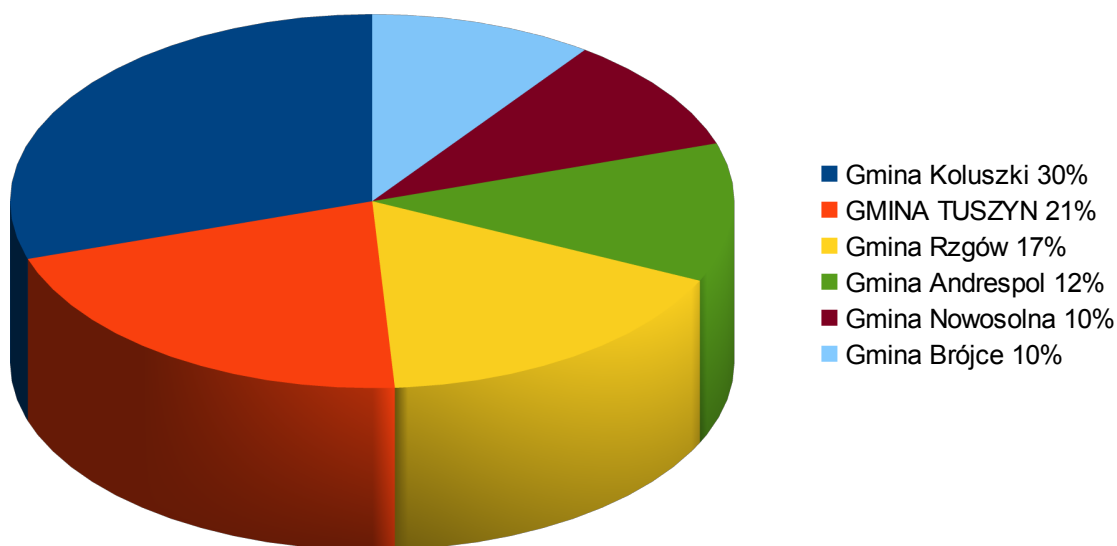
- **Stowarzyszenie kultury fizycznej Tuszyński Klub Jeździecki "Garbówek"**
Numer KRS: 0000109332
Siedziba: Garbów, ul. Garbówek 20
- **Stowarzyszenie Kupców i Producentów Rynku Targowiskowego**
Numer KRS: 0000106316
Siedziba: Tuszyn, ul. Poddębina 75
- **Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci Niezapominajka w Wodzinie Prywatnym**
Numer KRS: 0000303144
Siedziba: Wodzin Prywatny, ul. Szkolna 1
- **Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju i Aktywizacji Wsi "Dolina Dobrzyńki"**
Numer KRS: 0000329881
Siedziba: Rydzynki, ul. Wczasowa 8
- **Związek zawodowy Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Pracowników Służby Zdrowia Szpitala w Tuszynie**
Numer KRS: 0000213313
Siedziba: Tuszyn, ul. Szpitalna 5
- **Związek zawodowy Zakładowy Związek Zawodowy Pracowników Szpitala w Tuszynie w WZZOZCLCHPIR w Łodzi**
Numer KRS: 0000355066
Siedziba: Tuszyn, ul. Szpitalna 5
- **Miejski Klub Sportowy „Jagiellonia - Oldboy-e Tuszyn”**
Siedziba: Tuszyn, ul. Poniatowskiego 13
- **Klub Sportowy „Fenix Team” Tuszyn Strong Man**
Siedziba: Tuszyn, ul. Sienkiewicza 16/9
- **Miejski Klub Sportowy „2000 Tuszyn”**
Siedziba: Tuszyn, ul. Poniatowskiego 13
- **Stowarzyszenie Sportowe „Hetman”**
Siedziba: Tuszyn, ul. Parkowa 3
- **Uczniowski Ludowy Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Wodzinie Prywatnym**
Siedziba: Wodzin Prywatny, ul. Szkolna 1
- **Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy „Tuszyn”**
Siedziba: Tuszyn, ul. Poniatowskiego 13
- **Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy Pro Soccer Academy Tuszyn**
Siedziba: Tuszynek Majoracki, ul. Kasztelańska 18
- **Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy Akademia Tuszyn**
Siedziba: Tuszyn, ul. Piotrkowska 2/4
- **ZHP Chorągiew Łódzka Komenda Hufca Tuszyn**
Siedziba: Tuszyn, ul. Parkowa 3
- **Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów**
- Koło nr 11 w Tuszynie „Marzenie” - Siedziba: Tuszyn, ul. Noworzgowska 20A,
- Koło nr 10 w Tuszynie Lesie - Siedziba: Tuszyn, ul. Prusa 7
- **Polski Związek Wędkarski Okręg Piotrków Tryb Koło Nr 33 w Tuszynie**
Siedziba: Tuszyn, ul. A. Zwierzyńskiego 13
- **Stowarzyszenie Koło Wędkarskie w Żerominie**
Siedziba: Żeromin, ul. Tuszyńska 11b, lok. 1
- **Koło Łowieckie Nr 42 „Tur” Tuszyn**
Siedziba: Garbów, ul. Garbówek 30
- **Rejonowe Koło Pszczelarzy Tuszyn**
Siedziba: Tuszyn, ul. Noworzgowska 20A

Na terenie powiatu łódzkiego wschodniego swoją siedzibę ma 198 organizacji pozarządowych. Liczbę stowarzyszeń mających siedzibę na danym terenie wyraża zaangażowanie mieszkańców poszczególnych gmin powiatu w sprawy lokalnych wspólnot.

Wykres 13

Podział organizacji pozarządowych wg kryterium lokalizacji na terenie powiatu.

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łodzi.

Gospodarka mieszkaniowa

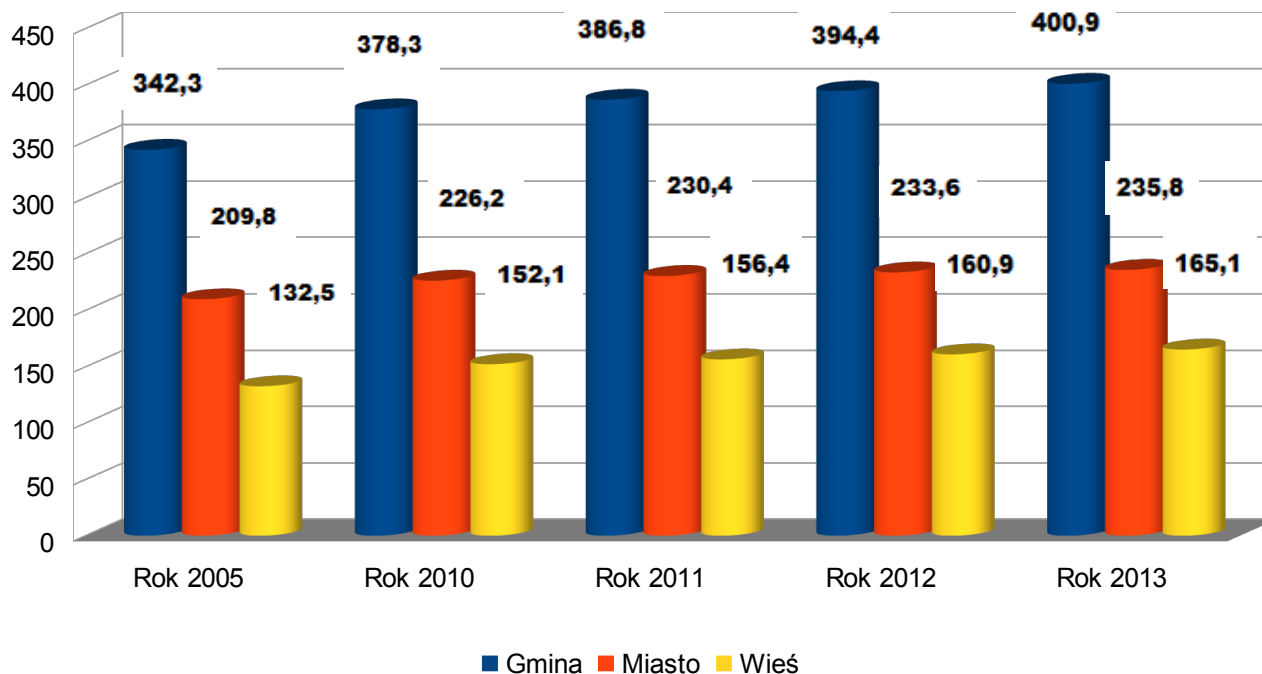
W 2013 roku w gminie Tuszyn dostępnych było 4501 mieszkań, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wynosiła 89,1 m², zaś na 1 osobę przypadało 32,8 m² (na terenach wiejskich – 33,8 m², w obszarze miasta 32,2 m²). W powiecie łódzkim wschodnim wartości te kształtowały się na poziomie odpowiednio 93,7 m² oraz 31,6 m², co świadczy o dobrych warunkach mieszkaniowych w gminie pod względem powierzchni użytkowej mieszkań.

W analizowanym okresie, tj. w latach 2005-2013 liczba mieszkań sukcesywnie wzrasta zarówno na terenach wiejskich, jak i w mieście. Jednocześnie sukcesywnie wzrasta liczba powierzchni użytkowej w metrach kwadratowych na 1 osobę.

Wykres 14

Zasoby mieszkaniowe – powierzchnia użytkowa w tys. m² w gminie Tuszyn w latach 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl).

Wraz ze zwiększeniem ilości mieszkań poziom wyposażania w urządzenia techniczno - sanitarne tj. wodociąg, ustęp spłukiwany, łazienka czy gaz z sieci również nieznacznie ulegają poprawie. Na koniec 2013 roku 89% mieszkań posiadało dostęp do sieci wodociągowej, 81% mieszkań było wyposażonych w ustęp spłukiwany, 77% posiadało łazienkę, 69% posiadało dostęp do centralnego ogrzewania, 33% miało dostęp do gazu z sieci.

Gmina Tuszyn posiada zasób mieszkaniowy pozwalający zaspokoić potrzeby mieszkaniowe niektórych osób/rodzin posiadających trudne warunki lokalowe oraz w dużym stopniu zapobiegać bezdomności. Większość budynków to budynki przedwojenne dlatego na bieżąco monitorowany jest ich stan techniczny. W roku 2010 gmina Tuszyn przejęła od Wojewódzkiego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej Centrum Leczenia Chorób Płuc i Rehabilitacji w Łodzi 3 budynki mieszkalne, wielorodzinne przy ul. Szpitalnej w Tuszynie. Przedmiotowe lokale, w liczbie 124 posiadają większy standard od dotychczasowych, jednak wymagają wielu uregulowań i znacznych nakładów finansowych. Liczba rodzin oczekujących na lokale mieszkaniowe prezentuje Wykres 15.

TUSZYN

Tabela 12

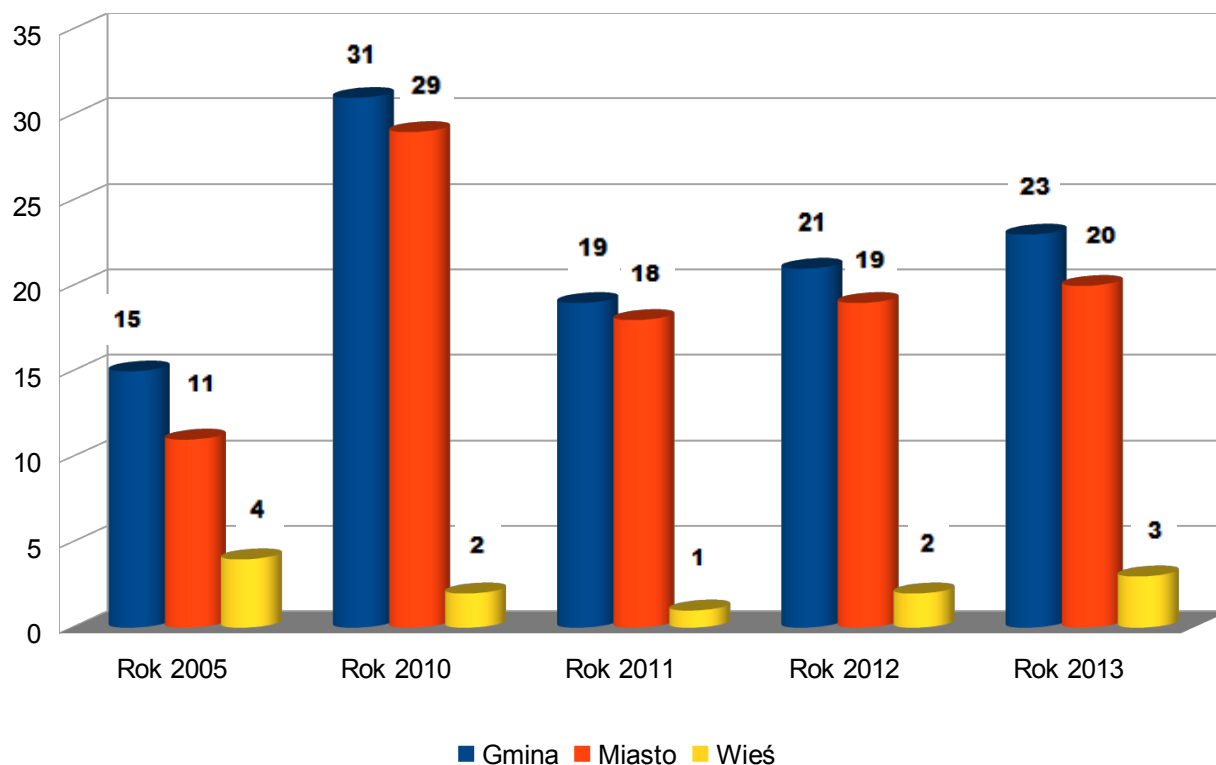
Powierzchnia użytkowa mieszkań oraz wyposażenia w urządzenia techniczno - sanitarne w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.

	2005	2010	2011	2012	2013
Powierzchnia użytkowa mieszkań [m²]					
Ogółem	4218	4368	4413	4459	4501
1 mieszkanie	81,2	86,6	87,7	88,5	89,1
na 1 osobę	29,3	31,5	32,0	32,5	32,8
Wyposażenie mieszkań w urządzenia techniczno - sanitarne [szt.]					
wodociąg	3535	3881	3926	3972	4014
ustęp spłukiwany	2855	3515	3560	3606	3668
centralne ogrzewanie	2636	2991	3036	3082	3124
łazienka	2848	3364	3409	3455	3497
gaz z sieci	1250	1429	1439	1453	1460

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl)

Wykres 15

Liczba rodzin oczekujących na lokale mieszkaniowe w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej w Tuszynie.

Budynki gminne w znacznym stopniu są ocieplone, na 61 budynków 11 nie posiada ocieplenia. W latach 2016-2018 przewiduje się kompleksową termomodernizację budynku mieszkalnego przy ul. Szpitalnej 4. Zakres będzie obejmował ocieplenie, przebudowę systemu grzewczego wraz z wymianą okien i zainstalowaniem oświetlenia energooszczędnego. Przewiduje się też termomodernizację budynków mieszkalnych przy ul. Szpitalnej 1, przy ul. Szpitalnej 3 i przy ul. Parkowej 4 w Tuszynie.

Porządek publiczny i ochrona przeciwpożarowa.

Porządek publiczny i bezpieczeństwo mieszkańców w gminie Tuszyn zapewnia Policja Powiatu Łódzkiego Wschodniego : Komenda Powiatowa w Koluszkach, komisariat Policji w Tuszynie i Straż Miejska. Ochronę przeciwpożarową na terenie miasta i gminy Tuszyn zapewniają Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Koluszkach oraz Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej.

- **Komisariat Policji** w Tuszynie swoim terenem działania obejmuje rejon gminy Tuszyn (ponad 12 tys. mieszkańców). Zakres zadań służbowych i obowiązków dzielnicowych jest szeroki - od załatwiania drobnych ustaleń, interwencji czy spraw mieszkańców, prowadzenia obchodów i wywiadów w swoich rejonach, aż do prowadzenia postępowań wyjaśniających w sprawach popełnionych wykroczeń i uczestniczenia w czynnościach wykrywalnych w sprawach zaistniałych przestępstw.
- **Straż miejska** - 1991 roku powołana została do działania Straż Miejska w Tuszynie, a jej głównym zadaniem jest realizacja zadań w zakresie ochrony porządku publicznego wynikających z ustaw oraz aktów prawa miejscowego. Straż Miejska na bieżąco współpracuje z Policją w ramach wspólnych przedsięwzięć polegających na organizacji patroli mieszanych w związku z zabezpieczeniem porządku i spokoju podczas lokalnych imprez kulturalnych, sportowych i okolicznościowych, zabezpieczania porządku w rejonach szkół, miejsc kolizji i wypadków, oraz kontroli porządku i spokoju na terenie miasta i gminy. Współpraca związana jest również z realizacją wspólnych inicjatyw edukacyjnych tj. bezpieczna droga do szkoły, bezpieczne ferie, wakacje.
- **Straż pożarna** - Jednostki Państwowej Straży Pożarnej oraz Ochotniczych Straży Pożarnych podejmują szereg działań mających na celu zapobieganie powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia; zapewnieniu sił i środków do zwalczania pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia oraz prowadzeniu działań ratowniczych.

Na terenie gminy Tuszyn działa 12 jednostek ochotniczych straży pożarnych tj.: Ochotnicza Straż Pożarna w Tuszynie, Tuszyn – Lesie, Szczukwinie i Wodzinku, Głuchowie, Górkach Dużych, Mąkoszynie, Modlicy, Jutroszewie, Kruszowie, Syskach i Woli Kazubowej. Sprawne funkcjonowanie jednostek ochotniczych straży pożarnych na terenie gminy jest niezwykle istotne z uwagi na odległość Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Koluszkach, a co się z tym wiąże czas potrzebny ratownikom zawodowym na dotarcie do miejsca zdarzenia.

Turystyka

Gmina Tuszyn mimo dominującej funkcji rolniczej posiada warunki środowiska przyrodniczego sprzyjające rozwojowi funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej. Główne walory gminy to lasy, rzeźba terenu, klimat oraz bliskie sąsiedztwo Łodzi i łatwa dostępność komunikacyjna.

Miejscowościami rekreacji i wypoczynku, są głównie wsie Rydzynki i Zofiówka, gdzie powstały zwarte zespoły indywidualnego budownictwa letniskowego. Miejscowości te położone są w sąsiedztwie rezerwatu przyrody „Molenda”. Rejon ten charakteryzuje się występowaniem głównie działek rekreacyjnych, w większości zalesionych z wąskimi drogami zabezpieczającymi dostęp do dróg publicznych. Obszar ten wyposażony jest w infrastrukturę techniczną sprzyjającą rozwojowi zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej.

Wśród innych atrakcyjnych turystycznie miejsc należy wskazać obiekty geoturystyczne zlokalizowane na terenie gminy Tuszyn. Wśród nich należy wymienić:

- wydmy śródlądowe zlokalizowane w dolinie Wolbórki, tworzące naturalną piaszczystą plażę przy zbiornikach wodnych w Tuszynie przy ul. Młynkowej,
- nisza źródłiskowa rzeki Wolbórki,
- misy wytopiskowe zlokalizowane w Szczukwinie i Żerominie,
- wzniesienie (kem) z nagromadzonymi głazami narzutowymi oraz zwirownię w Górkach Dużych.

Baza noclegowa w gminie Tuszyn jest zróżnicowana, obejmuje obiekty noclegowe o dość niskim standardzie, hotele o wyższym standardzie np.: „Bukowiecki”, „Bej” oraz „Hotel Grzegorzewski”.

Bazę gastronomiczną Tuszyń tworzą niewielkie bary, pizzerie, duże karczmy zlokalizowane przy drodze krajowej nr 1 tj. „Czarci Ruszt”, „Karczma we Młynie”, „Oberża Żłoty Młyn”, restauracje w hoteliku „Bukowiecki”, „Bej”, oraz restauracja hotelowa w „Hotelu Grzegorzewski”.

Agroturystyka w Gminie Tuszyn jest słabo rozwinięta. Na terenie gminy w Woli Kazubowej funkcjonuje jedno Gospodarstwo Agroturystyczne „Ranczo w Dolinie” wyspecjalizowane w turystyce konnej. Gospodarstwo usytuowane jest blisko Szlaku Konnego im. „Hubala” przy pętli wewnętrznej, odcinek Dłutówek - Wola Żytowska.

Przez teren gminy Tuszyn przebiegają następujące szlaki:

- część Szlaku Okrężnego Wokół Łodzi tj. czerwonego znakowanego szlaku turystycznego pieszego o długości 175 km przebiegającego przez Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich, Wysoczyznę Łaską oraz Wysoczyznę Bełchatowską. Przez teren gminy przebiegają odcinki: 1) odcinek Modlica – Kępica – Młynek – Tuszyn (trasa 1.4); 2) szlak łącznikowy Modlica: na trasie 1.4 znajduje się początek łącznika o długości 3 km oznakowanego na czarno prowadzącego przez rezerwat Wolbórka, a następnie do trasy nr 1, 3) odcinek Tuszyn – droga do wsi Górki Małe – cmentarz z I wojny światowej – Szpital w Tuszynie – Poddębina – rezerwat „Molenda” - Rydzynki (trasa 1.5);
- odcinek dziesiąty Łódzkiego Szlaku Konnego Tuszyn (Młynek) - Dłutówek. Odcinek jest częścią długiej na 325 km pętli wewnętrznej Łódzkiego Szlaku Konnego im. mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala”, który obejmuje całe województwo łódzkie

- mierząc w sumie 1 817 km;
- część pieszego szlaku turystycznego aglomeracji łódzkiej mającego charakter pętli o długości ok. 180 kilometrów. Szlak bierze swój początek (i kończy się) w Łodzi. Trasa szlaku przebiega m. in. przez teren Wzniesień Łódzkich (Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich) oraz wysoczyzn: Łaskiej i Bełchatowskiej. Szlak pokonuje m. in. obszary źródliskowe i doliny znanych rzek: Miazgi, Wolbórki, Grabi, uroczyska leśne będące pozostałością po dawnej Puszczy Łódzkiej oraz obszary wydmowe w okolicach Tuszyń, Pabianic i Łasku. Długość całkowita szlaku: 117 km, oznakowany kolorem czerwonym;
- część odcinka W-E Łódzkiej Magistrali Rowerowej będącego elementem transeuropejskiej trasy rowerowej mającej w przyszłości połączyć Niemcy, Polskę i Ukrainę. Na terenie województwa łódzkiego trasa ta przebiegać będzie drogami powiatów opoczyńskiego, tomaszowskiego, łódzkiego-wschodniego, pabianickiego, łaskiego i sieradzkiego. Gmina Tuszyn znajduje się na wschodniej części trasy wiodącej m. in. przez Żarnów, Paradyż, Smardzewice, Wolbórz, Tuszyn do Łodzi-Chocianowic. W gminie Tuszyn trasa będzie wiodła przez Modlicę i Żeromin i będzie oznaczona kolorem czerwonym;
- część odcinka rowerowego Szlaku Węgla Brunatnego prowadzącego od Kleszczowa do Tuszyń;
- w roku 2007 roku powstała ścieżka rowerowa im. Józefa Domowicza. Ścieżka biegnie przez miejscowości Tuszyn, Garbów, Górki Małe, Wole Kazubową, Dylew, Budzyń, Zofiówkę i Rydzynki.

Lasy oraz tereny usytuowane w sąsiedztwie obszarów leśnych w gminie Tuszyn to obwody polowań siedmiu kół łowieckich z Tuszyń, Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego i Bełchatowa. W lasach występują licznie gatunki łowne: sarny, dziki, lisy oraz ptaki: kuropatwy, bieliki, błotniaki i inne. Świat zwierzęcy jest typowy dla Polski środkowej. Koła łowieckie aktywnie uczestniczą w życiu samorządu gminy Tuszyn, organizując np. polowania na lisy pod patronatem Burmistrza Miasta Tuszyń, uroczystości związane z obchodami święta patrona myśliwych i inne.

W Tuszyń również zlokalizowane jest Koło Nr 33 Polskiego Związku Wędkarskiego (Okręg w Piotrkowie Trybunalskim), które organizuje rekreacyjno-towarzyskie zawody wędkarskie na zbiornikach przy ul. Ks. Ściegiennego i ul. Pułaskiego w Tuszyń.

Infrastruktura techniczna

Układ komunikacyjny

Układ komunikacyjny stanowi szkielet układu przestrzennego każdego obszaru. Gęstość jego sieci, stan techniczny oraz układ i relacje stanowią o możliwościach rozwojowych. Natomiast dostępność sieci drogowej i jej powiązania wyznaczają wartość rozwojową terenu. Rozwój gospodarczy gminy uwarunkowany jest, z jednej strony przebiegiem dróg zewnętrznych, a z drugiej strony układem dróg wewnętrznych, jego stanem technicznym, możliwościami przekształceń i rozbudowy.

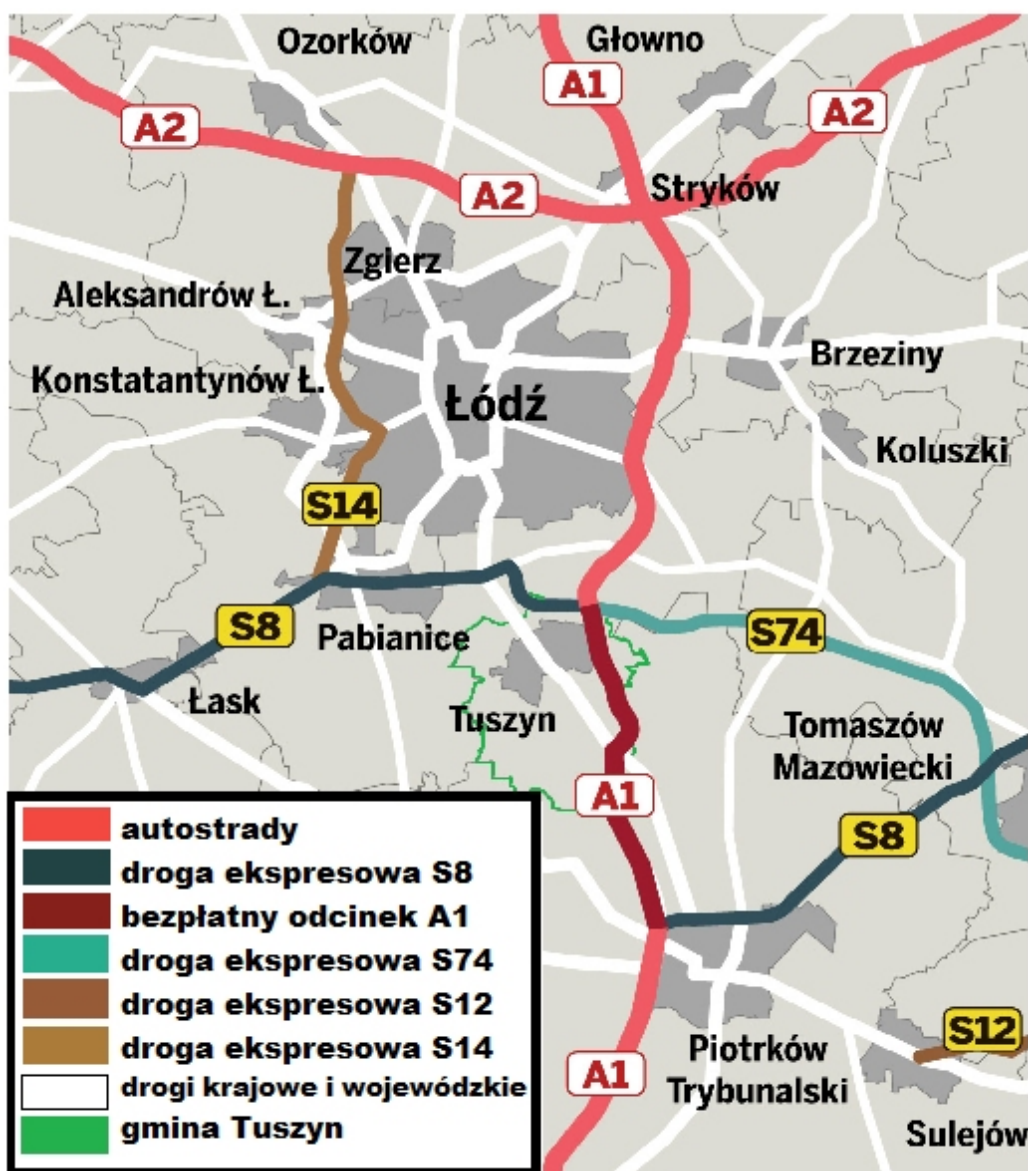

TUSZYN

Układ drogowy miasta i gminy Tuszyn tworzą drogi publiczne: autostrada A1, droga ekspresowa S8, droga krajowa Nr 1, droga krajowa nr 91, oraz drogi powiatowe, gminne i wewnętrzne.

Rysunek 8

Drogi i autostrady przebiegające przez województwo łódzkie i gminę Tuszyn.

Źródło: www.lodz.naszemiasto.pl

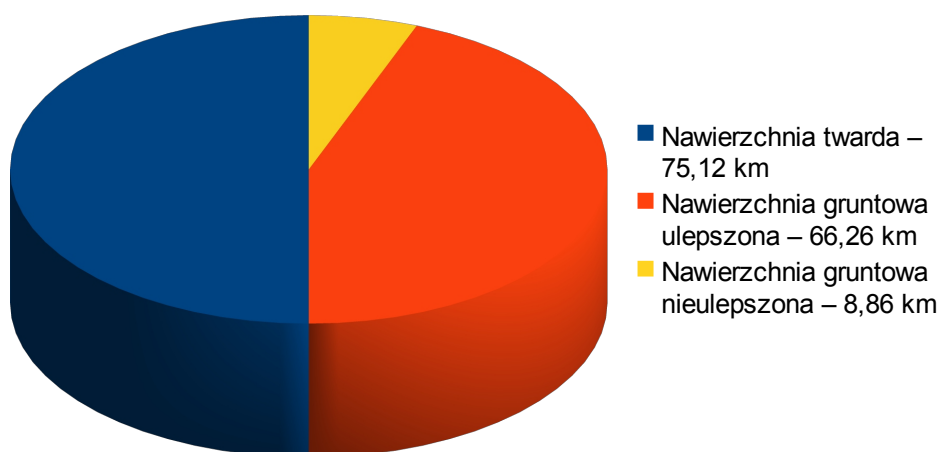
- **Drogi krajowe** - przez obszar miasta i gminy Tuszyn przebiegają następujące drogi krajowe:
 - **odcinek autostrady A1** - północ-południe. W granicach gminy Tuszyn przebiega 12 km tej autostrady (odcinek istniejący i w trakcie budowy);

- **droga krajowa Nr 1** relacji Gdańsk - Łódź - Głuchów (węzeł „Tuszyn”) stanowiąca obecnie najważniejszą rolę dla obsługi komunikacyjnej terenów miasta i gminy. Droga przebiega w układzie północ - południe rozcinając obszar miasta i gminy na dwie części. Posiada dwie jezdnie, po dwa pasy ruchu w każdym kierunku, o nośności w klasie do 100 kN/oś. W granicach gminy przebiega 11,66 km drogi;
 - **droga krajowa Nr 91** relacji Głuchów - Piotrków Trybunalski - Częstochowa. Droga stanowi kontynuację drogi krajowej Nr 1 do Piotrkowa Trybunalskiego za węzłem „Tuszyn” starym śladem przez Srock. Jest drogą jedno - jezdniową o dwu pasach ruchu, posiada nawierzchnię przystosowaną do nośności w klasie do 100 kN/oś. W granicach gminy przebiega 0,53 km drogi;
 - **droga ekspresowa S8** relacji Wrocław – Białystok, droga przebiega wzdłuż północnej granicy gminy. Część drogi zlokalizowana jest na terenie gminy Rzgów. Przez teren gminy Tuszyn przebiega odcinek długości 5 km. Nowo wybudowany odcinek drogi umożliwia w chwili obecnej podróż w kierunku zachodnim. W miejscowości Modlica gmina Tuszyn wykonany został węzeł łączący drogę ekspresową z budowanym odcinkiem autostrady A1.
- **Drogi powiatowe** - drogi powiatowe zapewniają połączenie miasta oraz gminy Tuszyn z sąsiednimi gminami i powiatami. Przez obszar gminy Tuszyn przebiega 16 dróg powiatowych o łącznej długości 75,12 km.

Wykres 16

Rodzaj nawierzchni dróg powiatowych gminy Tuszyn.

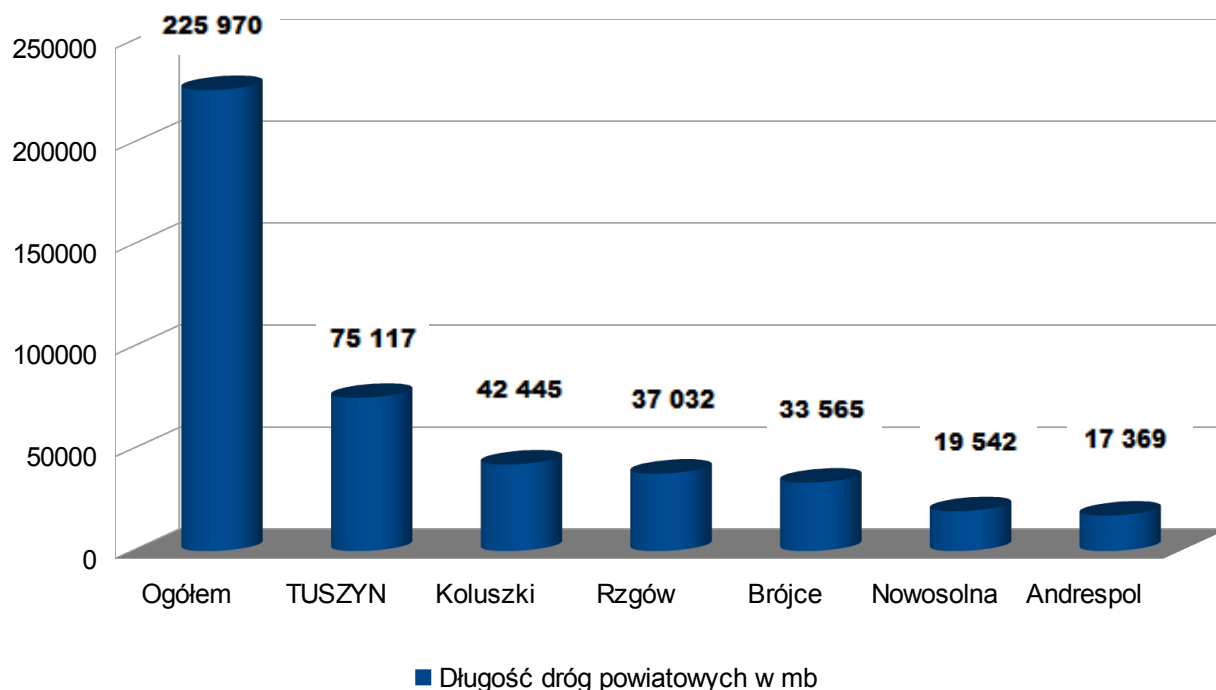
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie, ewidencja dróg powiatowych.

Długość dróg powiatowych wszystkich razem w stosunku do długości dróg powiatowych przebiegających w poszczególnych gminach powiatu.

Wykres 17

Długość dróg powiatowych „ogółem” w stosunku do długości dróg powiatowych przebiegających w poszczególnych gminach powiatu, stan na dzień 31.12.2013 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie i Starostwa Powiatowego w Łodzi.

- **Drogi gminne** - drogi gminne stanowią podstawową sieć dróg na terenie gminy, zapewniają obsługę terenu, a także umożliwiają połączenie z drogami wyższych klas, tj. drogami powiatowymi, wojewódzkimi i krajowymi. Na obszarze miasta znajduje się 86 dróg gminnych o charakterze dróg publicznych o łącznej długości 54,58 km. 43 odcinki dróg posiadają nawierzchnię utwardzoną (22,86 km), natomiast pozostałe mają nawierzchnię gruntową (32,43 km). Z kolei, na obszarze gminy znajduje się 14 dróg gminnych o długości 39,27 km. 11 odcinków dróg posiada nawierzchnię utwardzoną (21,44 km), natomiast pozostałe mają nawierzchnię gruntową (17,83). Wykaz dróg gminnych stanowi Wykres 18 (drogi miejskie) oraz Wykres 19 (drogi zamiejskie).

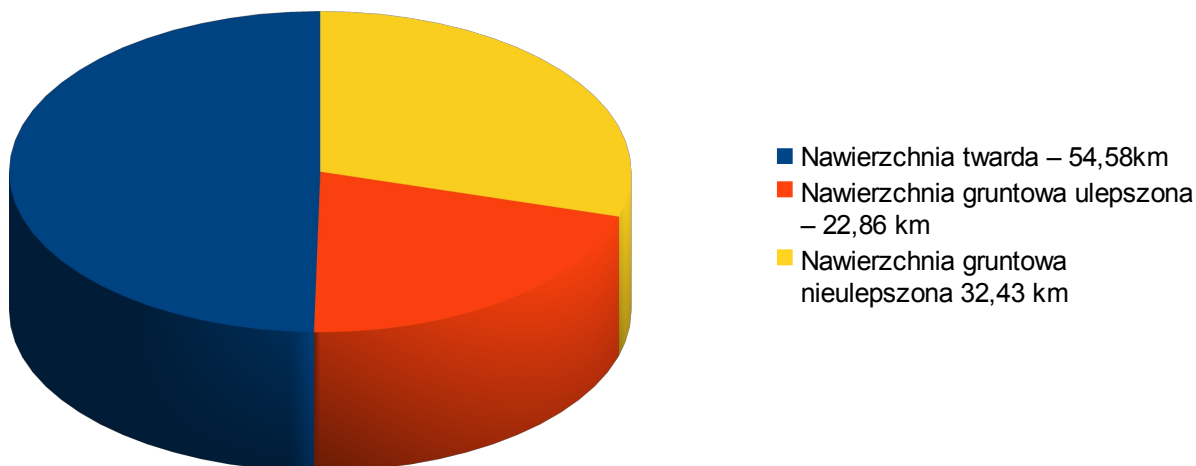

TUSZYN

Wykres 18

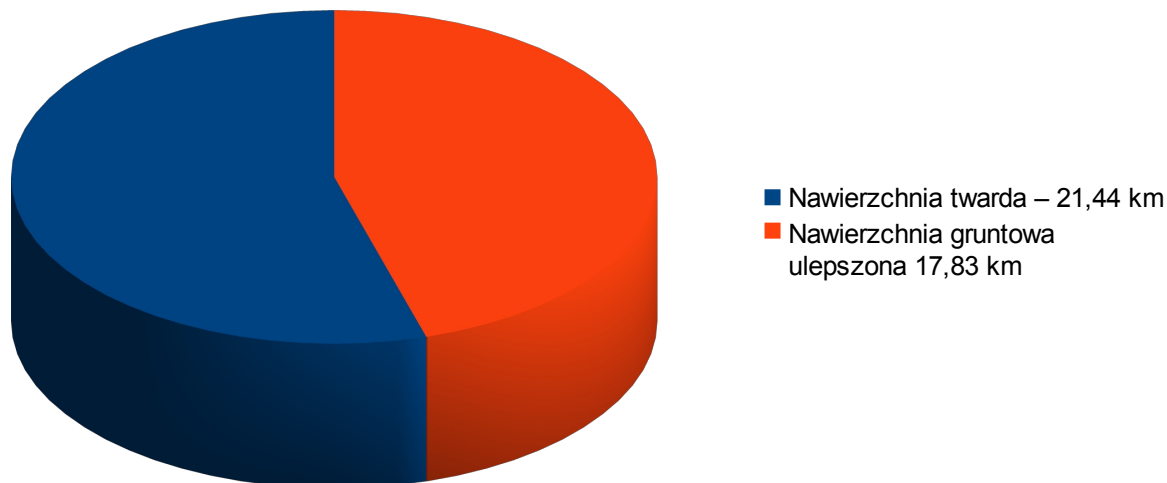
Rodzaj nawierzchni dróg gminnych miejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie, ewidencja dróg gminnych.

Wykres 19

Rodzaj nawierzchni dróg gminnych zamiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Tuszynie, ewidencja dróg gminnych.

W związku z rozwijającą się zabudową mieszkaniową w ciągu ostatnich kilku lat na terenie gminy powstały nowe odcinki dróg gminnych (ok. 2.7 km). Wykonano również nawierzchnię asfaltową na drogach gruntowych (ok. 9.7 km), a także wyremontowano zniszczone nawierzchnie dróg bitumicznych (nowe nakładki, poszerzenia). Rokrocznie wysokość nakładów gminy na bieżące

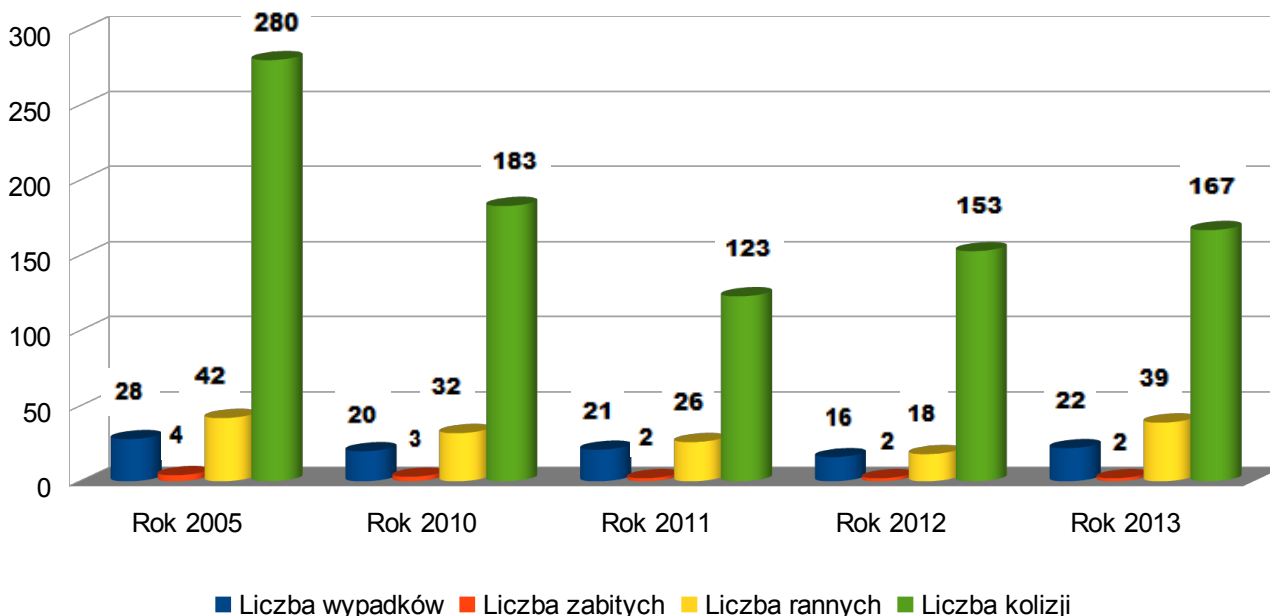

utrzymanie dróg oscyluje około 1-1,25 mln złotych, przy średniorocznych nakładach inwestycyjnych na drogi rządu ok. 2,2 mln złotych. Istnieje ogromna potrzeba w zakresie budowy i remontów dróg, ok. 50% dróg gminnych zamiejskich i ponad 55% dróg gminnych w mieście to drogi gruntowe.

Analizując stan infrastruktury drogowej należy odnieść się do liczby **wypadków drogowych i kolizji**. Do roku 2012 liczby te wykazywały tendencję spadkową. Od 2012 roku nastąpił wzrost liczby kolizji i wypadków, co przełożyło się na liczbę rannych i zabitych. Wykres 20 prezentuje liczbę wypadków drogowych, ofiar, rannych i kolizji.

Wykres 20

Liczba wypadków drogowych, ofiar, rannych, kolizji w latach 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji powiatu łódzkiego wschodniego.

Obsługę komunikacją gminy w zakresie **przewozów osób** zapewnia Przedsiębiorstwo Państwowej Komunikacji Samochodowej oraz prywatni przewoźnicy (szczególnie na trasie dojazdu z Łodzi do Tuszyna i odwrotnie, a także na trasie Tuszyn – Piotrków Tryb.). Linie PKS-u przebiegają drogą krajową i niektórymi drogami powiatowymi. Nie istnieje natomiast wewnątrz gminna komunikacja zbiorowa zapewniająca możliwość przemieszczania się mieszkańców gminy pomiędzy poszczególnymi miejscowościami, a także umożliwiającą połączenie z siedzibą gminy.

Zewnętrzne powiązania komunikacyjne obszaru gminy zapewnia istniejący układ drogowy. Główne powiązania drogowe stanowią wyżej wymienione drogi krajowe i fragment autostrady A1 oraz drogi powiatowe. Z analizy układu drogowego można wnioskować, iż gmina posiada dogodne połączenie z siedzibą województwa i z siedzibą powiatu poprzez drogę krajową Nr 1,

a także dogodnie połączenie z sąsiednimi gminami. W zakresie powiązań wewnątrz gminnych sieć drogowa jest wystarczająco gęsta. Wszystkie wsie mają połączenie z siedzibą gminy i ze sobą.

Większość dróg wymaga przebudowy bądź modernizacji, szczególnie w zakresie szerokości jezdni i wzmocnienia nawierzchni. Dotyczy to zarówno dróg krajowych, powiatowych, a przede wszystkim dróg gminnych, które charakteryzują się często złym stanem technicznym. Wąskie korytarze komunikacyjne są problemem powszechnym, niemniej jednak stanowią pewne ograniczenie w połączeniach komunikacyjnych, szczególnie obecnie w dobie rozwoju motoryzacji i coraz większych gabarytów samochodów dostawczych czy też maszyn rolniczych.

Ujęcia wody i sieć wodociągowa

Podstawą zaopatrzenia gminy w wodę są wody podziemne występujące w wodonośnych utworach czwartorzędu, trzeciorzędu i kredy górnej. Na terenie gminy funkcjonuje 7 komunalnych ujęć wody, w skład których wchodzi 12 studni głębinowych wykonanych w miejscowościach: Tuszyn, Górki Duże, Szczukwin, Rydzynki i Modlica.

Użytkownikiem ww. ujęć jest Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Tuszynie. Eksploatacja prowadzona jest na podstawie aktualnych pozwoleń wodnoprawnych. W roku 2014 wielkość poboru wody ze wszystkich ujęć wynosiła 679497m³. Mieszkańcy niepodłączeni do sieci wodociągowej korzystają z własnych ujęć przyzagrodowych. Również w oparciu o własne ujęcia zaopatrywany jest w wodę Specjalistyczny Szpital Gruźlicy, Chorób Płuc i Rehabilitacji w Tuszynie. Woda pobierana z ujęć zawiera ponadnormatywną zawartość związków żelaza, manganu i przed wprowadzeniem do sieci podlega uzdatnianiu, w większości na filtrach ciśnieniowych. Tylko ujęcie w Górkach Dużych ma otwarty system uzdatniania. Czysta woda gromadzona jest w zbiornikach retencyjnych, skąd pompami drugiego stopnia podawana jest do sieci. Stacje uzdatniania w Tuszynie przy ul. 3-go Maja i ul. Niedas Polny i Modlicy zrealizowane są w układach jednostopniowych.

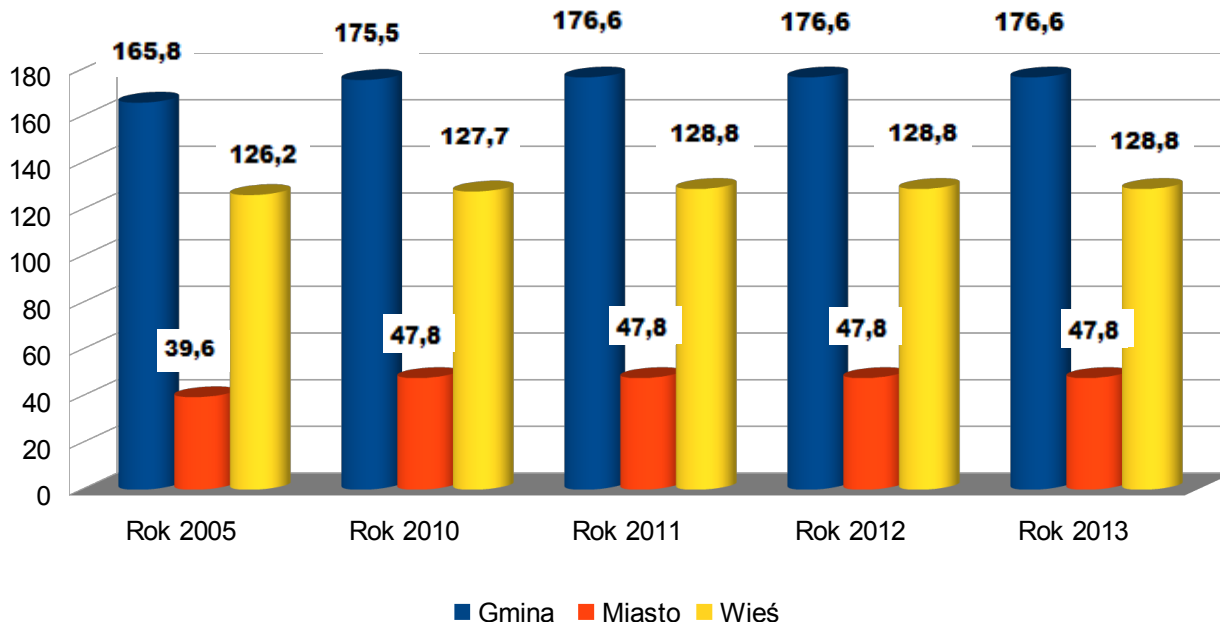
Sieć wodociągowa jest stosunkowo dobrze rozbudowana i obejmuje zasięgiem większość zabudowanych terenów. Sieć realizowana jest w układach pierścieniowych i rozgałęźnych (otwartych). W terenach położonych wysoko w stosunku do źródła zasilania (Zofiówka), gdzie zrealizowana została sieć rozgałęźna występują spadki ciśnień ograniczające mieszkańcom dostawę wody w czasie maksymalnych poborów. Długość sieci wodociągowej wybudowanej na terenie gminy wynosiła na koniec 2013 roku 176,6 km. W 2013 roku z sieci wodociągowej korzystało 80,7% ludności, zaś w mieście Tuszyn 78,3%. Sieć wykonana jest głównie z rur żeliwnych i z PCV, jej stan techniczny jest dobry. Wodociągi wykonane z rur azbestocementowych są sukcesywnie wymieniane na rury wodociągowe z PCV. Szczegółowe dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Tuszyn prezentuje Wykres 21, a Wykres 22 ludność korzystającą z sieci.

TUSZYN

Wykres 21

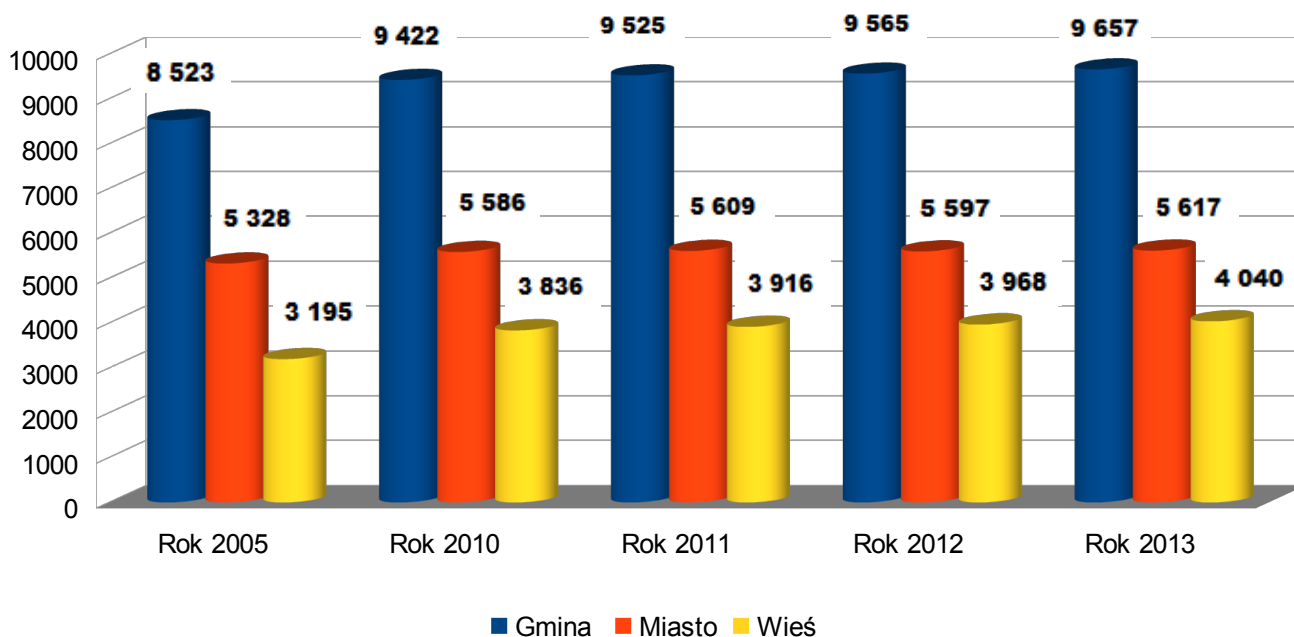
Dane dotyczące sieci wodociągowej – długość czynnej sieci rozdzielczej (km) w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl).

Wykres 22

Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl).

Przez tereny w północno-wschodniej części gminy przebiega trasa rurociągu przesyłowego Ø 1600 mm wody surowej z ujęcia w Bronisławowie do Zakładu Produkcji Wody „Kalinko”, zrealizowanego w ramach budowy wodociągu Sulejów – Łódź. Strefa ochronna dla wodociągu wynosi 15 m z każdej strony przewodu, licząc od skrajnej krawędzi. W pasach ochronnych obowiązuje zakaz lokalizowania budynków i innych naniesień trwałych bez zgody użytkownika rurociągu.

W ocenie stanu zaopatrzenia gminy w wodę za pozytywne uznać należy istnienie rezerw w istniejących źródłach poboru wody, co zabezpiecza rozwój miasta i gminy tak przestrzenny jak i ilościowy bez konieczności budowy nowych ujęć wody. Do mankamentów należy zaliczyć brak studni rezerwowych (awaryjnych) na ujęciu przy ul. Wschodniej w Tuszynie i w Modlicy, jak i rozgałęźne (otwarte) układy sieci wodociągowej i brak odcinków spinających końcówki sieci w Zofiówce, Bądzyniu i Rydzynkach.

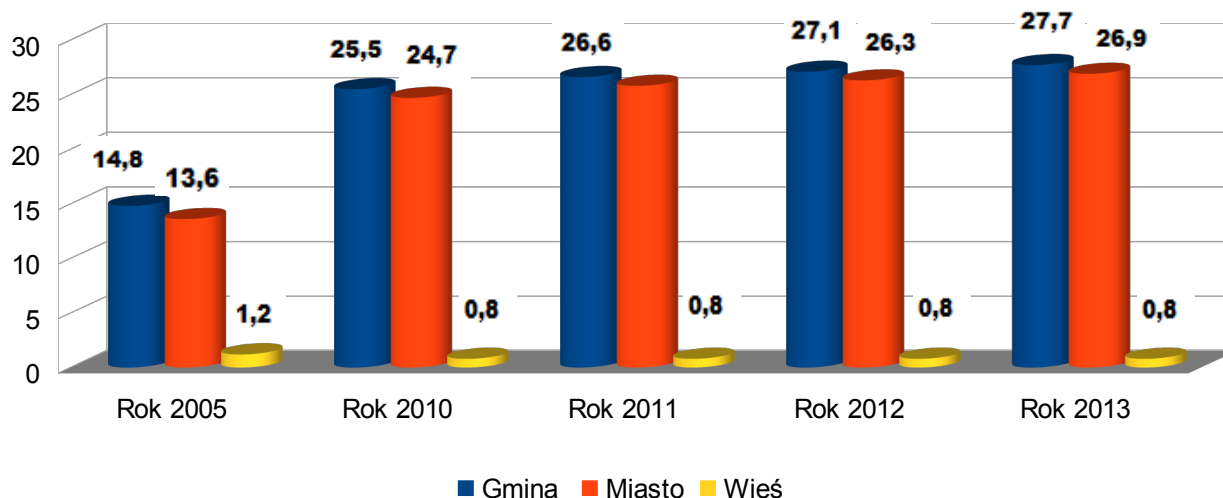
Wykorzystanie istniejących na ujęciach rezerw wody jest możliwe poprzez modernizację stacji wodociągowych w zakresie urządzeń do uzdatniania wody, zbiorników retencyjnych do gromadzenia wody i przechodzenie na dwustopniowy system podawania wody do sieci. Konieczna jest budowa studni awaryjnych. W układzie istniejącej sieci konieczna jest realizacja odcinków spinających końcówki sieci i zamykanie pierścieni, co umożliwi dwukierunkowy dopływ wody i wyrównywanie ciśnienia w sieci.

Odprowadzanie ścieków i wód opadowych

Zbiornicza sieć kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnia ścieków zlokalizowana jest w Tuszynie przy ul. Brzezińskiej w dolinie rzeki Wolbórki. Skanalizowane są tereny Tuszyna-Starego Miasta oraz części Tuszyna-Lasu. Dopływają do niej również w nadmiernych ilościach wody infiltracyjnej i deszczowe. Łączna długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Tuszynie wg stanu na koniec 2013 roku wynosi 27,7 km. W 2013 roku z sieci wodociągowej korzystało 30% ludności, zaś w mieście Tuszyn 44,2%. Na terenie gminy funkcjonuje 7 przepompowni ścieków.

Wykres 23

Długość czynnej kanalizacyjnej (km) w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.

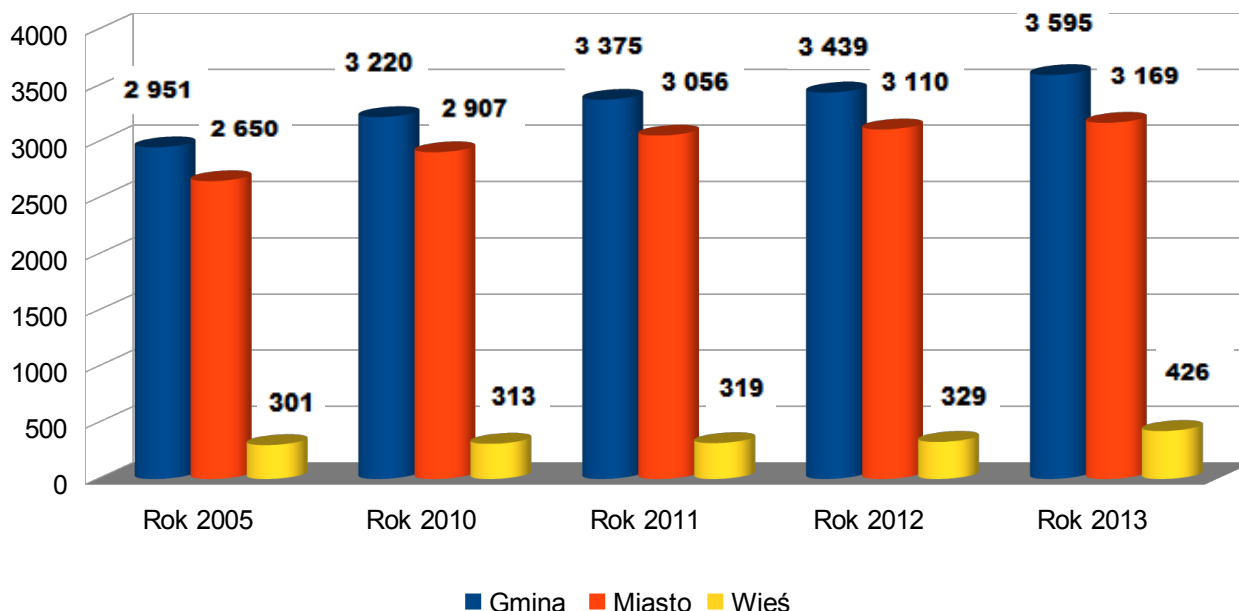

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl).

Wykres 24

Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w gminie Tuszyn na lata 2005 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych (stat.gov.pl).

Ścieki z układu miejskiej kanalizacji sanitarnej doprowadzane są kolektorem zbiorczym Ø600 mm na teren oczyszczalni ścieków, do głównej przepompowni, skąd przesyłane są na urządzenia oczyszczające. Oczyszczalnia ścieków jest oczyszczalnią mechaniczno-biologiczną, z usuwaniem zanieczyszczeń organicznych, nieorganicznych oraz azotu i fosforu w 2 reaktorach wielofunkcyjnych typu LANR II zblokowanych z osadnikami wtórnymi. Po modernizacji i rozbudowie w 2004 roku posiada przepustowość $Q_{dsr} = 1785 \text{ m}^3/\text{d}$. Obecnie przyjmuje ok. $640 \text{ m}^3/\text{d}$ ścieków, w tym odpływy wody deszczowej i infiltracyjnej oraz ścieki dowożone z szamb. Istniejąca, blisko 70% rezerwa w przepustowości oczyszczalni przewidywana jest na przyjęcie ścieków z miejscowości: Tuszyn (Dzielnica Tuszyn-Las), Tuszynek Majoracki, Modlica, Szczukwin, Głuchów, Garbów, Kruszów, Jutroszew i terenów targowych. Na terenie oczyszczalni wykonana została automatyczna stacja zlewczą ścieków dowożonych z terenów nieskanalizowanych, o przepustowości 6 - 8 samochodów na godzinę.

W 2014 r. ścieki dowożone do oczyszczalni to $60 275,7 \text{ m}^3$. Efekty pracy oczyszczalni są dobre, uzyskiwany jest stopień redukcji zanieczyszczeń określony pozwoleniem wodnoprawnym. Tj: BZT₅ - 25mg O₂/l, zawiesina ogólna 35mg/l, azot ogólny 20mg/l i pozostałe wskaźniki – zgodnie z obowiązującymi przepisami. Oczyszczone ścieki odpływają rowem odpływowym a następnie rowem miejskim do rzeki Wolbórki.

Na terenie gminy istnieją również dwa lokalne układy kanalizacji zakończone oczyszczalniami ścieków: własną oczyszczalnię posiada Specjalistyczny Szpital Gruzlicy, Chorób

Płuc i Rehabilitacji w Tuszynie oraz osiedle mieszkaniowe po dawnym PGR Żeromin, które zostało przekazane gminie w roku 2010. Oczyszczalnia w Żerominie przyjęła w 2014 roku 6 208 m³ ścieków. Obiekt wymaga modernizacji bądź przyłączenia do miejskiej sieci kanalizacyjnej w Tuszynie.

Na pozostałych terenach ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych, skąd są okresowo wywożone przez samochody asenizacyjne do punktu zlewnego ścieków na oczyszczalni w Tuszynie. W części gospodarstw wiejskich ścieki zagospodarowywane są we własnym zakresie, na terenach rolnych należących do właściciela. Sporadycznie realizowane są przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Konieczność budowy sieciowych systemów kanalizacji zbiorczych na terenie miasta i gminy Tuszyn jest bezsporna, warunkuje poprawę standardów sanitarnych i powinna stanowić podstawowe uwarunkowanie dla dalszego rozwoju urbanizacji. Możliwości rozwoju sieci są - ze względu na parametry komunalnej oczyszczalni ścieków – znaczne.

Gospodarka odpadami

Do końca 2013 roku w odległości ok. 5 km od Tuszyna, w miejscowości Kruszów, funkcjonowało składowisko odpadów komunalnych. Składowisko to zlokalizowane było na terenie po byłym wyrobisku piasku i żwiru. Zdecydowana część odpadów z terenu gminy Tuszyn deponowana była na tym właśnie składowisku. Od stycznia 2014 roku składowisko nie przyjmuje odpadów do składowania. W związku z wypełnieniem składowiska oraz zmianą przepisów powszechnie obowiązujących które dotyczy w zakresie utrzymania czystości i porządku w gminach, a także przepisów ustawy o odpadach wydana została decyzja dotycząca zamknięcia składowiska, określająca również sposób jego rekultywacji.

Zmiana przepisów ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach nałożyła na gminy nowe obowiązki związane z gospodarowaniem odpadami komunalnymi. W zamian za uiszczoną przez właścicieli nieruchomości opłatę z tytułu gospodarowania odpadami komunalnymi gmina zobowiązana jest odebrać i zagospodarować odpady powstające na terenie nieruchomości. Ustawodawca pozostawił gminom możliwość wyboru metody naliczania opłaty, wysokości stawek za odbiór odpadów oraz opracowania szczegółowych zasad dotyczących odbioru i zagospodarowania odpadów. Mogą one również zdecydować o ewentualnym objęciu nowym systemem gospodarki odpadami komunalnymi nieruchomości niezamieszkałych.

Nowe zasady gospodarki odpadami komunalnymi weszły w życie od lipca 2013 roku.

Gmina Tuszyn podjęła stosowne uchwały umożliwiające wdrożenie nowych przepisów. Dokonano wyboru metody naliczania opłaty od jednego mieszkańca zamieszkującego daną nieruchomość. Systemem objęto tylko nieruchomości zamieszkałe. Odpady segregowane i odpady niesegregowane odbierane są bezpośrednio sprzed nieruchomości. Dodatkowo dwa razy w roku organizowana jest objazdowa zbiórka odpadów wielkogabarytowych i odpadów elektrycznych i elektronicznych. Na terenie zamkniętego składowiska odpadów zorganizowany został stacjonarny Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych i Problematycznych, do którego mieszkańcy dostarczać mogą odpady.

Odpady medyczne i weterynaryjne powstają w placówkach służby zdrowia, placówkach weterynaryjnych, laboratoriach, aptekach. Na terenie gminy Tuszyn głównymi wytwórcami odpadów medycznych i weterynaryjnych są:

- Specjalistyczny Szpital Gruźlicy. Chorób Płuc i Rehabilitacji w Tuszynie działający w ramach Wojewódzkiego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej. Centrum Leczenia Chorób Płuc i Rehabilitacji w Łodzi przy ul. Okólnej 181,
- Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie,
- niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej,
- gabinety stomatologiczne,
- apteki zlokalizowane na terenie gminy,
- przychodnie weterynaryjne.

Odpady medyczne są przekazywane odbiorcom posiadającym stosowne zezwolenia na odbiór odpadów. Wytwórcy odpadów medycznych i weterynaryjnych zobowiązani są do prowadzenia ich ilościowej i jakościowej ewidencji.

Odpady tego typu powstają w wyniku prowadzenia robót budowlanych, remontowych oraz w drogownictwie. Odpady te są bardzo różnorodne w zależności od źródła ich pochodzenia, można je podzielić na:

- materiały i elementy budowlane o charakterze ceramicznym, takie jak beton, cegły tynki, płyty itp.,
- odpady z remontu i przebudowy dróg,
- odpady drewna, szkła i tworzyw sztucznych,
- gleba i ziemia z wykopów i urobek z pogłębienia.

Większość z ww. odpadów nadaje się do ponownego wykorzystania jako materiał do utwardzenia dróg, rekultywacji wyrobisk po eksploatacyjnych po uzyskaniu wymaganych prawem zezwoleń. Odpady remontowe powstające na terenie nieruchomości zamieszkałych pochodzące z remontów nie wymagających pozwolenia na budowę ani zgłoszenia odbierane są z nieruchomości przez przedsiębiorcę działającego na zlecenie gminy nieodpłatnie w ramach opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

Ponadto, na terenie gminy Tuszyn w miejscowości Garbów znajduje się Wytwórnia Mas Bitumicznych Przedsiębiorstwa Budowy Dróg i Mostów ERBEDIIM z Piotrkowa Trybunalskiego powstające na terenie wytwórni odpady zagospodarowane są zgodnie z posiadanym przez wytwórcę zezwoleniem.

Zagadnienie unieszkodliwiania i zagospodarowania wraków samochodowych i zużytych opon samochodowych jest dość ważnym problemem w dobie rozwoju motoryzacji. Wraki samochodów zawierają złom stalowy, ale także: zużyte oleje, płyny chłodnicze, zużyte akumulatory, zużyte opony, szkło i tworzywa sztuczne. Większość tych elementów można odzyskać jako surowiec wtórny.

Materiały przeznaczone do recyklingu stanowią 85% masy wraku samochodowego. Należy do nich przede wszystkim:

- złom stalowy,
- zużyte opony i guma,
- oleje i nie zużyte resztki paliwa,
- szkło,
- płyny hamulcowe i chłodnicze.

Materiały nie nadające się do recyklingu stanowią pozostałe ok. 15 % masy całego wraku samochodowego. Można do nich zaliczyć np. pianki poliuretanowe, zanieczyszczona guma, masy tłumiące hałas, niektóre rodzaje tworzyw. Powstające na terenie gminy odpady w postaci zużytych opon są odbierane w zakładach wulkanizacyjnych przy ich wymianie, a także dostarczane do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych i Problematycznych.

Infrastruktura energetyczna

Gmina Tuszyn z uwagi na podmiejsko-rekreacyjno-rolniczy charakter, niską gęstość zabudowy oraz brak energochłonnego przemysłu kwalifikuje się do obszarów o małej bądź średniej (centrum miasta Tuszyń) gęstości energetycznej. Brak jest :

- dużych, scentralizowanych źródeł ciepła realizujących kompleksowo potrzeby mieszkalnictwa, instytucji i przemysłu;
- sieci ciepłowniczych dla realizacji potrzeb jw;
- pełnej gazyfikacji;
- lokalnego źródła zasilania w energię elektryczną;
- odnawialnych źródeł energii.

Infrastruktura ciepłownicza gminy oparta jest na małych i średnich lokalnych źródłach ciepła eksploatowanych przez ich właścicieli wyłącznie na własne potrzeby oraz piecowy system ogrzewania mieszkań. Poza spółdzielnię mieszkaniową oraz specjalistycznym szpitalem w Tuszyń nie ma systemu produkcji przesyłu i dystrybucji ciepła. Spółdzielnia ma jedno źródło węglowe (dwa kotły wodne typu „Rumia”) i małą lokalną sieć dystrybucyjną na potrzeby 10 budynków. Podobnie na terenie szpitala pracuje kotłownia na biomasę (dwa kotły wodne SU 550 Ra-B i jeden rezerwowo na olej opałowy) dla potrzeb pawilonów szpitalnych, wymieniono również przestarzałą sieć na nową dobrze izolowaną cieplnie.

Cenną inicjatywą w mieście było wykorzystanie jednej wspólnej kotłowni gazowej realizującej potrzeby Szkoły Podstawowej Nr 1, Gimnazjum Nr 1 i hali widowiskowo-sportowej. Rozwiązanie powielono w obu szkołach w Tuszyń-Lesie. Obu usprawnień nie można jeszcze zaliczyć do rozwiązań systemowych.

W urzędach, instytucjach i jednostkach użytku publicznego dominującym paliwem jest gaz ziemny, a uzupełniającymi pozostałe nośniki energii. Paliwa te wykorzystywane są głównie do ogrzewania, w mniejszym stopniu do celów technologicznych i to często sezonowo lub okresowo.

W budownictwie wielorodzinnym podstawowym paliwem jest węgiel kamienny i śladowo gaz ziemny. W budownictwie jednorodzinnej sytuacja odmienna, większą rolę odgrywa gaz ziemny, olej opałowy i ostatnio odnawialne źródła energii. Większe wykorzystanie węgla występuje głównie we własnych małych kotłowniach w gospodarstwach rolnych.

Infrastruktura gazowa

Operatorem Systemu Dystrybucyjnego dla gminy Tuszyn jest Oddział Zakład Gazowniczy Łódź. W jego zasobach znajduje się magistrala przesyłowa biegnąca z południa na północ w postaci gazociągu wysokiego ciśnienia DN 400 mm relacji Piotrków Trybunalski – Łódź. W pobliżu Piotrkowa Tryb. z sieci tej w kierunku miasta wyprowadzone jest odgałęzienie DN 200 mm, które było głównym źródłem zasilania dla miasta Tuszyń i wcześniej dla Łodzi. Odbiorcy na terenie miejskim, głównie Tuszyń-Las i centrum, zasilani są średnim ciśnieniem poprzez stację redukcyjno-pomiarową pierwszego stopnia (SRPI⁰) zlokalizowaną w Tuszyń w rejonie ulic Moniuszki i Leśnej. Stacja ta posiada wydajność 1500 m³/h gazu, z rezerwą blisko 600 m³/h. Głównym gazociągiem rozprowadzającym gaz do stacji redukcyjno-pomiarowych II⁰ zasilających sieć niskoprężną oraz bezpośrednio przyłączonych klientów jest stalowy gazociąg średniego ciśnienia DN 150 mm. Na terenie Tuszyń znajdują się dwie stacje redukcyjne II⁰, jedna przy zbiegu ulic Domowicza, Pułaskiego, druga u zbiegu ulic Żeromskiego, Wysokiej. Obie stacje oraz sieci średniego i niskiego ciśnienia są w dobrym stanie technicznym. Większość klientów indywidualnych zaopatrywana jest w gaz za pomocą sieci niskiego ciśnienia. Przy braku opomiarowania w stacjach II⁰ obecna wydajność sieci gazowej na terenie Tuszyń szacowana jest na 1000 m³/h.

Jedną z ważniejszych inwestycji infrastrukturalnych w zamierzeniu zmiany źródła zasilania w gaz dla całej gminy była realizacja stacji redukcyjnej I⁰ w Głuchowie przy ul. Podolińskiej na gazociągu DN 400 mm z siecią średniego ciśnienia DN 250 prowadzonego przez Kruszów w kierunku Garbowa. W Garbowie gazociąg łączy się z siecią DN 225 biegnącą kolejno przez Tuszynek Majoracki z wprowadzeniem do miasta w rejon istniejącej stacji redukcyjnej I⁰ w Tuszyń-Lesie. Istniejący gazociąg wysokiego ciśnienia DN 200 relacji Piotrków Tryb. - Tuszyń (SRPII) jest w złym stanie technicznym i wymaga szybkiej modernizacji lub wyłączenia z pracy.

Z gazu średniego ciśnienia obecnie korzystają odbiorcy w Tuszyń ul. Ks. Ściegiennego, Tuszyńku Majorackim, Kruszowie i Garbowie. Największym odbiorcą tego paliwa jest firma „ERBEDIM” oddział Garbów. Budownictwo jednorodzinne jest obecnie motorem rozwoju sieci gazowej opartej na średnim ciśnieniu. Jednym z kluczowych zadań w bliższej przyszłości powinny być modernizacje dużych jednostek grzewczych opartych obecnie na kotłach węglowych na gazowe, między innymi w blokach szpitalnych w Tuszyń i kotłowni osiedlowej przy ul. Noworzgowskiej. Rozwój sieci gazowej planowany jest obecnie w oparciu o wykonanie analizy opłacalności ekonomicznej inwestycji. Odbiorcy pozostałych terenów pozbawieni dostępu do sieci gazowej korzystają z gazu płynnego i ostatnio z odnawialnych źródeł energii zarówno w celach socjalno-bytowych, jak i grzewczych.

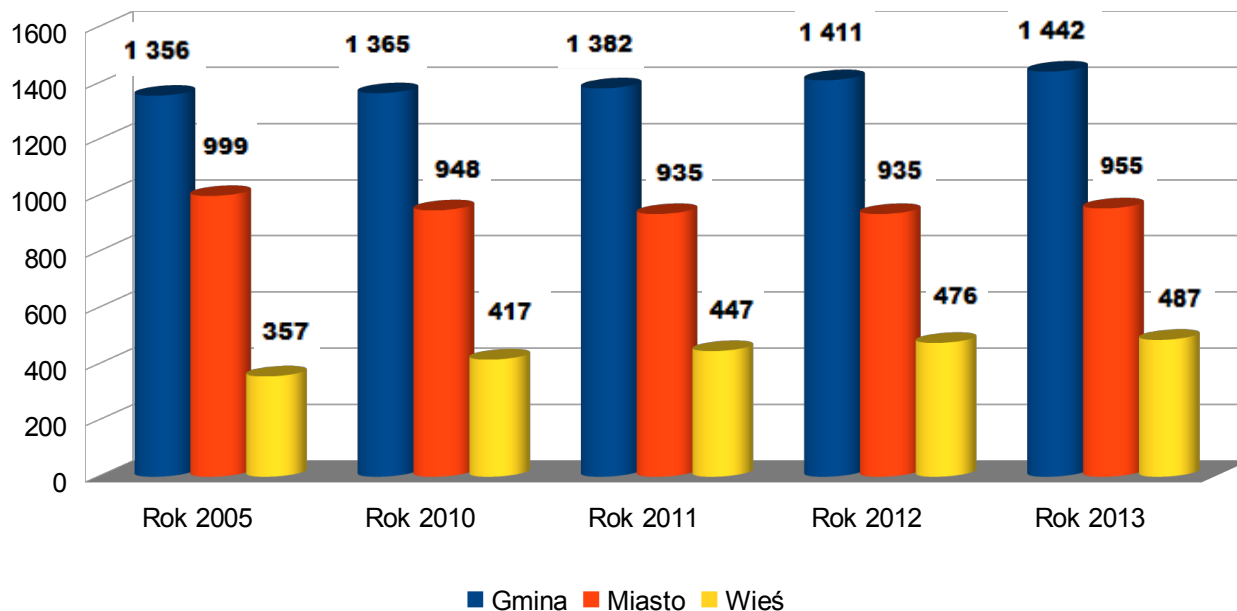
Sfera gospodarcza

Działalność gospodarcza

Według danych GUS, w roku 2013 roku w gminie Tuszyn funkcjonowały 1442 podmioty gospodarki narodowej, w tym na terenie miasta Tuszyn 955 jednostek. W badanym okresie (lata 2003-2013) największy spadek w ilości podmiotów gospodarki narodowej nastąpił w roku 2009. Od roku 2010 liczba podmiotów ogółem na obszarze gminy ma tendencję wzrostową, natomiast w mieście Tuszyn ulega niewielkim wahaniom.

Wykres 25

Podmioty Gospodarki Narodowej wpisane do rejestru REGON w gminie Tuszyn na lata 2005 - 2013 stan na dzień 31 grudnia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

Pod względem liczby działających podmiotów gospodarki narodowej miejsko - wiejska gmina Tuszyn zajmuje w 2013 r. drugie miejsce wśród gmin powiatu łódzkiego wschodniego, stanowiąc 18,6% ogólnie funkcjonujących podmiotów w powiecie. W powiecie łódzkim wschodnim większość działających podmiotów należy do sektora prywatnego, również w gminie Tuszyn Podmioty Gospodarki Narodowej prowadzące działalność gospodarczą w sektorze prywatnym stanowią 97,4%.

Tabela 13

Podmioty Gospodarki Narodowej prowadzące działalność gospodarczą na terenie powiatu łódzkiego wschodniego stan na dzień 31.12.2013 roku.

	Powiat łódzki wschodni	Gminy miejsko - wiejskie			Gminy wiejskie		
		TUSZYN	Koluszki	Rzgów	Andrespol	Brójce	Nowosolna
Ogółem	7 759	1 442	2 130	1 574	1 416	587	610
Sektor publiczny	138	37	47	14	21	15	4
Sektor prywatny	7 621	1 405	2 083	1 560	1 395	572	606

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Tabela 14

Podmioty Gospodarki Narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na terenie gminy Tuszyn.

rok	ogółem	sektor		z ogółem				
		publiczny	prywatny	spółki handlowe		spółdzielnie	fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
				razem	z kapitałem zagranicznym			
2000	1320	26	1294	37	12	3	26	1102
2005	1356	24	1332	87	30	3	25	1118
2010	1365	36	1329	113	34	3	36	1068
2011	1382	36	1346	114	33	3	36	1075
2012	1411	35	1376	117	34	3	38	1094
2013	1442	37	1405	120	34	4	39	1117

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

Biorąc pod uwagę sekcje PKD w roku 2013, zarówno na obszarze miasta i gminy Tuszyn ponad połowę podmiotów gospodarki narodowej stanowi dział związany z handlem hurtowym i detalicznym oraz przetwórstwem przemysłowym. Są to dwie dominujące w gminie branże. W ramach sekcji G ok. 10% podmiotów funkcjonuje w branży handlu pojazdami, w przypadku pozostałych podmiotów ok. 46% funkcjonuje w obszarze handlu hurtowego, ok. 44% handlu detalicznego. Z kolei, w ramach sekcji C w roku 2013, dominowały podmioty z działu produkcji odzieży ok. 42% oraz wyrobów tekstylnych – ponad 10%. Należy w tym miejscu zauważyć, iż w roku 2009 producenci odzieży stanowili 52% ogółu podmiotów funkcjonujących w ramach sekcji C. Kolejnymi ważnymi dziedzinami jest m. in. budownictwo (w szczególności roboty budowlane specjalistyczne ok. 72% podmiotów z działu), transport i gospodarka magazynowa (ok. 70% podmiotów funkcjonują w ramach działu dot. transportu, 22% - magazynowania) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Tabela 15

Jednostki wpisane do rejestru REGON wg sekcji PKD 2007 w 2013 roku.

Sekcja	Gmina	%	w tym miasto	%
A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	41	2,8%	4	0,4%
B - Górnictwo i wydobywanie	12	0,8%	1	0,1%
C - Przetwórstwo przemysłowe	221	15,3%	151	15,8%
D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	3	0,2%	2	0,2%
E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	11	0,8%	6	0,6%
F – Budownictwo	132	9,2%	88	9,2%
G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	507	35,2%	365	38,2%
H - Transport i gospodarka magazynowa	82	5,7%	48	5,0%
I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	60	4,2%	40	4,2%
J - Informacja i komunikacja	12	0,8%	6	0,6%
K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	19	1,3%	8	0,8%
L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	46	3,2%	35	3,7%
M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	81	5,6%	58	6,1%
N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	29	2,0%	16	1,7%
O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	13	0,9%	4	0,4%
P – Edukacja	33	2,3%	23	2,4%
Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	38	2,6%	27	2,8%
R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	27	1,9%	21	2,2%
S i T - Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	75	5,2%	52	5,4%
U - Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0,0%	0	0,0%
RAZEM	1442		955	

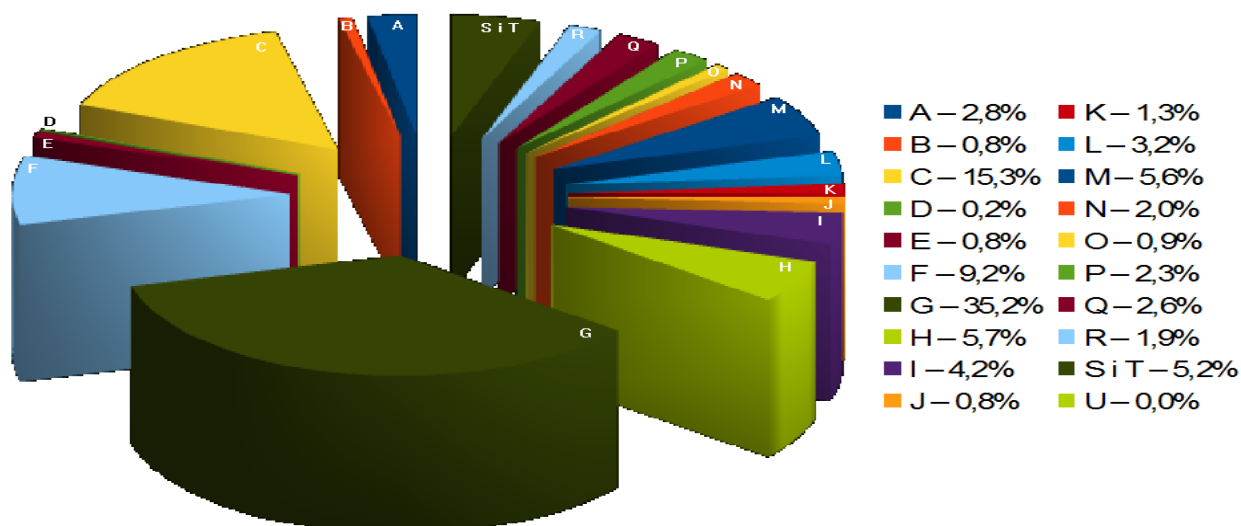
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

Strukturę podmiotów gospodarczych w gminie Tuszyn przedstawia Wykres poniżej.

Wykres 26

Struktura podmiotów gospodarczych wg Sekcji PKD 2007 w gminie Tuszyn w 2013 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

Elementem wyróżniającym gminę Tuszyn są targowiska składające się z zespołu kilku targowisk zlokalizowanych w Tuszynie i w Głuchowie o następującej strukturze:

1. Targowisko Gminne – o powierzchni 3,4 ha na której stworzono ok. 1.000 miejsc handlowych (wykorzystanych w około 27%):
 - Giełda rolna przy ul. Ks. Ściegiennego (handel zwierzętami i płodami rolnymi),
 - Rynek przy ul. Zwierzyńskiego (warzywa, owoce, artykuły spożywcze i przemysłowe),
 - Rynek przy ul. Prusa (warzywa, owoce, artykuły spożywcze).
2. Targowiska prywatne – o powierzchni 16,2 ha, na których stworzono ok. 5.200 miejsc handlowych:
 - AMB Services (Tuszyn)
 - Wenta - Box (Tuszyn)
 - U Janka (Tuszyn)
 - Afix Sp. j. oraz Afix Sp. z o. o. (Głuchów „Stary”)
 - Medax (Głuchów „Nowy”)

Wśród podmiotów handlujących na targowiskach dominują producenci oraz choć w mniejszym stopniu bezpośredni importerzy. Struktura ta ulega jednak stopniowym przemianom na rzecz pierwszych pośredników oraz hurtowni. Przewagę stanowią małe i średnie przedsiębiorstwa, dla których najbardziej korzystną formą obrotów środkami są transakcje gotówkowe, a koszty obsługi zawierają tylko opłatę za wynajem stanowiska.

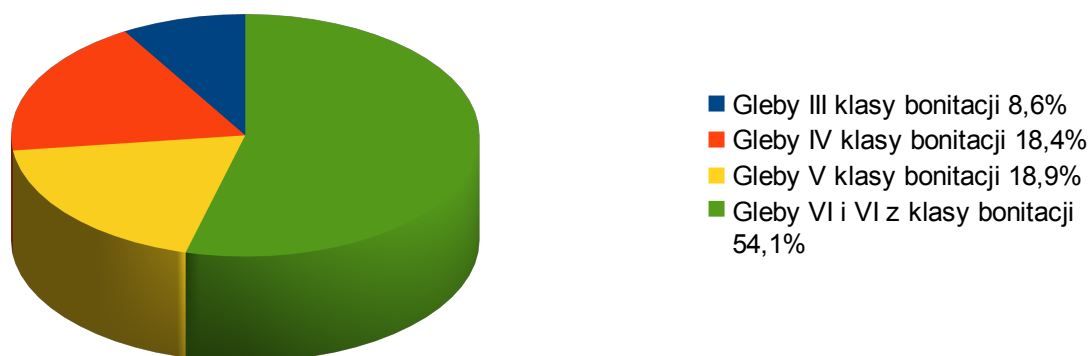
Rolnictwo

W gminie Tuszyn użytki rolne zajmują 55,79% ogólnej powierzchni. Wśród gruntów użytkowanych rolniczo największy areał stanowią grunty orne, które zajmują 81% powierzchni użytków rolnych. Trwałe użytki zielone obejmują 8,9% powierzchni użytków rolnych gminy, zaś sady 6,3% (w 79,6% są to sady jabłoniowe).

Naturalne warunki przyrodniczo-klimatyczne nie sprzyjają intensyfikacji produkcji rolniczej i są gorsze od przeciętnych w kraju. W ogóle nie występują gleby I i II klasy bonitacji. Dominują gleby V i VI klasy bonitacyjnej, które stanowią 73% powierzchni użytków rolnych gminy. Jest to główny czynnik ograniczający rozmiary produkcji rolnej. Jakość gleb według klas bonifikacji obrazuje Wykres 27.

Wykres 27

Jakość gleb wg klas bonifikacji w ha i % w gminie Tuszyn.

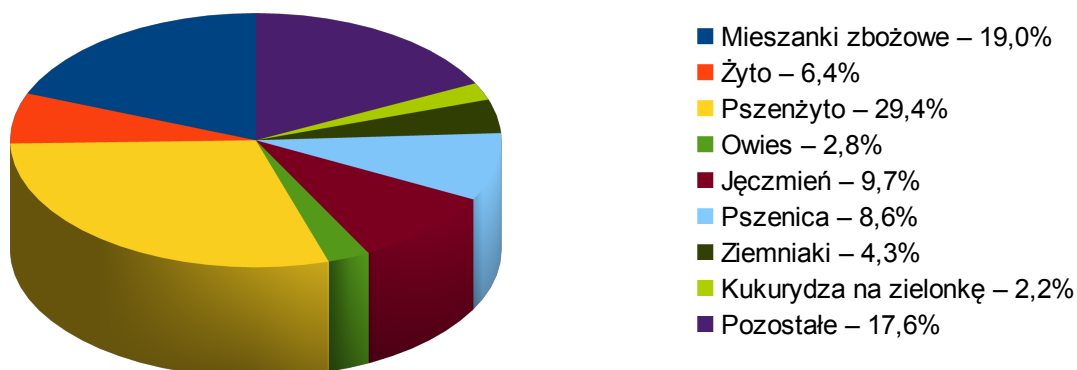

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Ewidencji Gruntów z roku 2013, Urząd Miasta w Tuszynie.

Warunki przyrodniczo-glebowe, tradycje w gospodarowaniu oraz uwarunkowania ekonomiczne określają profil produkcji roślinnej i zwierzęcej, uprawie roślin dominują zboża i zajmują 75,8% powierzchni zasiewów.

Wykres 28

Struktura zasiewów w gminie Tuszyn.

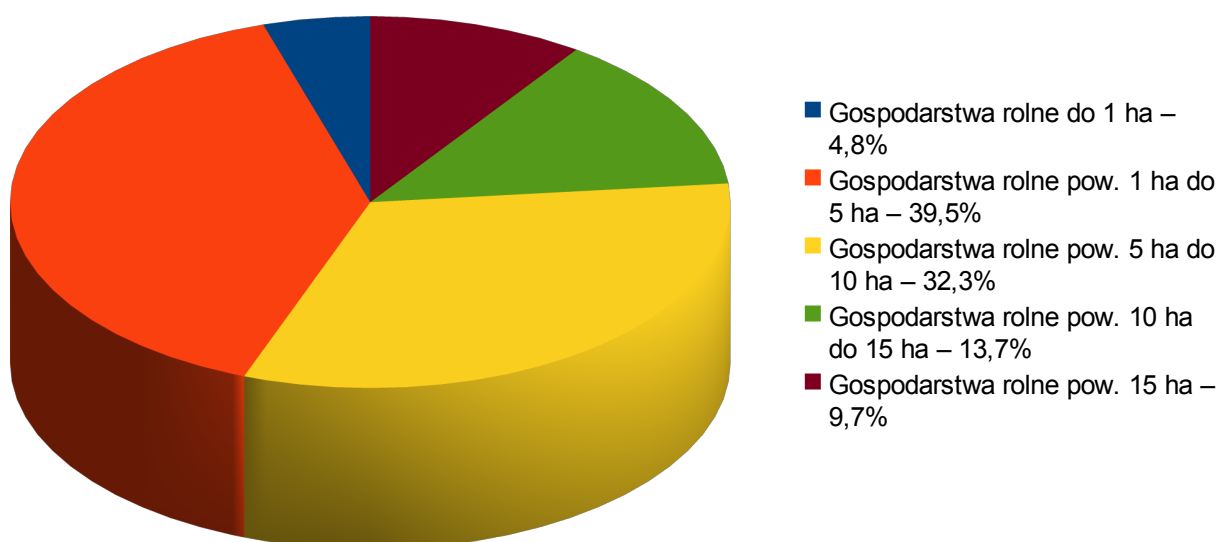
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Powszechnego Spisu Rolnego z roku 2010.

Wzrost areалу uprawy zbóż, szczególnie paszowych takich jak mieszanki zbożowe, pszenżyto, wynika ze zmian w żywieniu trzody chlewnej, przechodzenie z żywienia ziemniakami na żywienie zbożami.

Wśród 770 gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą w gminie Tuszyn, dominują te o powierzchni od 1 do 5 ha, szczegółową relację przedstawia Wykres 29.

Wykres 29
Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, Powszechny Spis Rolny 2010 – wg siedziby gospodarowania.

Na terenie gminy zlokalizowane są 4 gospodarstwa prowadzące uprawę roślin ozdobnych w sołectwach: Modlica, Górki Małe i Tuszynek Majoracki.

Na terenie gminy funkcjonuje kilka firm zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym takich jak:

- PPH „Biofluid” w Górkach Małych prowadzi produkcję herbatek owocowych, ziołowych oraz suszów owocowych,
- Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt Sp. z o. o. w Łowiczu, zakład w Kruszowie. Zakres działalności to: hodowla i usługi unasielenia zwierząt (bydła i trzody chlewnej),
- „Adamed Consumer Healthcare S.A.” w Tuszynie zajmująca się produkcją parafarmaceutyków z wiesiołka, aronii i ziół,
- firma w Zofiówce prowadząca produkcję pasz dla zwierząt mięsożernych,
- 5 firm zajmujących się przetwórstwem warzyw – kiszenie kapusty i ogórków.

Głównym problemem rolnictwa w gminie jest jego rozdrobnienie i niedoinwestowanie. Wprowadzenie dopłat bezpośrednich do produkcji roślinnej oraz wzrost opłacalności hodowli bydła i trzody chlewnej spowodowały większe zainteresowanie rolników uprawą roli. Instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, takie jak renty strukturalne, wpływają na poprawę struktury agrarnej gospodarstw poprzez zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych i zwiększenie ich powierzchni.

Grunty najłabsze powinny podlegać zalesieniu zwiększającego lesistość gminy. Można tego dokonać w ramach Funduszu Leśnego (ustawa o lasach) lub ze środków UE przeznaczonych na zalesienie gruntów rolnych. Grunty, które nie są przeznaczone do zalesienia w planie zagospodarowania przestrzennego gminy mogą być przeznaczone pod uprawę roślin energetycznych takich jak: wierzba krzewiasta czy malwa pensylwańska. Rośliny te mają małe wymagania glebowe i klimatyczne, znoszą okresowe susze oraz dają duże ilości biomasy o wysokiej wartości energetycznej. Jest to dobra alternatywa dla małych gospodarstw.

Modernizacja gospodarstw poprzez budowę zbiorników na gnojowice i gnojówkę, płyt gnojowych, poprawę warunków bytowania zwierząt, ułatwienie obsługi zwierząt i wymianę starego parku maszynowego spowoduje zmniejszenie nakładów pracy. Proces dostosowywania gospodarstw rolnych do obowiązujących wymagań jest czasochłonny i przede wszystkim bardzo kosztowny. Wsparcie rolnictwa środkami wspólnotowymi i krajowymi powinno przyspieszyć proces dostosowawczy.

2.2. Analiza SWOT gminy Tuszyn

Analiza SWOT to zestawienie słabych i mocnych stron analizowanego podmiotu oraz określenie jego szans i zagrożeń rozwojowych. W przypadku gminy narzędzie to obrazuje wewnętrzny potencjał gminy, jak i wskazuje czynniki wynikające z najbliższego otoczenia mające wpływ na określenie kierunków rozwojowych. Przyjęta metoda umożliwia zebranie i uszeregowanie informacji o potencjale rozwojowym gminy oraz o zidentyfikowanych barierach. Analizę SWOT skoncentrowano na najważniejszych sferach działalności gminy tj. gospodarka, infrastruktura techniczna i społeczna, środowisko naturalne, sytuacja społeczna.

Zaprezentowana poniżej w Tabeli 16 analiza danych została opracowana w oparciu o informacje zaprezentowane w Rozdziałach 1-7 Strategii oraz dane pochodzące z ankiet wypełnionych przez mieszkańców miasta i gminy Tuszyn.

Tabela 16
Analiza SWOT dla gminy Tuszyn.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - Wysoka dostępność komunikacyjna (skrzyżowanie autostrady A1 z drogą krajową nr 1 oraz docelowo z drogą nr S8 i drogą krajową nr 91, skrzyżowanie drogi krajowej nr 1 z drogą nr S8 oraz drogą krajową nr 91), ważne znaczenie tranzytowe; - Atrakcyjność inwestycyjna – lokalizacja terenów inwestycyjnych wzdłuż autostrady A1 i drogi krajowej nr 1, istnienie wolnych obszarów przeznaczonych pod inwestycje; - Położenie gminy w pobliżu dwóch miast: Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego - dostęp do rynku pracy, systemów kształcenia, edukacji, dostęp do usług publicznych; - Rozbudowana sieć dróg powiatowych i gminnych umożliwiająca dobrą komunikację wewnątrz-gminną oraz połączenie z gminami sąsiednimi i dużymi miastami; - Atrakcyjne ukształtowanie terenu, walory krajobrazowe; - Wysoki wskaźnik lesistości, istnienie 2 rezerwatów przyrody (Wolbórka i Molenda), pomników przyrody i parków zabytkowych; - Istnienie korzystnych walorów bioklimatycznych o cechach leczniczych (w okolicach rezerwatu Molenda); - Istnienie atrakcyjnych miejsc pod względem turystycznym tj. rezerwat, stawy Żeromińskie; - Lokalizacja na terenie gminy części Szlaku Okrężnego Wokół Łodzi, Łódzkiego Szlaku Konnego oraz szlaku turystycznego aglomeracji łódzkiej; 	<ul style="list-style-type: none"> - Niezadawalający stan techniczny dróg powiatowych i gminnych, wąskie korytarze komunikacyjne na drogach wewnątrz-gminnych; - Brak gminnej komunikacji zbiorowej umożliwiającej połączenie pomiędzy miejscowościami gminy, - Niezadawalający system przewozu osób do dużych miast; - Uciążliwość dla ludzi i środowiska związana z lokalizacją drogi krajowej nr 1 oraz autostrady A1; - Wysokoemisyjne indywidualne systemy grzewcze na terenie gminy, - Nieuregulowane stosunki wodne, niezadawalający stan urządzeń melioracji wodnych podstawowych i szczegółowych, - Brak spółek wodnych; - Niewystarczający poziom rozbudowy sieciowych systemów kanalizacji zbiorczych; - Niezadawalający stan techniczny oczyszczalni ścieków w Żerominie; - Niezadawalający stan techniczny gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Piotrków Trybunalski – Tuszyn; - Utrudniony dostęp wszystkich mieszkańców do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych; - Niezadawalający stan techniczny części placówek oświatowych, - Niewystarczające wyposażenie placówek oświatowych w sprzęt komputerowy; - Duża liczba osób korzystających z pomocy MOPS - Zmniejszanie się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym; - Utrzymujący się ogólny spadek liczby mieszkańców miasta;

- Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska;- Bogata historia, przyznane prawa miejskie w 1416 r.;- Istnienie historycznych układów urbanistyczno-architektonicznych (miasto Tuszyn, dzielnica Tuszyn-Las);- Wielość i różnorodność oferty instytucji kulturalnych tj. Miejskiego Ośrodka Kultury, Miejskiej Biblioteki Publicznej, świetlic wiejskich;- Wysoka jakość infrastruktury kulturalnej w ramach Miejskiego Ośrodka Kultury (sala widowiskowa, sale i pracownie tematyczne);- Wielość i różnorodność instytucji o charakterze sportowym i rekreacyjnym, Miejskie Centrum Sportu i Wypoczynku (Kryta Pływalnia OCEANIK, hala widowiskowo-sportowa, boisko Orlik oraz Stadion Miejski), kluby sportowe, koła łowieckie, wędkarskie, pszczelarskie;- Organizacja imprez cyklicznych tj. Dni Tuszyna, dożynki, koncerty muzyczne;- Istnienie zróżnicowanej bazy noclegowej i gastronomicznej;- Potencjał osadniczy gminy w szczególności na obszarach wiejskich (atrakcyjne walory środowiskowe i przyrodnicze, bliskość aglomeracji miejskich);- Stosunkowo dobrze rozbudowana sieć wodociągowa obejmująca większość zabudowanych terenów, istnienie rezerw w istniejących źródłach poboru wody zabezpieczających rozwój miasta i gminy;- Utrzymujący się wzrost liczby ludności gminy, w szczególności na obszarach wiejskich (np. Zofiówka, Bądryń, Rydzynki, Tuszynek Majoracki); pozytywne saldo migracji;- Utrzymujący się wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarach miejskich i wiejskich – obecnie na poziomie ok. 65%;- Zinstytucjonalizowany system pomocy społecznej w ramach działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej;- Istnienie rozbudowanego systemu oświaty, zadowalająca struktura poziomu wykształcenia nauczycieli;- Rozwinięty system opieki medycznej, istnienie dużej samorządowej placówki medycznej posiadającej zaplecze lokalowe i sprzętowe do realizacji opieki ambulatoryjnej; lokalizacja Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala Gruźlicy, Chorób Płuc i Rehabilitacji oraz dwóch prywatnych poradni specjalistycznych;- Rozbudowany system organizacji pozarządowych;- Sprzyjające warunki do rozwoju handlu, istnienie rozbudowanej infrastruktury targowiskowej w gminie, duża liczba mikro, małych i średnich przedsiębiorstw działających w branży tekstylnej i przemyśle mody;- Objęcie gminy planem zagospodarowania przestrzennego.	- Brak dużych zakładów pracy,- Brak zakładów przetwórczych i organizacji zbytu,- Rozdrobnienie i niedofinansowanie rolnictwa,- Wysoka stopa bezrobocia, obecnie na poziomie ok. 8%;- Wysoki udział osób młodych wśród osób bezrobotnych do 35 roku życia (18-25 lat – 14%, 25-34 lat - 28%, łącznie 42%);- Utrzymujący się spadek obrotów na targowiskach handlowych;- Rozpowszechnienie problemu uzależnień, w szczególności od alkoholu oraz wciąż liczne strefy ubóstwa sprzyjające zachowaniom anty-zdrowotnym;- Niewystarczający zakres działań inicjujących powstawanie w gminie grup i ośrodków wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;- Brak integracji wśród Mieszkańców i działania dla dobra publicznego,- Wysoka zachorowalność na choroby społeczne i cywilizacyjne, w tym cukrzyca nadciśnienie tętnicze, choroba wieńcowa, nadwaga i otyłość;- Niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury turystycznej,- Brak wykorzystania walorów przyrodniczych dla rozwoju turystyki- Mała intensywność ruchu turystycznego,- Słaby rozwój agroturystyki,- Niewystarczający poziom promocji gminy.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - Dobre położenie w układzie transportowym i komunikacyjnym, bliskość terenów inwestycyjnych w gminach sąsiednich; - Realizacja inwestycji zewnętrznych zwiększających dostępność i atrakcyjność inwestycyjną gminy tj. otwarcie odcinka autostrady A1 Łódź-Tuszyn; - Przygotowanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe, usługowe i przemysłowe; - Rozwój obszarów przeznaczonych pod działalność gospodarczą; - Inwestycje w infrastrukturę turystyczną na terenie gminy; - Realizacja planów związanych z rewitalizacją centrum miasta; - Rozwój centrów logistycznych i magazynowych wykorzystujących istniejący i przyszły układ transportowy; - Pozytywne prognozy demograficzne wskazujące na utrzymanie trendu wzrostu liczby ludności powiatu łódzkiego-wschodniego, w szczególności na obszarach wiejskich; - Rozwój współpracy terytorialnej w ramach istniejących związków funkcjonalnych gminy (Łódzki Obszar Metropolitalny, Związek Gmin i Powiatów, Lokalna Grupa Działania); - Rozwój współpracy na linii administracja samorządowa – organizacje pozarządowe – sektor gospodarczy dot. m. in. realizacji wspólnych działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych; - Dostępność zewnętrznych źródeł finansowania, w tym m. in. nowa perspektywa finansowa UE na lata 2014-2020. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmiany w strukturze ludności gminy polegające na wzroście udziału ludzi w wieku poprodukcyjnym; - Utrzymujący się spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym, migracje poza teren gminy; - Globalny kryzys gospodarczy mający wpływ na przedsiębiorców zlokalizowanych na terenie gminy; - Brak dużych inwestycji firm prywatnych; - Niska klasa bonitacji gleb, - Niska opłacalność produkcji rolnej; - Rosnący odsetek liczby mieszkańców długotrwale pozostających bez pracy; - Postępujące zjawisko ubóstwa wśród mieszkańców gminy; - Utrzymująca się liczba rodzin dysfunkcyjnych w gminie; - Wzrost zjawisk patologicznych na terenie gminy; - Niewystarczająca ilość środków finansowych na realizację inwestycji; - Polityka państwa preferująca w nowej perspektywie finansowej rozwój dużych miast; - Wzrost obciążeń ustawowych dot. zadań zleconych samorządom bez przekazywania adekwatnych środków na te cele; - Zmniejszające się nakłady na świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych; - Niska świadomość zdrowotna i kompetencje w zakresie zachowań prozdrowotnych mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w niniejszej Strategii oraz ankiecie przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy w okresie kwiecień-maj 2015.

3. Wyniki badania ankietowego

W związku z prowadzonymi pracami nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 na przełomie kwietnia i maja 2015 roku wśród mieszkańców gminy przeprowadzono badanie ankietowe. Celem ankiety było poznanie opinii mieszkańców gminy Tuszyn na temat obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej, mocnych i słabych stron gminy oraz zaproponowanych kierunków rozwojowych.

Ankieta złożona była z trzech części merytorycznych oraz metryczki. Części merytoryczne ankiety dotyczyły:

1. Oceny warunków życia w mieście i gminie Tuszyn – w części tej respondenci oceniali stan infrastruktury, sytuację społeczno-gospodarczą oraz stan przestrzeni i środowiska,
2. Oceny potrzeb inwestycyjnych – w części tej respondenci oceniali potrzebę realizacji wskazanych 40 propozycji działań inwestycyjnych oraz wskazywali po maksymalnie 5 najważniejszych inwestycji, które powinny zostać poczynione na terenie miasta i gminy Tuszyn,
3. Oceny kierunków rozwojowych – w tej części respondenci wskazywali na największe atuty i słabe strony miasta i gminy Tuszyn, jak i wskazywali maksymalnie 5 z 8 zaproponowanych kierunków rozwojowych.

Ankieta przekazywana była mieszkańcom gminy w sposób bezpośredni, jak i została zamieszczona w internecie. Ostateczna liczba respondentów wyniosła 330 osób, z czego 65,2% stanowiły kobiety i 34,8% mężczyźni. Ankietę najczęściej wypełniały osoby w wieku 31-40 lat (32,7%), osoby pracujące (63,6%), mieszkające na terenie gminy (90,9%). Charakterystykę respondentów prezentuje Tabela 17 .

Tabela 17

Wiek, zatrudnienie, związek z Tuszynem respondentów ankiety przeprowadzonej na potrzeby przygotowania Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015 - 2020.

Płeć	215 - Kobieta	115 - Mężczyzna		
Wiek	10 - poniżej 20 lat	48 - 21-30 lat	108 - 31-40 lat	
	89 - 41-50 lat	59 - 51-65 lat	16 - powyżej 65 lat	
Zatrudnienie	20 - Uczeń/student	27 - Rolnik	27 - Przedsiębiorca	
	210 - Osoba pracująca	16 - Osoba bezrobotna	30 - Osoba na rencie/emeryturze	
Miejsce zamieszkania na terenie miasta i gminy Tuszyn	57 - Tuszyn-Stare Miasto	70 - Tuszyn Las	18 - Tuszyn Szpital	
	Na terenie sołectw:			
	6 - Bądryń	7 - Dylew	14 - Garbów	11 - Głuchów
	15 - Górki Duże	2 - Górki Małe	3 - Jutroszew	8 - Kruszów
	8 - Mąkoszyn	10 - Modlica	13 - Rydzyńki	0 - Syski
	18 - Szczukwin	25 - Tuszynek Majoracki	4 - Wodzin Majoracki	0 - Wodzin Prywatny
	1 - Wodziniek	5 - Wola Kazubowa	12 - Zofiówka	8 - Żeromin
Czas mieszkania na terenie miasta i gminy Tuszyn	128 - od urodzenia			
	20 - poniżej 5 lat	27 - 5-10 lat	39 - 11-20 lat	102 - powyżej 20 lat

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

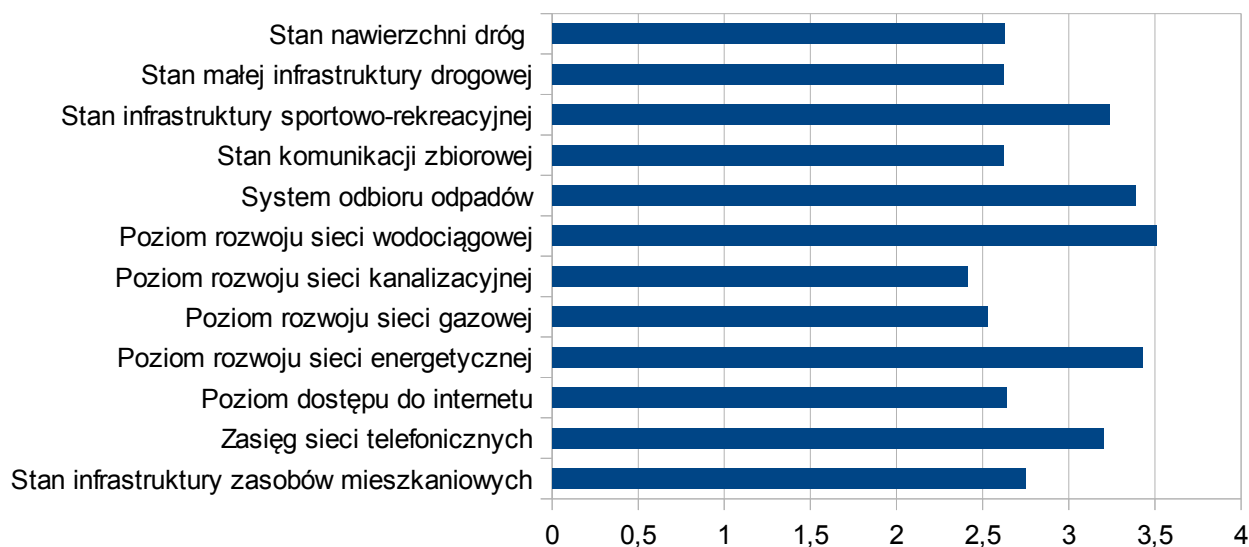
Stan infrastruktury w mieście i gminie Tuszyn

W ankiecie poproszono respondentów o ocenę stanu infrastruktury w mieście i gminie Tuszyn w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza oceną najniższą, 5 – oceną najwyższą. Respondenci oceniali stan infrastruktury w dwunastu aspektach. Średnie wyniki ocen prezentuje Wykres 30.

Wykres 30

Ocena stanu infrastruktury w mieście i gminie Tuszyn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Respondenci ocenili stan infrastruktury w siedmiu aspektach poniżej średniej. Na najwyższym poziomie oceniono poziom rozwoju sieci wodociągowej (3,51), poziom rozwoju sieci energetycznej (3,43), system odbioru odpadów (3,39), zasięg sieci telefonicznych (3,2) oraz stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (3,24). Najniżej oceniono poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej (średnia ocena 2,41) oraz poziom rozwoju sieci gazowniczej (2,53).

Z częściowych danych należy wskazać na niską ocenę ciągów pieszo-rowerowych w gminie (średnia ocena 2,1) i stanu infrastruktury rekreacyjnej w rezerwach/lasach (2,38). Najwyżej oceniono stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej: basen (4,0) oraz Orlik (3,77).

Sprawy społeczne w mieście i gminie Tuszyn

Analizując wyniki ankiet dotyczące spraw społecznych respondenci ocenili na poziomie niższym od średniej. Jedynie cztery analizowane aspekty życia społecznego mieszkańców miasta i gminy Tuszyn zostały ocenione na poziomie dobrym – wszystkie związane są z funkcjonowaniem placówek oświatowych i kulturalnych: działalność placówek szkolnych (3,72), działalność bibliotek (3,71), działalność placówek przedszkolnych (3,37) oraz oferta zajęć pozalekcyjnych (3,26). Porównywalne wyniki dotyczą pozostałych działań z zakresu kultury i sportu, których oceny oscylowały wokół oceny średniej (działalność świetlic, oferta kulturalna, działalność sportowo-rekreacyjna).

Krytycznie oceniono podejmowane na terenie miasta i gminy działania skierowane do osób niepełnosprawnych i ich otoczenia (1,77) oraz generalnie związane z rozwiązywaniem problemów społecznych (2,00) – według danych częściowych, najslabiej oceniono działania niwelujące negatywne skutki bezrobocia (1,84) oraz ubóstwa (1,94). Na podobnym poziomie oceniono

działalność podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej, odpowiednio 2,43 i 1,97. Ofertę profilaktycznych programów zdrowotnych oceniono na podobnym poziomie – 2,23.

Wykres 31

Ocena działań z zakresu spraw społecznych podejmowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Analizując dane cząstkowe należy wskazać na niską ocenę oferty spędzenia wolnego czasu dla osób młodych (2,12), jak i działań ułatwiających ich rozwój zawodowy (np. dostęp do staży/praktyk, poradnictwa zawodowego) – (1,99). Nisko oceniono również ofertę działań skierowanych do seniorów, w szczególności możliwości związane z utrzymaniem aktywności ruchowej (2,23), jak i ofertę zabezpieczenia opieki nad dziećmi do lat 3 (2,11). Jednocześnie krytycznie oceniono poziom zaangażowania społeczności lokalnej w sprawy społeczności lokalnej (2,51), jak i działalność fundacji/stowarzyszeń zlokalizowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn (2,36). Szczegóły oceny działań z zakresu spraw społecznych podejmowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn zaprezentowane są na Wykresie 31.

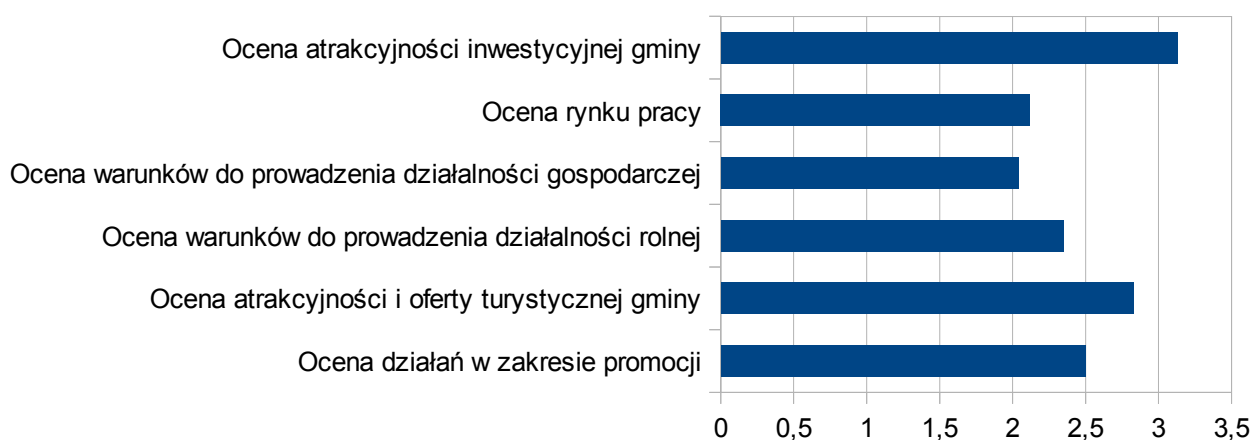

Sprawy gospodarcze

W opinii respondentów w ramach różnych aspektów z zakresu życia gospodarczego najlepiej oceniono atrakcyjność inwestycyjną gminy (3,13), w szczególności lokalizację gminy (3,8) i dostępność terenów pod inwestycję (3,1). Krytycznie oceniono rynek pracy, jak i warunki do prowadzenia działalności gospodarczej oraz rolnej – szczegółowe wyniki patrz Wykres 32. Zróżnicowane są wyniki oceny atrakcyjności i oferty turystycznej gminy Tuszyn – szczegółowe informacje zamieszczona na Wykresie 33 .

Wykres 32

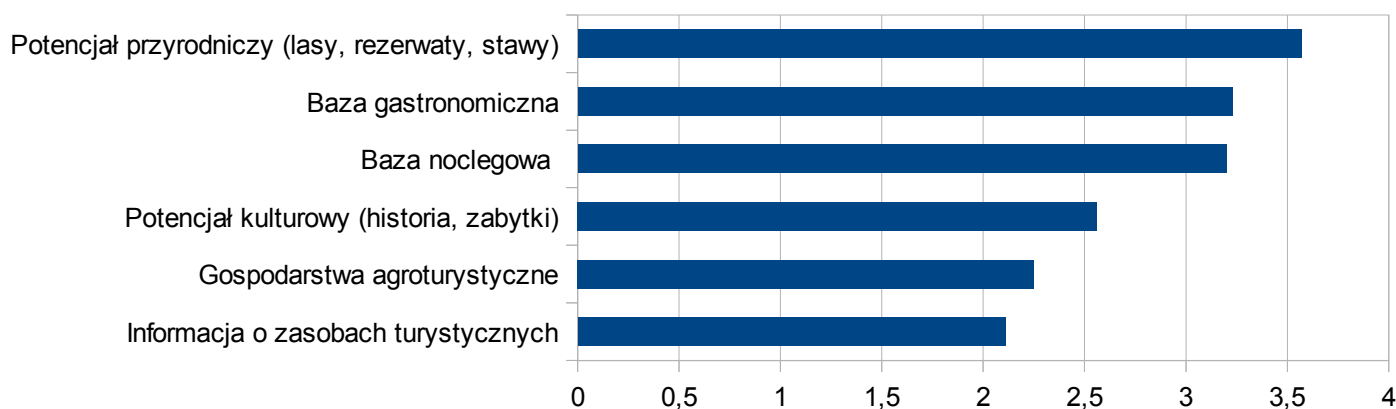
Ocena działań ze sfery gospodarczej podejmowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Wykres 33

Ocena atrakcyjności i oferty turystycznej miasta i gminy Tuszyn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Ocena przestrzeni i środowiska

Respondenci dokonywali oceny wybranych aspektów związanych z organizacją przestrzeni na obszarach wiejskich oraz miejskich z podziałem na dzielnicę Tuszyn-Stare Miasto oraz Tuszyn-Las i Tuszyn-Szpital.

W przypadku terenów wiejskich wszystkie aspekty oceniono poniżej średniej – najlepiej dostępność terenów pod rozwój zabudowy mieszkaniowej (2,97), najłagodniej – stan wyposażenia w parkingi, chodniki, ławki i kosze na śmieci (2,16). Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 34.

Wykres 34

Ocena organizacji przestrzeni na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

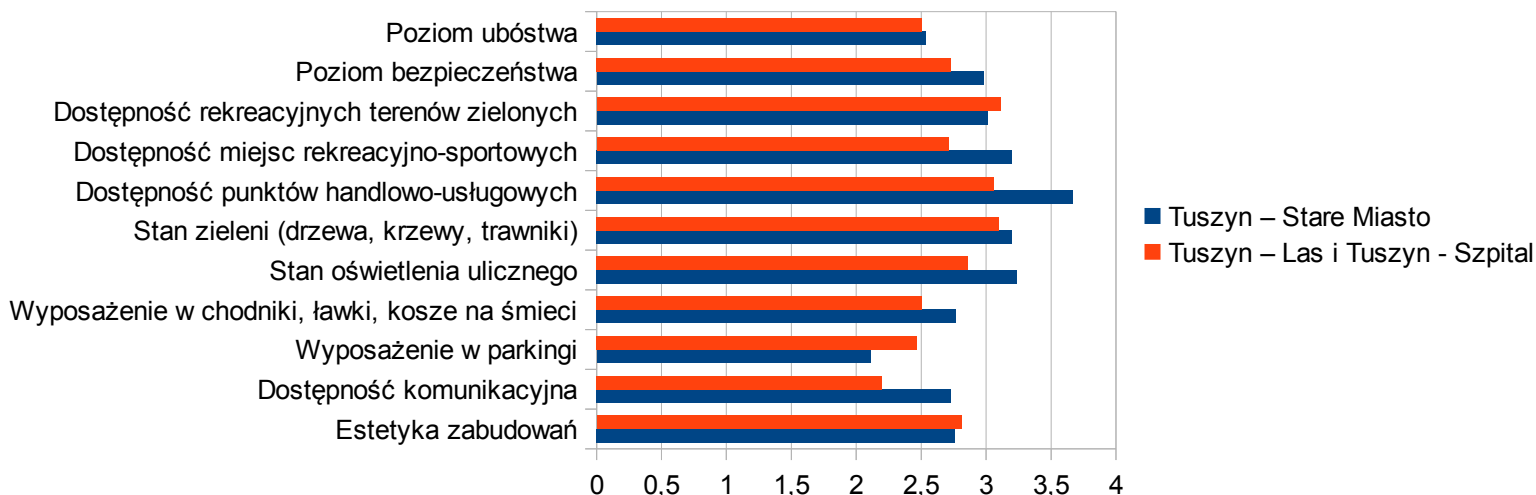
Ocena zagospodarowania terenów miejskich dotyczyła dwóch obszarów – dzielnicy Tuszyn-Stare Miasto oraz dzielnic Tuszyn-Las i Tuszyn-Szpital. Respondenci oceniali różne aspekty, zarówno estetyczne, funkcjonalne, jak i społeczne. Najlepiej oceniono aspekt związany z dostępnością punktów handlowo-usługowych (gł. Tuszyn-Stare Miasto), stan zieleni i dostępność rekreacyjnych terenów zielonych (gł. Tuszyn-Las i Tuszyn-Szpital). Jedną z najniższej ocenionych kwestii była dostępność komunikacyjna (gł. Tuszyn-Las i Tuszyn-Szpital) oraz wyposażenie w parkingi (gł. Tuszyn-Stare Miasto). Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 35.

TUSZYŃ

Wykres 35

Ocena organizacji przestrzeni w mieście Tuszyn.

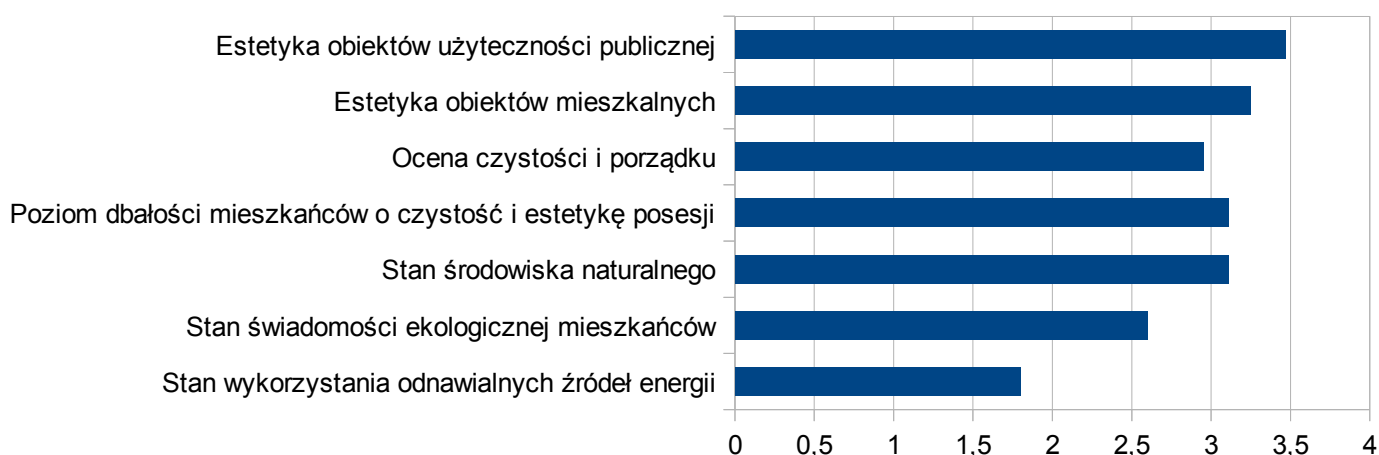

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Analizując pozostałe aspekty związane z organizacją przestrzeni na terenie miasta i gminy, respondenci ocenili na poziomie dobrym estetykę obiektów użyteczności publicznej oraz obiektów mieszkalnych. Na niskim poziomie oceniono stan wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz stan świadomości ekologicznej mieszkańców. Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 36.

Wykres 36

Ocena estetyki obiektów zlokalizowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn oraz ocena aspektów środowiskowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Ocena potrzeb inwestycyjnych i kierunków rozwojowych

Respondentów poproszono o dokonanie oceny związanej z potrzebą realizacji zaproponowanych w ankiecie działań inwestycyjnych. Wszystkie wskazane w ankiecie działania zostały ocenione pozytywnie. Najwyższe oceny dotyczyły zwiększenia jakości i dostępności systemu opieki zdrowotnej, poszukiwania inwestorów strategicznych oraz zwiększenia pomocy skierowanej do osób młodych (organizacja szkoleń, staży i praktyk, poradnictwa zawodowego oraz wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej). Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 37.

Respondenci zostali również poproszeni o ocenę wskazanych kierunków rozwojowych gminy. Poproszono o wybór maksymalnie 5 z 8 zaproponowanych, w tym:

1. Wykorzystanie posiadanych terenów przeznaczonych bezpośrednio pod działalność inwestycyjną w pobliżu drogi krajowej nr 1, autostrady A1 oraz drogi S8 umożliwiających m. in. powstanie centrów logistycznych i magazynowych oraz rozwój specjalnych stref ekonomicznych,
2. Wykorzystanie potencjału związanego z funkcjonującym przemysłem rolno-spożywczym,
3. Wykorzystanie potencjału związanego z rozbudowaną infrastrukturą targowiskową,
4. Wykorzystanie potencjału osadniczego gminy wynikającego z bliskiego położenia i korzystnego połączenia komunikacyjnego z dużymi miastami oraz prognozowanym wzrostem liczby ludności – rozwój dróg lokalnych, infrastruktury technicznej i społecznej, komunikacji zbiorowej, sieci internetowej, itp.,
5. Wykorzystanie potencjału przyrodniczego (lasy, rezerваты, stawy), kulturowego i sportowo-rekreacyjnego gminy pod kątem rozwoju aktywnej turystyki weekendowej oraz agroturystyki,
6. Wykorzystanie potencjału związanego z odnawialnymi źródłami energii – potencjał geotermalny, dot. energii wiatrowej, energii słonecznej,
7. Wykorzystanie potencjału związanego z obszarami miejskimi – rewitalizacja centrum miasta, podkreślenie 600-letniej historii, aktywizacja mieszkańców, powiązanie dzielnic rozdzielonych drogą krajową, podkreślanie historycznego charakteru układów urbanistycznych w szczególności Tuszyn-Las (idea „miasta ogrodu”),
8. Rozbudowanie systemu wsparcia społecznego w szczególności powstanie domów dziennego pobytu oraz podjęcie działań z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej na rzecz grup najbardziej potrzebujących, w tym osób zależnych i niepełnosprawnych.

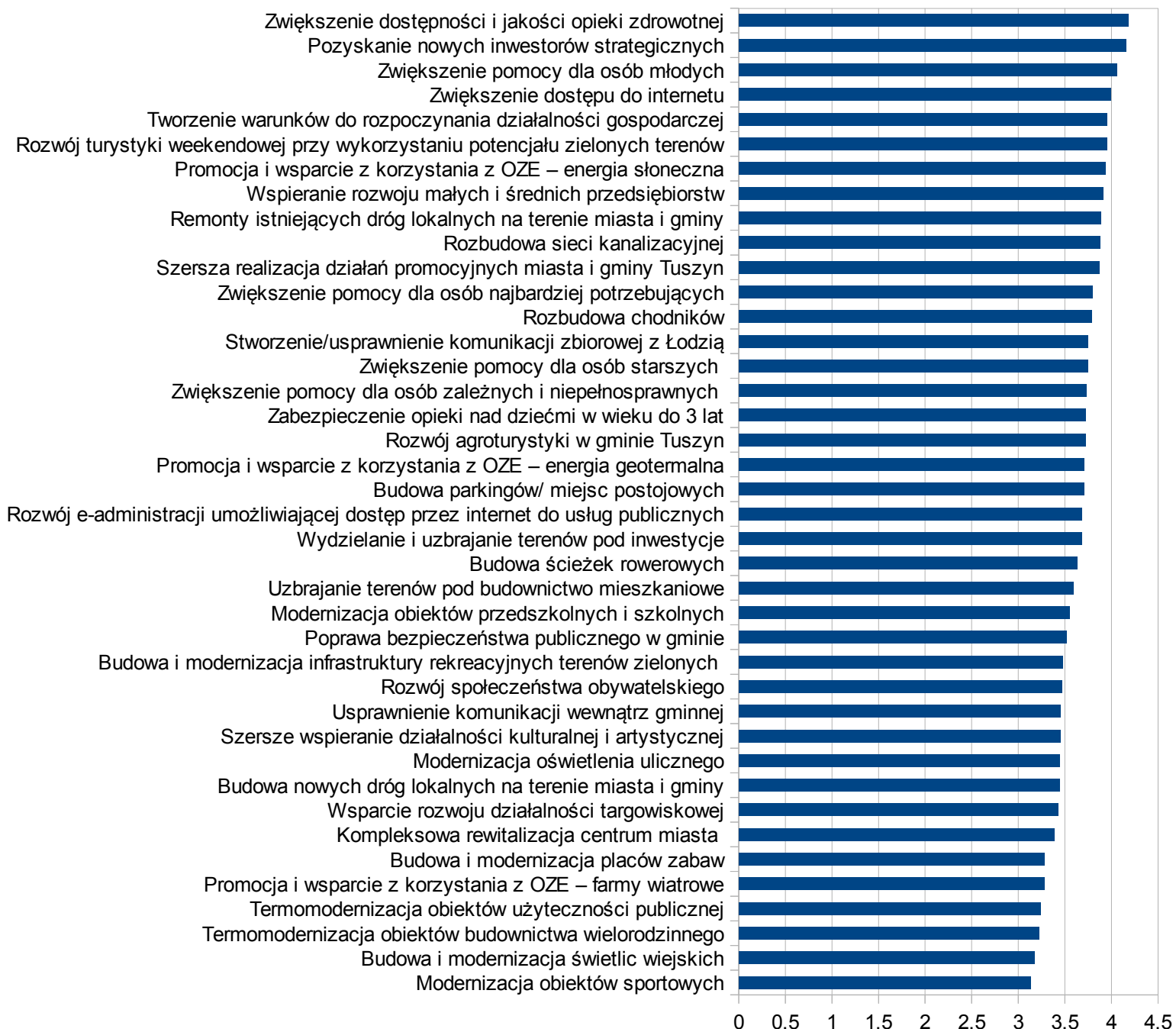
Respondenci najczęściej wskazywali na konieczność podjęcia działań związanych z wykorzystaniem terenów inwestycyjnych, rozwojem turystyki, jak i rozwojem potencjału osadniczego gminy. Należy podkreślić, iż każdy z zaproponowanych kierunków rozwojowych został wskazany co najmniej przez jedną trzecią respondentów. Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 38.

Przy wyborze kierunków rozwojowych gminy respondenci proszeni byli o zhierarchizowanie swoich wyborów. Podobnie jak w przypadku częstotliwości wyboru poszczególnych opcji rozwojowych, względem najważniejszego wytypowanego kierunku rozwojowego respondenci wskazywali na wykorzystanie terenów inwestycyjnych (59%), rozwój turystyki (13%) oraz rozwój potencjału osadniczego gminy (10%). Należy podkreślić dominujący wybór kierunku zw. z wykorzystaniem terenów pod inwestycję. Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 39.

Wykres 37

Ocena potrzeb inwestycyjnych dotyczących miasta i gminy Tuszyn.

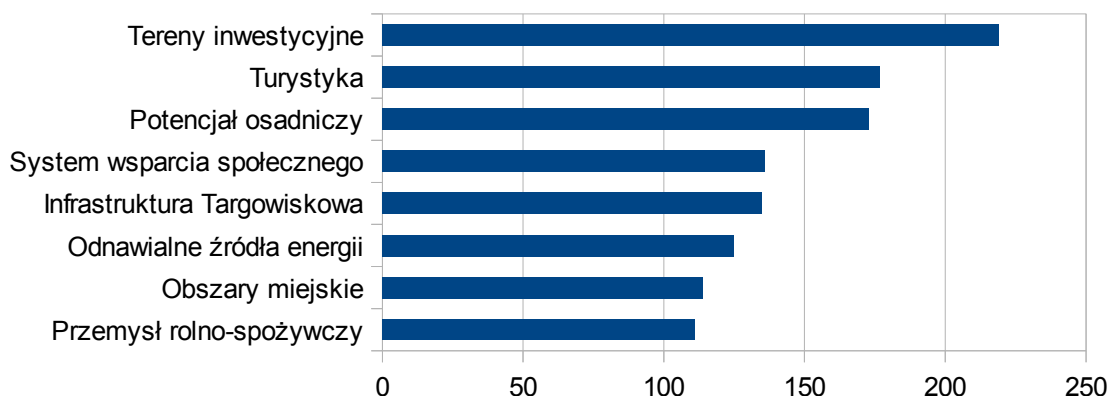

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Wykres 38

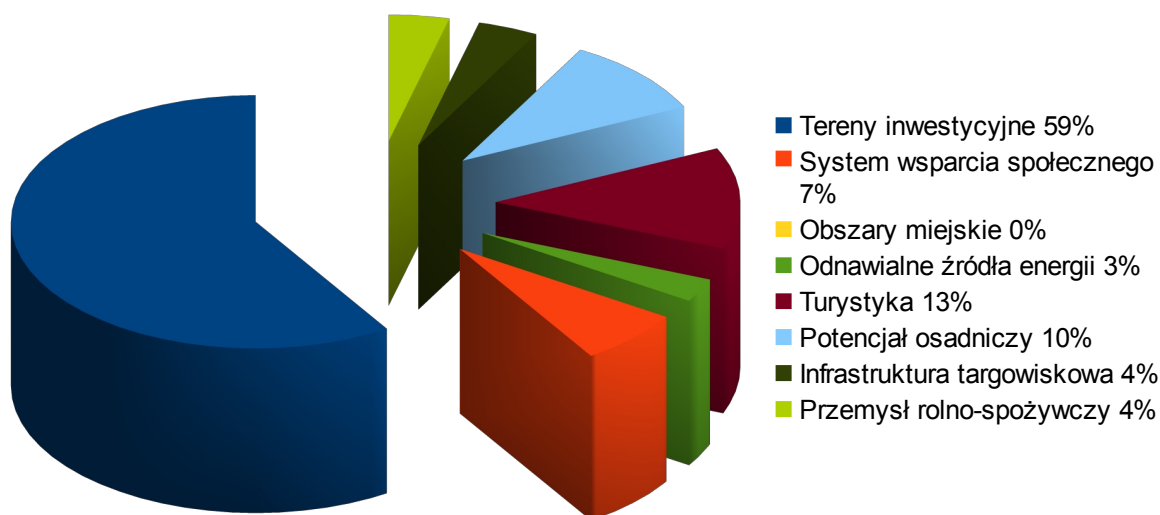
Częstotliwość wskazań kierunków rozwojowych dotyczących miasta i gminy Tuszyn.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Wykres 39

Priorytetowe kierunki rozwojowe miasta i gminy Tuszyn.

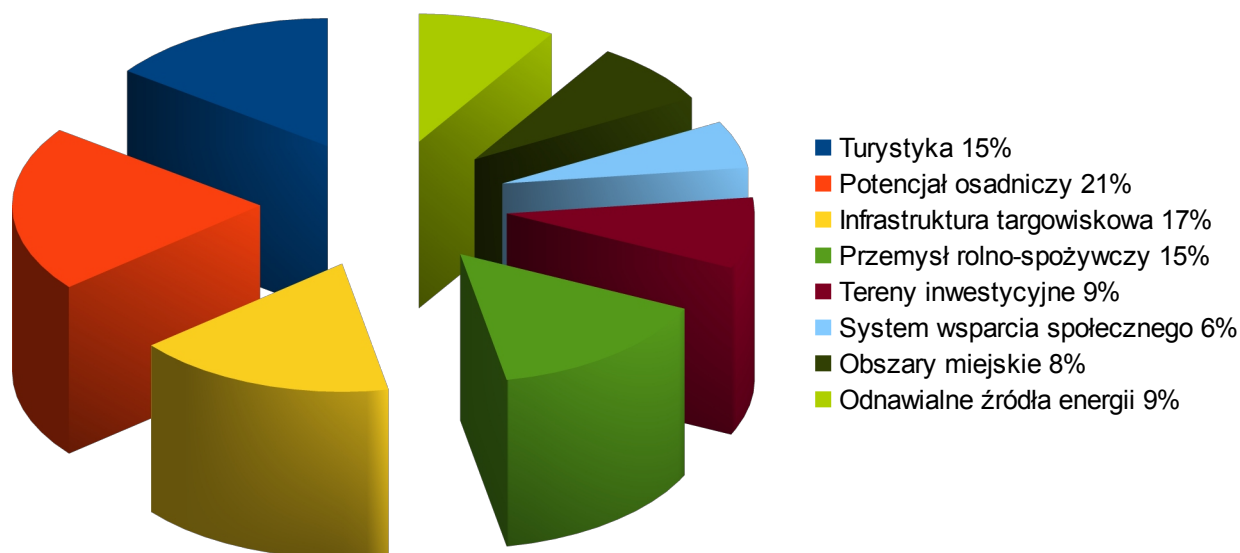
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Wobec jednoznacznego wskazania priorytetowego kierunku rozwojowego gminy, rozkład wskazań drugiego kierunku jest bardziej równomierny. Jako drugi ważny kierunek rozwojowy gminy respondenci wskazywali na rozwój potencjału osadniczego gminy (21%), rozwój potencjału związanego z rozbudowaną infrastrukturą targowiskową (17%), rozwój turystyki weekendowej i agroturystyki oraz potencjału związanego z funkcjonującym przemysłem rolno-spożywczym (po 15%). Szczegóły zaprezentowano na Wykresie 40.

Wykres 40

Kierunki rozwojowe miasta i gminy Tuszyn wskazano jako drugie w hierarchii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

4. Wizja i misja gminy Tuszyn

Wizja rozwoju gminy Tuszyn odnosi się do opisu pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie do roku 2020. Określa stan docelowy, do którego będzie dążyć cała wspólnota gminy. Ma charakter prognostyczny, określa cel i kierunek podejmowanych działań.

Gmina Tuszyn jest gminą wysokiej aktywności mieszkańców, pozytywnych zmian gospodarczych, trwałej poprawy jakości życia to silny ośrodek południowego pasma rozwojowego Łódzkiej Aglomeracji Miejskiej, z rozwiniętymi funkcjami gospodarczymi i usługowymi wykorzystujący wysoką dostępność komunikacyjną.

Misja jest nadrzędnym celem rozwoju gminy Tuszyn. Określa ona również rolę władz samorządowych w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej. Zgodnie z misją, władze samorządowe pełnią rolę inicjatora dla realizacji przedsięwzięć zgodnych ze Strategią Rozwoju Gminy Tuszyn, a także są realizatorem własnych projektów. Misja zorientowana jest na zadania związane ze wspieraniem rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego.

Misją gminy Tuszyn jest stworzenie dogodnych warunków do rozwoju konkurencyjnej gospodarki i kapitału społecznego. Gmina oferuje atrakcyjne miejsce do zamieszkania o silnym potencjale osadniczym i rezydencjonalnym w prężnie rozwijającym się ośrodku miejskim oraz angażującą się w działania rozwojowe społecznością lokalną. Gminę Tuszyn wyróżnia atrakcyjny obszar pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, oferujący bogatą ofertę turystyczno - rekreacyjną głównie w odniesieniu do aktywnej turystyki weekendowej i oferty czasu wolnego.

Misja i wizja tworzą tożsamość i spójność wewnętrzną miasta i gminy, zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej.

5. Wyzwania rozwojowe

Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej, ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy, a także bazując na określonej wizji rozwoju można sformułować następujące wyzwania rozwojowe stojące przed gminą Tuszyn:

1. potrzeba dynamizowania rozwoju gospodarczego oraz budowania nowego profilu gospodarczego gminy Tuszyn bazując na atrakcyjnym położeniu i lokalizacji, w szczególności wysokiej dostępności komunikacyjnej oraz bliskości Łodzi (potencjał intelektualny i naukowy),
2. potrzeba określenia kierunków rozwojowych targowisk handlowych zlokalizowanych na terenie gminy przy wykorzystaniu ich potencjału, jak i licznych przedsiębiorstw działających w branży tekstylnej i przemyśle mody oraz bliskości terenów handlowych w Rzgowie,
3. potrzeba rozwoju przemysłu rolno-spożywczego funkcjonującego głównie w południowej części gminy,
4. potrzeba wykorzystania potencjału przyrodniczego i krajobrazowego gminy Tuszyn będącego wyróżnikiem względem gmin ościennych bazując na miejscach atrakcyjnych pod względem aktywnej turystyki weekendowej, w tym: leśnych rezerwach przyrody, wydmach i plażach, stawach Żeromińskich, istniejących szlakach pieszych, rowerowych i konnych,
5. potrzeba wykorzystania potencjału osadniczego i rezydencjalnego gminy wynikającego z bliskiego położenia i korzystnego połączenia komunikacyjnego z dużymi miastami oraz prognozowanym wzrostem liczby mieszkańców,
6. potrzeba zmiany wizerunku gminy dotychczas opartego na targowiskach, podjęcie spójnych działań promocyjnych,
7. potrzeba aktywizacji społeczności lokalnej, w szczególności przedstawicieli licznych organizacji pozarządowych zlokalizowanych na terenie gminy Tuszyn, twórców lokalnych, osób młodych, seniorów,
8. potrzeba rozwoju miasta poprzez podjęcie prób kompleksowej rewitalizacji społeczno-gospodarczej, wykorzystując potencjał kulturowy, historyczny oraz społeczno-gospodarczy,
9. potrzeba wykorzystania potencjału związanego z odnawialnymi źródłami energii wynikającego z potencjału geotermalnego, energii wiatrowej i słonecznej,
10. potrzeba rozbudowy systemu wsparcia społecznego skierowanego do grup najbardziej potrzebujących, w tym osób zależnych i niepełnosprawnych.

6. Plan operacyjny – prognoza trendy

Bazując na wizji rozwoju oraz wyzwaniach rozwojowych gminy Tuszyn wyszczególniono w ramach Strategii Rozwoju pięć głównych obszarów rozwojowych, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

1. Inwestycje i rozwój gospodarczy;
2. Osadnictwo;
3. Jakość życia mieszkańców;
4. Atrakcyjność turystyczna;
5. Efektywny i partnerski system zarządzania gminą.

Dla każdego z wymienionych wyżej obszarów strategicznych wyodrębniono cel strategiczny (w perspektywie roku 2025). Poszczególnym celom strategicznym przyporządkowano cele operacyjne oraz wskazano proponowane działania. Należy w tym miejscu podkreślić, iż wskazane kierunki interwencji należy traktować jako pewną propozycję, otwartą listę przedsięwzięć w tym zakresie, określającą ogólne ramy koncentracji aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej całej wspólnoty gminnej.

Tabela 18

Układ priorytetów i celów strategicznych.

Obszar	Cel strategiczny
Inwestycje i rozwój gospodarczy	Wzrost konkurencyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy Tuszyn
Osadnictwo	Wysoka atrakcyjność osadnicza gminy Tuszyn
Jakość życia mieszkańców	Sprawny i efektywny system publicznych usług społecznych zapewniający wysoką jakość życia mieszkańców
Atrakcyjność turystyczna	Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe
Efektywny i partnerski system zarządzania gminą	Doskonalenie jakości systemu zarządzania gminą

Źródło: opracowanie własne.

6.1. Obszar 1: Inwestycje i rozwój gospodarczy

Obszar 1

INWESTYCJE I ROZWÓJ GOSPODARCZY

Cel strategiczny:

Wzrost konkurencyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy Tuszyn

Na terenie gminy Tuszyn w roku 2013 funkcjonowało 1442 podmiotów gospodarczych, co stanowiło ok. 20% wszystkich podmiotów zarejestrowanych na terenie powiatu łódzkiego wschodniego. Duża liczba mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w szczególności działających w branży tekstylnej i przemysłu mody determinuje konieczność podjęcia działań zmierzających do rozwoju usług wspierających rozwój firm, w tym usług specjalistycznych o charakterze doradczym i szkoleniowym. Istnieje potrzeba dalszego rozwoju i profesjonalizacji działalności małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie gminy Tuszyn m. in. poprzez wdrożenie odpowiednich procesów innowacyjnych, rozszerzenie wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych czy wyników prac badawczo-rozwojowych.

Jednym z potencjałów i wyróżników gminy Tuszyn jest istnienie tradycji związanych z handlem targowiskowym. Dotychczasowy trend związany ze spadkiem obrotów na targowiskach wymaga podjęcia działań aktywizujących wystawców m. in. w kierunku poszukiwania nowych rynków zbytu, rozszerzenia internacjonalizacji ich działalności, promocji udziału w międzynarodowych i branżowych targach.

Biorąc pod uwagę dotychczasowy stan rozwoju rolnictwa i branży rolno-spożywczej w gminie, należy podjąć działania wspierające dalszy ich rozwój, w szczególności w kierunku innowacyjności i współpracy wewnątrz-sektorowej. Zakłada się podjęcie na szerszą skalę działań szkoleniowo-doradczych, skierowanych do rolników i producentów rolnych, jak i podjęcie działań informacyjnych m. in. następujących specjalizacji, zmiany profilu upraw, pozyskiwania środków na restrukturyzację i modernizację gospodarstw rolnych, lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym, wsparcie działań związanych z tworzeniem grup producenckich oraz organizacji międzybranżowych.

Jednocześnie, bazując na rozwiniętym na terenie gminy poziomie przedsiębiorczości istnieje celowość podjęcia dalszych działań z zakresu promocji postaw przedsiębiorczych wśród

mieszkańców, w szczególności wśród osób młodych. Zakłada się realizację działań szkoleniowo-doradczych z zakresu rozpoczynania i rozwoju działalności gospodarczej, jak i realizacji projektów i działań związanych z pośrednictwem w przekazywaniu środków zewnętrznych (w szczególności pochodzących z funduszy Unii Europejskiej) przeznaczonych na uruchamianie własnych firm.

W związku z atrakcyjnym położeniem gminy Tuszyn względem aglomeracji łódzkiej, przy ważnych drogach tranzytowych (droga S8, autostrada A1, droga krajowa nr 1) istnieje potrzeba stworzenia lepszych warunków do inwestowania m. in. poprzez wyznaczenie i przygotowanie nowych terenów przeznaczonych pod inwestycje gospodarcze. Działania w tym zakresie w szczególności związane są z prowadzeniem prac koncepcyjnych, odpowiednich badań, konieczności uporządkowania, bądź uzupełnienia uzbrojenia technicznego terenów. Ponadto, plany te wymagają modernizacji wewnętrznej infrastruktury komunikacyjnej, połączenia jej z istniejącym układem komunikacyjnym, w szczególności istniejącą siecią dróg krajowych i autostrad (w szczególności DK 1, S8, A1). Tego typu działania wymagają odpowiednich uregulowań w ramach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Atrakcyjne położenie gminy w pobliżu dużych miast oraz ważnego i strategicznego dla rozwoju całego województwa układu drogowego sprzyja rozwojowi działalności logistycznej i magazynowej.

Przy wypracowaniu działań zmierzających do stworzenia nowego profilu gospodarczego gminy, pozyskania nowych inwestorów strategicznych koniecznym wydaje się podjęcie działań zmierzających do stworzenia spójnego systemu promocji gospodarczej i inwestycyjnej gminy uwzględniającej m. in. politykę inwestycyjną gminy, ofertę inwestycyjną i gospodarczą oraz rozwój systemu informacji gospodarczej.

Cele operacyjne:

- 1.1 *Rozwój i wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, w tym promocja przedsiębiorczości;*
- 1.2 *Poprawa warunków do inwestowania i prowadzenia biznesu na terenie gminy;*
- 1.3 *Rozwój systemu usług magazynowych i logistycznych;*
- 1.4 *Rozwój sektora handlowego, w szczególności targowisk handlowych;*
- 1.5 *Rozwój sektora rolno-spożywczego oraz zwiększenie konkurencyjności gospodarstw rolnych;*
- 1.6 *Opracowanie i wdrożenie systemu promocji gospodarczej i inwestycyjnej.*

Przykładowe kierunki interwencji:

1. Wsparcie rozwoju firm działających na terenie gminy oraz rozwinięcie systemu wsparcia, w szczególności skierowanego do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw;
2. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w gminie – poprawa dostępności instrumentów umożliwiających podjęcie działalności gospodarczej, jak i rozwój istniejących mikro i małych przedsiębiorstw, kształtowanie idei przedsiębiorczości wśród osób młodych, włączenie w ten proces firm działających na terenie gminy, wsparcie procesu tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości;
3. Wsparcie działań ukierunkowanych na rozwój targowisk handlowych zlokalizowanych na terenie gminy Tuszyn korzystając z potencjału infrastruktury targowiskowej, wsparcie rozwoju firm funkcjonujących na terenie targowisk m. in. poprzez wsparcie inicjatyw zmierzających do poszukiwania nowych rynków zbytu dot. internacjonalizacji działalności firm, udziału w imprezach targowo-wystawienniczych i innych działaniach kojarzących partnerów handlowych;
4. Wyznaczenie i przygotowanie terenów przeznaczonych pod inwestycje gospodarcze – działania planistyczne, koncepcyjne i związane z uzbrojeniem terenów;
5. Modernizacja drogowego układu komunikacyjnego zapewniającego dostęp do wyznaczonych terenów inwestycyjnych, budowa dróg wraz z odpowiednimi węzłami komunikacyjnymi i infrastrukturą towarzyszącą;
6. Stworzenie specjalnej strefy ekonomicznej w celu pozyskania nowych inwestorów strategicznych;
7. Wsparcie działań ukierunkowanych na rozwój firm działających w sektorze rolno-spożywczym, poprawa warunków do prowadzenia działalności rolnej; prowadzenie działań szkoleniowych i doradczych, ułatwianie dostępu do informacji;
8. Wsparcie działań zmierzających do stworzenia spójnego systemu promocji inwestycyjnej i gospodarczej gminy, w tym m. in. przygotowanie oferty promocyjnej, inwestycyjnej, rozwój systemu informacji gospodarczej, udział w imprezach targowo-wystawienniczych.

6.2. Obszar 2: Osadnictwo

Obszar 2

OSADNICTWO

Cel strategiczny:

Wysoka atrakcyjność osadnicza gminy Tuszyn

Gmina Tuszyn charakteryzuje się stałym trendem związanym ze wzrostem liczby mieszkańców spowodowanym dodatnim saldem migracji. Atrakcyjne położenie gminy, walory środowiska naturalnego oraz dobre skomunikowanie z Łodzią to główne czynniki decydujące o atrakcyjności osadniczej gminy. Niniejsza Strategia pozwoli na wzmocnienie wizerunku Tuszyna jako miejsca przyjaznego do życia, pracy i rekreacji.

Sieć dróg krajowych wraz z autostradą A1 i drogą S8 stanowi o zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Tuszyna i jego atrakcyjności inwestycyjnej, także osadniczej. Istnieje potrzeba ciągłego doskonalenia, rozbudowy i modernizacji układu drogowego, w szczególności dróg lokalnych łączących obszary wiejskie z miastem oraz z głównymi drogami tranzytowymi. Drogi powiatowe stanowią znaczną część układu komunikacyjnego znajdującego się na terenie gminy, ich stan techniczny na wielu odcinkach odbiega od standardów jakości. Podobna sytuacja dotyczy dróg gminnych oraz lokalnego układu komunikacyjnego, który wymaga poprawy. Wraz z działaniami modernizacyjnymi dotyczącymi układu drogowego, istnieje potrzeba rozbudowy i organizacji nowych miejsc parkingowych oraz ciągów pieszo-rowerowych (chodników, ścieżek rowerowych) o charakterze komunikacyjnym i rekreacyjnym. Budowa lub organizacja nowych miejsc parkingowych powinna zostać rozważona w miejscach o wzmożonej gęstości usług publicznych, handlowych, rekreacyjnych i gospodarczych. Ciągi rowerowe powinny ułatwiać komunikację między obszarami wiejskimi a Tuszynem, należy również rozważyć budowę drogi rowerowej łączącą Tuszyn z Łodzią i Piotrkowem Trybunalskim.

Ważną potrzebą zgłaszaną przez mieszkańców jest stworzenie wewnątrz gminnej publicznej komunikacji zbiorowej, jak i zwiększenie w tym zakresie dostępności komunikacyjnej Tuszyna z dużymi miastami, w szczególności z Łodzią i Piotrkowem Trybunalskim. Dotychczasowy system przewozu osób jest niewystarczający. Istnieje konieczność zorganizowania nowoczesnego, sprawnego i przyjaznego pasażerom zbiorowego transportu publicznego, w szczególności w ramach nawiązanej współpracy gminy w ramach Łódzkiego

Obszaru Metropolitalnego. Wraz z rozwojem publicznego transportu zbiorowego należy rozważyć modernizację układu drogowego, w tym budowę i przebudowę przystanków lub węzłów przesiadkowych pomiędzy różnymi systemami transportu, np. systemów parkingów dla rowerów i samochodów, wdrożenie inteligentnych systemów transportowych (np. dot. sygnalizacji drogowej, systemów biletowych), budowę i przebudowę dróg i ciągów rowerowych prowadzących do węzłów przesiadkowych.

Odpowiednio rozwinięty system infrastruktury technicznej zapewniający dostęp do sieci komunalnych i mediów stanowi ważny czynnik decydujący o atrakcyjności osadniczej i rezydencjonalnej miejsca. Ma również ogromne znaczenie dla turystów i potencjalnych inwestorów. Działania w tym zakresie powinny skupić się na rozbudowie systemów wodnokanalizacyjnych, gazowych i ciepłowniczych zwiększających komfort i jakość życia, pracy oraz wypoczynku. Ponadto, istnieje potrzeba rozwoju systemu oświetlenia ulicznego, jak i usprawnienia systemu gospodarki odpadami. Część działań w tym zakresie będzie mieć charakter ekologiczny, przyczyniając się do ochrony jakości powietrza przez ograniczenie niskiej emisji. Efekty w tym zakresie zostaną zwiększone poprzez wsparcie realizacji działań związanych z procesem termomodernizacyjnym obiektów użyteczności publicznych oraz budownictwa mieszkaniowego, w tym wielorodzinnego.

Ograniczanie emisji szkodliwych substancji do atmosfery w dużej mierze może być osiągnięte poprzez pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych. Lokalizacja gminy Tuszyn sprzyja wykorzystaniu OZE w zakresie energii słonecznej, wiatrowej i geotermalnej. Rozwój odnawialnych źródeł energii może przełożyć się na wzrost komfortu życia mieszkańców oraz na rozwój przemysłu rekreacji i aktywnego wypoczynku.

Biorąc pod uwagę wzrost atrakcyjności osadniczej gminy Tuszyn, jak i poprawę standardów zamieszkania zaplanowano podjęcie współpracy z odpowiednimi podmiotami w zakresie rozwoju infrastruktury i technologii informacyjno - komunikacyjnych w szczególności na obszarach o utrudnionym dostępie do szerokopasmowej sieci internetowej.

Dbłość o wysoki komfort życia mieszkańców przejawia się również poprzez zapewnienie wysokiego poczucia bezpieczeństwa publicznego, co z kolei wymaga szerokiej i kompleksowej współpracy wszystkich służb publicznych. Jednym z narzędzi wspierających utrzymanie ładu i porządku publicznego jest wprowadzenie elektronicznego monitoringu wizyjnego w kluczowych i szczególnie zagrożonych miejscach na terenie gminy wybranych w wyniku szerokich konsultacji społecznych (ochrona prywatności mieszkańców). Monitoring powinien usprawnić reakcję służb bezpieczeństwa, jak i działać prewencyjnie względem potencjalnych sprawców. Kolejnym z planowanych kierunków interwencji są szeroko rozumiane działania ukierunkowane na poprawę stanu specjalistycznego wyposażenia służb ratowniczych, w tym Ochotniczych Straży Pożarnych m. in. w zakresie modernizacji istniejącej bazy, sprzętu i wyposażenia. Biorąc pod uwagę układ drogowy gminy, jednym z priorytetów jest poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym – poprzez działania edukacyjne, jak i wskazane wyżej działania modernizujące układu drogowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Bogata, prawie 600-letnia historia Tuszyna może stanowić czynnik wzmacniający

potencjał osadniczy gminy. W ubiegłym wieku miasto podlegało silnemu procesowi rozwojowemu rozpoczętego w latach dwudziestych, kiedy bazując na walorach przyrodniczych, krajobrazowych i bioklimatycznych wdrożono dwa przedsięwzięcia inwestycyjno-organizacyjne ustanawiające dzielnicę Tuszyn-Las oraz sanatorium w dzielnicy Tuszyn-Szpital (przekształconego później w Specjalistyczny Szpital Gruźlicy Chorób Płuc i Rehabilitacji w Tuszynie.). Powstanie nowej dzielnicy miasta o charakterze mieszkaniowo-wypoczynkowym bazującego na idei tzw. miasta-ogrodu wyzwoliło w życiu Tuszyna szereg zmian o charakterze społecznym, ekonomicznym i urbanistycznym. Obie części miasta rozdzielone są drogą krajową nr 1, będącą ważnym korytarzem tranzytowym w kierunku północno-południowym Polski. Następstwem powyższego było wytworzenie się dwubiegunowego ośrodka miejskiego, w którym historyczna część utraciła dominującą wcześniej pozycję. W konsekwencji nastąpiła deprecjacja starej części miasta, która obecnie boryka się z szeregiem problemów społeczno-gospodarczych i demograficznych. Obecnie istnieje konieczność przeprowadzenia kompleksowego procesu rewitalizacyjnego obejmującego zarówno kwestie społeczne, przestrzenne jak i gospodarcze. W ramach procesu rewitalizacyjnego planuje się przeprowadzenie szeregu działań ukierunkowanych na konsolidację lokalnej społeczności i wytworzenie nowych funkcji społeczno-gospodarczych Tuszyna-Starego Miasta, w tym modernizację budynków, przestrzeni publicznej i infrastruktury technicznej; realizację przedsięwzięć o charakterze społecznym i gospodarczym (np. tworzenie warunków od rozwoju przedsiębiorczości, aktywizacja społeczna mieszkańców), podjęcie działań pro-środowiskowych np. zwiększających efektywność energetyczną.

Cele operacyjne:

- 2.1 *Rozwój lokalnego układu drogowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą (chodniki, ciągi rowerowe, parkingi);*
- 2.2 *Rozwój zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy;*
- 2.3 *Rozwój zbiorowego transportu publicznego;*
- 2.4 *Rozwój systemu infrastruktury technicznej i komunalnej na terenie gminy;*
- 2.5 *Rozwój infrastruktury i technologii informacyjno-komunikacyjnych;*
- 2.6 *Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii;*
- 2.7 *Wzmocnienie poziomu bezpieczeństwa publicznego;*
- 2.8 *Zwiększenie atrakcyjności osadniczej miasta Tuszyn poprzez działania rewitalizacyjne.*

Przykładowe kierunki interwencji:

1. Modernizacja i rozbudowa układu drogowego w gminie Tuszyn, modernizacja dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i lokalnych;
2. Budowa chodników i dróg rowerowych o charakterze komunikacyjnym i rekreacyjnym;
3. Budowa, modernizacja i przebudowa miejsc parkingowych, szczególnie przy obiektach użyteczności publicznej, handlowych, turystycznych, rekreacyjnych i gospodarczych;
4. Rozwój publicznego zbiorowego transportu na terenie gminy Tuszyn wraz z zakupem odpowiedniego taboru; budowa lub przebudowa przystanków i węzłów przesiadkowych, infrastruktury do obsługi, systemów parkingowych dla samochodów (Park&Ride) oraz rowerów (Bike&Ride) wraz z infrastrukturą towarzyszącą;
5. Rozbudowa systemów i sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej, realizacja programów obejmujących budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, budowę nowych, jak i przebudowę starych odcinków sieci wodociągowej, w tym odcinków zawierających azbest; rozbudowa i modernizacja sieci gazociągowej; modernizacja źródeł grzewczych na nowoczesne i ekologiczne, wymiana sieci ciepłowniczych przynoszących straty ciepła;
6. Przebudowa i rozwój mniej energochłonnego i bardziej oszczędnego oświetlenia ulicznego;
7. Wsparcie działań z zakresu efektywności energetycznej w zakresie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej oraz budownictwa mieszkaniowego obejmującego m. in. docieplenie budynków, wymianę okien, modernizację lub wymianę systemów grzewczych, unowocześnienie systemów wentylacyjno-klimatyzacyjnych, wymianę lub modernizację pokryw dachowych, wprowadzenie nowoczesnych systemów opomiarowania energetycznego, modernizacja źródeł ciepła;
8. Wsparcie dla inwestycji zwiększających wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych tj. energia słoneczna, wiatrowa, geotermalna; wsparcie wykorzystania OZE, m. in. poprzez mikroinstalacje prosumenckie np. ogniwa fotowoltaiczne, mikroelektrownie wiatrowe, układy mikrogeneracyjne, kotły na biomasę, kolektory słoneczne, pompy ciepła; promocja wśród mieszkańców korzystania z OZE;
9. Podjęcie działań ukierunkowanych na zmniejszenie występowania na terenie gminy obszarów „wykluczonych cyfrowo” związanych z poprawą dostępności do sieci szerokopasmowego internetu oraz sieci teleinformatycznej, tworzenie odpowiednich warunków do budowy i rozbudowy sieci informatycznych, rozwój punktów z bezpłatnym dostępem do internetu;
10. Rozwój systemów elektronicznego monitorowania bezpieczeństwa publicznego w strategicznych miejscach na terenie gminy, podejmowanie działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa publicznego w ruchu drogowym, działania edukacyjne ukierunkowane na kształtowanie postaw właściwych w odniesieniu do sytuacji kryzysowych;
11. Wsparcie działań ukierunkowanych na doposażenie służb ratowniczych, w szczególności Ochotniczych Straży Pożarnych oraz Policji, Straży Miejskiej

- i Straży Pożarnej w nowoczesny i wydajny sprzęt;
12. Podjęcie kompleksowych działań rewitalizacyjnych miasta, których wynikiem ma być nadanie nowych funkcji społecznych i gospodarczych, np. renowacja, adaptacja obiektów wraz z zakupem niezbędnego sprzętu i wyposażenia, zagospodarowanie przestrzeni publicznej funkcjonalnie powiązanej z obiektami poddawanyymi rewitalizacji, tworzenie lub modernizacja istniejących miejsc rekreacji i terenów zielonych, w tym parków, instalacja monitoringu i oświetlenia, niezbędne działania związane z budową, przebudową lub rozbudową istniejącej infrastruktury drogowej i sieciowej, w tym o charakterze pro-środowiskowym np. termomodernizacja budynków, niezbędne prace restauratorskie i konserwatorskie, realizacja przedsięwzięć aktywizujących pod względem gospodarczym, oraz działań o charakterze społecznym m. in. ukierunkowanych na włączenie społeczne mieszkańców i walkę z ubóstwem.

6.3. Obszar 3: Jakość życia mieszkańców.

Obszar 3

JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

Cel strategiczny:

Sprawny i efektywny system publicznych usług społecznych zapewniający wysoką jakość życia mieszkańców

Sektor usług publicznych ma bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców. Analizując dostępność i jakość społecznych usług publicznych można dokonać oceny warunków życia. Do sektora usług społecznych mających wpływ na kształtowanie poziomu życia należy wskazać ofertę oświatową, ofertę związaną z opieką zdrowotną, działania w zakresie pomocy społecznej oraz ekonomii społecznej. Stałe podnoszenie jakości usług, ich doskonalenie oraz dążenie do jak największej dostępności przekłada się na poprawę komfortu życia i zadowolenia mieszkańców, mającego wpływ na zwiększenie atrakcyjności miejsca.

Określając kierunki związane z poprawą jakości usług edukacyjnych należy pamiętać o konieczności stworzenia odpowiedniej bazy infrastrukturalnej. Niezbędnym jest podejmowanie działań ukierunkowanych na podwyższanie standardu infrastrukturalnego bazy placówek edukacyjnych na terenie gminy Tuszyn przy uwzględnieniu konieczności podejmowania działań modernizacyjnych (np. zw. z termomodernizacją budynków, rozbudową części sportowych), jak również doposażania laboratoriów i pracowni specjalistycznych placówek w nowoczesne wyposażenie, sprzęty i oprogramowanie uwzględniające rozwój technologiczny. Równie ważną kwestią jest prowadzenie stałych działań doskonalących kompetencje kadry pedagogicznej oraz osób uczestniczących w systemie zarządzania oświatą. Koniecznym jest podejmowanie działań ukierunkowanych na realizację nowoczesnych programów edukacyjnych podnoszących kompetencje kluczowe oraz właściwe postawy i umiejętności niezbędne na rynku pracy. Ważnym wydaje się doskonalenie działań rozwijających indywidualne podejście do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniem utalentowanym i uzdolnionym. Kolejnym z działań rozwojowych powinno być inwestowanie w kompetencje i umiejętności uczniów i kadry pedagogicznej w zakresie stosowania nowoczesnych technologii informacyjno - komunikacyjnych oraz upowszechnienie edukacji cyfrowej i medialnej, jak i zwiększenie stopnia wykorzystania technik cyfrowych w procesie edukacji.

TUSZYN

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020

Racjonalna i efektywna polityka integracji społecznej prowadzona na terenie gminy może stanowić jeden z ważniejszych czynników poprawiających warunki życia mieszkańców. Biorąc pod uwagę dotychczasowe trendy demograficzne wskazujące na stały wzrost liczby ludności, jak i rosnący udział osób starszych wśród mieszkańców gminy Tuszyn, istnieje potrzeba ciągłego doskonalenia systemu placówek opiekuńczych i edukacyjnych różnych szczebli. Jednym z głównych postulatów wskazywanych przez mieszkańców w zakresie polityki społecznej jest rozwinięcie systemu wsparcia opiekuńczego skierowanego do dzieci do lat 3, osób starszych oraz osób niepełnosprawnych. W związku z powyższym, poza funkcjonującym w gminie Tuszyn systemem edukacyjnym obejmującym przedszkola i szkoły, należy rozważyć podjęcie działań zmierzających do ustanowienia żłobka, klubu dziecięcego bądź innej placówki wspierającej rodziców w opiece dziennej nad małym dzieckiem. Równie ważnym z punktu widzenia gminy jest stworzenie środowiskowych domów dziennego pobytu skierowanych do seniorów zapewniających realizację usług opiekuńczych rozszerzonych o ofertę spędzenia wolnego czasu, w tym realizację działań prozdrowotnych. Jednocześnie analizując potrzeby wskazane przez mieszkańców w dziedzinach związanych z pomocą społeczną, istnieje ciągła potrzeba doskonalenia instytucjonalnego systemu wsparcia społecznego, w tym działalności ośrodka pomocy społecznej. Planowane działania ukierunkowane są na przeciwdziałanie wykluczeniu i promowaniu włączenia społecznego grup marginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją. Dla sprostania tym wyzwaniom gmina zamierza wykorzystać innowacyjne rozwiązania z zakresu ekonomii społecznej m. in. poprzez stworzenie spółdzielni socjalnych, przedsiębiorstw społecznych i innych form aktywizacji zawodowej osób marginalizowanych.

Równie ważnym aspektem zwiększającym jakość życia mieszkańców jest zapewnienie dostępu do opieki medycznej o wysokim standardzie usług. Zakłada się dalsze doskonalenie bazy infrastrukturalnej i wyposażania placówek zdrowia, zarówno w zakresie podstawowej, jak i specjalistycznej opieki zdrowotnej. Ponadto, zakłada się promocję profilaktyki prozdrowotnej, w zakresie akcji i programów profilaktycznych, jak również działań edukacyjnych na rzecz zdrowego stylu życia.

Jakość życia mieszkańców uwarunkowana jest dostępnością i stopniem nowoczesności oferty kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej. Odpowiednio zdywersyfikowana i dostosowana do potrzeb mieszkańców oferta ma ważne znaczenie dla ich rozwoju osobistego. Działania podejmowane w tym zakresie na terenie gminy Tuszyn są oceniane pozytywnie przez mieszkańców, zakłada się jednak dalsze doskonalenie działań w kontekście zapewnienia odpowiedniej i komplementarnej oferty względem Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego oraz gmin sąsiednich.

Cele operacyjne:

- 3.1 *Doskonalenie jakości usług edukacyjnych;*
- 3.2 *Doskonalenie systemów opieki społecznej;*
- 3.3 *Promocja aktywizacji zawodowej osób zależnych oraz mechanizmów ekonomii społecznej;*
- 3.4 *Rozwój usług opieki zdrowotnej;*
- 3.5 *Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej.*

Przykładowe kierunki interwencji:

1. Modernizacja i rozwój infrastruktury służącej edukacji, doposażenie placówek edukacyjnych, w tym np. działania dot. termomodernizacji placówek oświatowych, rozbudowy bazy sportowej placówek;
2. Rozwój zajęć pozalekcyjnych w placówkach edukacyjnych, w szczególności związanych z rozwojem kompetencji kluczowych, w szczególności porozumiewania się w językach obcych, kompetencji matematycznych i podstawowych naukowo-technicznych, informatycznych, społecznych, obywatelskich, świadomości i ekspresji kulturalnej oraz postaw niezbędnych na rynku pracy tj. innowacyjność, kreatywność, przedsiębiorczość i praca zespołowa;
3. Doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych kadry pedagogicznej w zakresie stosowania metod oraz form organizacyjnych sprzyjających kształtowaniu i rozwijaniu u uczniów kompetencji kluczowych i umiejętności/postaw niezbędnych na rynku pracy;
4. Tworzenie w szkołach odpowiednich warunków dla nauczania opartego na metodzie eksperymentu – wyposażenie w odpowiednie narzędzia, działania doskonalące kadrę pedagogiczną do prowadzenia procesu nauczania opartego na metodzie eksperymentu;
5. Promowanie programów autorskich, własnych oraz innowacji w systemie kształcenia;
6. Promowanie działań zmierzających do rozwoju poradnictwa i wsparcia edukacyjno-zawodowego, nawiązanie współpracy w tym zakresie z lokalnymi przedsiębiorstwami, wsparcie rozwoju dostępu do praktyk i staży na terenie gminy;
7. Wsparcie działań upowszechniających korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym wyposażanie placówek edukacyjnych w odpowiednie pomoce dydaktyczne i narzędzia TIK;
8. Wsparcie działań ukierunkowanych na wzmocnienie procesu indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, doskonalenie działań

- ukierunkowanych na odkrywanie, kształtowanie i wspieranie talentów, w tym wsparcie uzdolnionej młodzieży;
9. Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie;
 10. Poprawa jakości i dostępności usług świadczonych przez ośrodki kształcenia ustawicznego, poszerzenie oferty, rozwój współpracy z uczelniami;
 11. Doskonalenie działań wynikających z procesu starzenia się społeczeństwa, rozszerzenie oferty dla osób starszych m. in. poprzez stworzenie odpowiednich placówek opiekuńczych i edukacyjnych;
 12. Rozwój usług społecznych oraz zdrowotnych świadczonych w interesie ogólnym dla osób zależnych i/lub niesamodzielnych, w tym osób starszych i osób niepełnosprawnych np. w formie domów dziennego pobytu, domów pomocy społecznej, zakładów opiekuńczo-leczniczych;
 13. Rozszerzenie działań z zakresu profilaktyki uzależnień, przeciwdziałania przemocy i dysfunkcji w rodzinie;
 14. Rozwój działań z zakresu reintegracji społeczno - zawodowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz innych grup najbardziej potrzebujących m. in. poprzez wykorzystanie dostępnych mechanizmów ekonomii społecznej (np. w formie spółdzielni socjalnych, zakładów aktywizacji zawodowej);
 15. Rozwój oferty zabezpieczenia opieki nad dziećmi do lat 3 na terenie miasta i gminy Tuszyn;
 16. Doskonalenie bazy infrastrukturalnej, wyposażenia oraz standardów i zakresu usług w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej;
 17. Kształtowanie i promocja postaw prozdrowotnych, aktywnej edukacji na rzecz zdrowego i aktywnego stylu życia;
 18. Organizacja i promocja programów profilaktycznych, badań i konsultacji medycznych skierowanych dla mieszkańców gminy;
 19. Rozwój infrastruktury i usług z zakresu działalności kulturalnej i artystycznej, w tym dotyczącej świetlic wiejskich;
 20. Zrównoważony rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej, w tym modernizacja obiektów sportowych, placów zabaw, ścieżek rowerowych;
 21. Doskonalenie dostępu i różnorodności oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej, promocja działań wśród mieszkańców gminy.

6.4. Obszar 4: Atrakcyjność turystyczna.

Obszar 4

ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

Cel strategiczny:

Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej Gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe

Gmina Tuszyn posiada warunki środowiska przyrodniczego sprzyjające rozwojowi funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej. Posiadane walory przyrodniczo-krajobrazowe, dobry stan środowiska naturalnego, sprzyjające walory bioklimatyczne i lecznicze oraz bogactwo dziedzictwa kulturowego sprzyjają rozwojowi turystyki. Działania te mogą być wzmacniane za pomocą rozwiniętej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, jak i działalności instytucji kultury. Opracowując działania z zakresu turystyki, należy skupić się na wykorzystaniu istniejących na terenie gminy niepowtarzalnych walorów przyrodniczych jakimi są m. in. dwa rezerwaty przyrody, pomniki przyrody, obiekty geoturystyczne (w szczególności istnienie wydm śródlądowych), czy kompleks stawów Żeromińskich. Bliskie położenie gminy w stosunku do Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego wraz z wysoką dostępnością komunikacyjną gminy powinny wpłynąć na rozwój turystyki, szczególnie w zakresie aktywnego wypoczynku i rekreacji. Podjęcie działań z zakresu zagospodarowania rekreacyjnego i turystycznego wspomnianych terenów gminy przełoży się na stworzenie zróżnicowanej oferty spędzania wolnego czasu przeznaczonej zarówno dla mieszkańców gminy, jak i turystów.

Dodatkowo, bazując na tradycji i charakterze rolniczym gminy oraz potencjale zielonych terenów rekreacyjnych należy podjąć działania sprzyjające rozwojowi oferty agroturystycznej i ekoturystycznej. Plany te determinują konieczność wspomagania rozwoju branży usługowej, jak i procesu wykreowania nowych produktów turystycznych wyróżniających ofertę gminy względem tożsamej oferty otaczających gmin.

Ponadto, zakłada się podjęcie działań wspomagających rozwój turystyki m. in. poprzez stworzenie zintegrowanego systemu promocji turystycznej gminy. Równie ważnym jest wsparcie rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i około turystycznej, w tym sprzyjającej rozwojowi aktywnej turystyki weekendowej uwzględniającej m. in. rozwój infrastruktury zielonych terenów rekreacyjnych, miejsc odpoczynku, parkingów, placów zabaw, szlaków pieszych, rowerowych, konnych, ścieżek edukacyjnych, itp. Innym działaniem podejmowanym na poziomie gminy powinien być rozwój istniejących oraz kreowanie i organizowanie nowych, dużych, ponadlokalnych,

cyklicznych imprez turystycznych, rekreacyjno-sportowych i kulturalno - rozrywkowych bazujących m. in. na potencjale historycznym, kulturowym i tradycjach gminy. Podejmowane działania powinny obejmować współpracę gminy z otaczającymi ją jednostkami terytorialnymi np. w zakresie łączenia szlaków i tras w turystyczne sieci ponadgminne bądź tworzenie wspólnego kalendarza imprez i działań promocyjnych.

Cele operacyjne:

- 4.1 *Rozwój infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej oraz oferty czasu wolnego;*
- 4.2 *Wsparcie dla rozwoju agroturystyki i ekoturystyki;*
- 4.3 *Skuteczny system promocji walorów turystycznych gminy*

Przykładowe kierunki interwencji:

1. Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej na terenie gminy, szczególnie w zakresie aktywnego wypoczynku i rekreacji, agroturystyki i ekoturystyki oraz rozwoju oferty czasu wolnego;
2. Rozwój systemu szlaków pieszych, rowerowych, konnych, ścieżek edukacyjnych prezentujących najciekawsze i najbardziej wartościowe miejsca pod względem krajobrazowym, historycznym, kulturowym czy przyrodniczym;
3. Zagospodarowanie zbiorników wodnych wraz z przyległymi terenami pod organizację rekreacji wodnej;
4. Tworzenie nowych, rozwój i efektywne wykorzystanie istniejących produktów lokalnych (turystycznych, kulturowych, kulinarnych, itp.);
5. Wsparcie rozwoju branży usługowej działającej na rzecz turystów i mieszkańców gminy, w tym handlu i usług towarzyszących turystyce (np. rękodzieło artystyczne, rzemiosła);
6. Wspieranie rozwoju i promocja gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych funkcjonujących na terenie gminy;
7. Rozwój istniejących oraz kreowanie i organizowanie nowych ponadlokalnych imprez turystycznych i kulturalno-rozrywkowych bazujących na tradycji i specyfice gminy;
8. Stworzenie zintegrowanego planu promocji turystycznej gminy – skutecznego i profesjonalnego systemu promocji walorów turystyczno-rekreacyjnych gminy oraz wydarzeń kulturalno-rozrywkowych i rekreacyjno-sportowych organizowanych na terenie gminy, jak i systemu informacji turystycznej (rozwój strony internetowej, rozwój systemu punktów i tablic informacyjnych, publikacja broszur informacyjno-promocyjnych, współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi);

9. Wsparcie i rozwój współpracy gminy, organizacji pozarządowych, instytucji kulturalnych, turystycznych, przedsiębiorstw na rzecz stworzenia spójnej i atrakcyjnej oferty turystycznej gminy;
10. Współpraca z ościennymi jednostkami samorządu terytorialnego na rzecz stworzenia spójnej i komplementarnej oferty turystycznej (np. rozwój wspólnych szlaków i ścieżek poznawczych, kalendarza imprez i innych działań informacyjno-promocyjnych).

6.5. Obszar 5: Efektywny i partnerski system zarządzania gminą

Obszar 5

EFEKTYWNY I PARTNERSKI SYSTEM ZARZĄDZANIA GMINĄ

Cel strategiczny:

Doskonalenie jakości systemu zarządzania gminą

System zarządzania gminą determinuje całokształt działań rozwojowych. Jakość i skuteczność pracy administracji przekłada się na proces rozwoju wspólnoty samorządowej, w szczególności kształtuje klimat dla rozwoju społeczno - gospodarczego gminy. Istnieje potrzeba ciągłego doskonalenia i profesjonalizacji kwalifikacji kadr samorządowych, jak i rozwoju usług elektronicznych tzw. e-administracji. Działania podejmowane w tym zakresie powinny wpłynąć na rozwój pro klienckiego podejścia do mieszkańców będącego odpowiedzią na rosnącą ich wiedzę i świadomość co do znaczenia wspólnoty samorządowej w kreowaniu skutecznych rozwiązań pro rozwojowych. Usprawnienie skuteczności działań administracyjnych związane jest z koniecznością wprowadzenia odpowiednich instrumentów zarządczych opartych na planowaniu i myśleniu strategicznym, stałym monitoringu problemów i możliwości ich rozwiązania, orientacji na osiąganie rezultatów, jawności procedur oraz uwzględnianiu w procesie zarządzania zasad partycypacji obywatelskiej i społecznej mieszkańców. Istnieje potrzeba ciągłego doskonalenia systemu informacji wewnątrz gminnej z mieszkańcami przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii informacyjno - komunikacyjnych, wzmocnienie kapitału społecznego, jak i podjęcia szerszych działań z zakresu edukacji obywatelskiej.

Nowoczesny samorząd powinien podjąć spójne działania marketingowe uwypuklające jego walory oraz wyróżniki, jak i pozycjonujące go wobec sąsiadujących jednostek terytorialnych. Położenie gminy Tuszyn umożliwia wykreowanie jej jako prężnego ośrodka południowego pasma rozwojowego Łódzkiej Aglomeracji Miejskiej o silnym potencjale osadniczym i rezydencjonalnym wykorzystującego wysoką dostępność komunikacyjną, atrakcyjność inwestycyjną oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe. System promocji gminy powinien uwzględniać odpowiednie działania skierowane zarówno do odbiorców wewnętrznych (mieszkańców gminy), jak i odbiorców zewnętrznych (w szczególności inwestorów i osób fizycznym będących potencjalnymi mieszkańcami gminy). Działania w tym zakresie wymuszają podjęcie skoordynowanej, szerokiej współpracy międzysektorowej, jak i stworzenie odpowiedniej, długofalowej strategii promocji.

Efektywny i partnerski system zarządzania gminą powinien uwzględniać nawiązanie

współpracy samorządu z wieloma i zróżnicowanymi partnerami. Zacieśnienie współpracy pomiędzy samorządami oraz podmiotami prywatnymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji usług publicznych na rzecz mieszkańców jest jednym z wyzwań stawianym samorządom w ramach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2010-2020. Szczególnie ważne jest to w kontekście nowego okresu programowania polityki spójności UE, w którym preferowane będą przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie zarówno między-samorządowym, jak i międzysektorowym. Specjalnego znaczenia nabiera w tym wymiarze instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych przewidziany do realizacji i finansowania ze źródeł UE, jak i mechanizmy partnerstwa publiczno-prywatnego oraz publiczno - społecznego umożliwiające realizację różnych działań pro-rozwojowych we współpracy z partnerami reprezentującymi sektor biznesu i sektor organizacji pozarządowych. Biorąc powyższe pod uwagę należy podkreślić konieczność rozwijania i zacieśniania między-samorządowej współpracy terytorialnej w szczególności w ramach Łódzkiego Obszaru Metropolitarnego oraz Lokalnej Grupy Działania. W ramach obu inicjatyw, na zasadach partnerstwa należy podjąć spójne, komplementarne względem siebie akcje promocyjne, jak i projekty sprzyjające rozwojowi społeczno - gospodarczemu, przy wykorzystaniu środków zewnętrznych pochodzących m. in. z budżetu UE.

Cele operacyjne:

- 5.1 *Wzmocnienie kwalifikacji kadr samorządowych oraz rozwój usług e-administracji;*
- 5.2 *Wzrost poczucia tożsamości mieszkańców gminy ze wspólnotą samorządową;*
- 5.3 *Wdrożenie spójnego systemu promocji gminy przy wykorzystaniu nowoczesnych technik informacyjno - komunikacyjnych;*
- 5.4 *Zacieśnienie terytorialnej współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej.*

Przykładowe kierunki interwencji:

- 1. Opracowanie systemu doskonalenia kadr samorządowych;
- 2. Rozwój usług elektronicznych (e-administracji);
- 3. Wdrożenie nowoczesnych systemów zarządzania, w tym tworzenie narzędzi do okresowej oceny sprawności struktury organizacyjnej pod kątem realizacji działań strategicznych, orientacji działań na osiągnięcie rezultatów, zintegrowanego podjęcia do obszarów problemowych;
- 4. Promocja aktywności obywatelskiej oraz partycypacji społecznej mieszkańców –

TUSZYN

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020

podjęcie szerokich działań edukacyjnych, doskonalenie procedur konsultacyjnych, wspomaganie procesu rozwoju systemu organizacji pozarządowych, doskonalenie współpracy międzysektorowej, promocja wolontariatu i mechanizmów partnerstwa publiczno-prywatnego, wzmocnienie sprawności i efektywności systemu informacji wewnątrz-gminnej przy wykorzystaniu nowoczesnych technik informacyjno - komunikacyjnych;

5. Opracowanie i realizacja programu promocyjnego gminy, koordynacja działań w zakresie promocji – budowa zespołu ds. promocji, wypracowanie marki gminy, opracowanie długookresowej strategii promocji miasta i gminy, rozwój nowoczesnych narzędzi promocyjnych przy wykorzystaniu technik informacyjno - komunikacyjnych;
6. Rozwój współpracy terytorialnej z jednostkami samorządowymi – przygotowanie i realizacja wspólnych projektów współfinansowanych ze środków UE, aktywny udział w sieciach współpracy terytorialnej tj. Łódzki Obszar Metropolitarny, Lokalna Grupa Działania, Stowarzyszenie Związek Gmin i Powiatów Regionu Łódzkiego.

7. Zgodność z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu

Wizja rozwoju gminy oraz przyjęte w dokumencie cele strategiczne i operacyjne wymagają zgodności z dokumentami wyższego szczebla o charakterze strategicznym dla całego województwa, kraju i Europy.

Założenia Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 wpisują się w założenia następujących dokumentów europejskich, krajowych i regionalnych:

- **Strategia Europa 2020** – w dokumencie uwzględniono trzy główne priorytety strategiczne dla Unii Europejskiej w horyzoncie czasowym do roku 2020 – wsparcie rozwoju inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu. Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 wpisuje się bezpośrednio w realizację ww. priorytetów m. in. poprzez podjęcie próby działań zw. ze zwiększeniem innowacyjności funkcjonujących na terenie gminy przedsiębiorstw, promocję przedsiębiorczości, podejmowanie działań pro-środowiskowych oraz skierowanych do grup najbardziej potrzebujących;
- **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności** oraz **Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjne gospodarka, sprawne państwo** – oba dokumenty kładą duży nacisk na rozwój w kierunku sprawnego i efektywnego państwa, konkurencyjnej gospodarki oraz spójności społecznej i terytorialnej. W swoich założeniach, celach strategicznych i kierunkach interwencji Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 wpisuje się bezpośrednio w realizację ww. priorytetów;
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR)** – celem określonym w dokumencie jest efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. KSRR ustala trzy cele szczegółowe do 2020 roku: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych, tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie. Wszystkie wyżej wymienione cele uwzględnione są w celach i kierunkach interwencji przewidzianych w ramach Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020.
- **Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 (SRWŁ)** – cele SRWŁ oparte są na trzech założeniach: spójności gospodarczej, społecznej i przestrzennej. Celem strategicznym jest m. in. stworzenie z województwa łódzkiego regionu wykorzystującego potencjał endogeniczny do rozwoju inteligentnej gospodarki, oparty na kreatywności

i przedsiębiorczości mieszkańców, stworzenie aktywnego społeczeństwa obywatelskiego z dobrym dostępem do usług publicznych, sprzyjającemu włączeniu społecznemu grup wykluczonych, oraz promowanie zrównoważonego rozwoju przestrzennego regionu z silnie powiązaniem systemem osadniczym, z nowoczesną infrastrukturą i racjonalnie wykorzystywanymi zasobami środowiska naturalnego. W swoich założeniach, celach strategicznych i kierunkach interwencji Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 wpisuje się bezpośrednio w realizację ww. celów;

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 (RPO WŁ)** – RPO WŁ przewiduje podjęcie szeregu działań przyczyniających się do rozwoju województwa przy wykorzystaniu funduszy strukturalnych UE tj.: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Wśród priorytetów rozwojowych wskazano: badania, rozwój i komercjalizację wiedzy, rozwój innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki, rozwój sieci transportowej, promocję gospodarki niskoemisyjnej, podejmowanie działań zw. z ochroną środowiska, rewitalizację i rozwój potencjału endogenicznego regionu, rozbudowę infrastruktury społecznej, podjęcie szeregu działań z zakresu promocji zatrudnienia, włączenia społecznego, adaptacyjności przedsiębiorstw, rozwoju systemu edukacji, kwalifikacji i umiejętności. W swoich założeniach, celach strategicznych i kierunkach interwencji Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020 wpisuje się bezpośrednio w realizację ww. priorytetów;

Poza ww. dokumentacją w kraju obowiązują inne wzajemnie powiązane dokumenty o charakterze strategicznym, w tym: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz osiem sektorowych strategii – Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”; Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego; Strategia Rozwoju Transportu; Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko; Strategia Sprawne Państwo 2020; Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020; Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej; Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich, Rolnictwa i Rybactwa (SZRWRiR) na lata 2012–2020.

Również na poziomie ponadregionalnym, regionalnym i ponadlokalnym można wskazać inne dokumenty tj. Strategia Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2013, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, Plan Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim. Rodzina. Dzieci. Praca, Strategia Rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego, bądź Strategia Rozwoju Powiatu Łódzkiego Wschodniego.

Ponadto, w ramach Umowy Partnerstwa określającej kierunki interwencji w latach 2014-2020 trzech polityk unijnych w Polsce – Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej Wspólnej Polityki Rybołówstwa przewiduje się wdrożenie programów operacyjnych na poziomie centralnym i regionalnym, w ramach których zostaną rozdysponowane fundusze strukturalne UE.

W trakcie określania założeń Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020, w szczególności priorytetów rozwojowych, celów strategicznych i operacyjnych oraz przykładowych kierunków interwencji, wnikliwie przeanalizowano zapisy wszystkich ww. dokumentów strategicznych zapewniając w ten sposób ich zgodność i komplementarność.

8. Źródła finansowania

Głównym źródłem finansowania działań ukierunkowanych na osiągnięcie wskazanych w Strategii celów strategicznych i operacyjnych są środki pochodzące z budżetu gminy Tuszyn. Jednakże, biorąc pod uwagę dostępność środków z różnych źródeł, gmina Tuszyn będzie podejmować próby ubiegania się o dofinansowanie realizacji planowanych przedsięwzięć z zewnętrznych środków finansowych. Wygospodarowanie jak największej ilości środków przeznaczonych na inwestycje umożliwi gminie osiągnięcie przypisanych założeń strategicznych i przełoży się na szybszy rozwój społeczno - gospodarczy oraz wzrost jakości życia mieszkańców.

W szczególności władze gminy Tuszyn zakładają możliwość pozyskania środków finansowych z następujących źródeł:

- z budżetu państwa, w tym z programów rządowych wdrażanych przez ministerstwa oraz krajowych funduszy celowych np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- z programów pomocowych Unii Europejskiej wdrażanych na poziomie krajowym i regionalnym, w tym w szczególności finansowanych z funduszy strukturalnych tj. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny i Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- z programów finansowanych w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- z fundacji krajowych i zagranicznych,
- z instytucji finansowych i funduszy inwestycyjnych,
- od inwestorów lokalnych, krajowych i zagranicznych,
- z innych źródeł.

Prace nad Strategią Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015 - 2020 były realizowane równoległe do prac związanych z przygotowaniem dokumentacji programowej w ramach nowej perspektywy finansowania środków unijnych. Obecna perspektywa finansowa obejmuje lata 2014-2020 i zgodnie z zasadą wdrażania funduszy „n+3” będzie wdrażana do roku 2023, a więc w dużym stopniu będzie pokrywać się z czasokresem realizacji niniejszej Strategii. Analizując dostępne dokumenty programowe dot. poszczególnych programów operacyjnych należy wskazać na następujące potencjalne źródła finansowania zaplanowanych w Strategii kierunków interwencji:

- „Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014 - 2020”, w tym w szczególności część dotycząca Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w ramach Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego,
- „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020”, w tym w szczególności część dostępna w ramach Lokalnej Grupy Działania „BUD-UJ RAZEM”,
- „Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020”,
- „Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014 - 2020”,

- „Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014 - 2020”,
- „Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014 - 2020”,
- programów „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”,
- „Norweskiego Mechanizmu Finansowego” oraz „Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego”.

W obecnej perspektywie finansowej dostępne są również inne fundusze UE w ramach następujących programów:

- Program „Erasmus +” – program współfinansuje działania edukacyjne, sportowe i skierowane do młodzieży,
- Program „Europa dla Obywateli 2014 - 2020” – program współfinansuje działania o charakterze obywatelskim skierowane do społeczności lokalnych oraz administracji samorządowej,
- Program „Kreatywna Europa” – program współfinansuje działania dot. sektora kultury i mediów,
- Program „Horyzont 2020” – program współfinansuje działania badawcze i naukowe,
- Program „COSME 2014 - 2020” – program współfinansuje działania wzmacniające konkurencyjność i innowacyjność przedsiębiorstw.

Poza działaniami władz gminy ukierunkowanymi na pozyskiwanie środków na realizację własnych projektów, zakłada się realizację działań informacyjnych i wspomagających skierowanych m. in. do przedsiębiorców aplikujących o środki pomocowe na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej oraz innych podmiotów i organizacji chętnych w pozyskiwaniu dofinansowania zewnętrznego.

9. Monitoring i ewaluacja

Warunkiem koniecznym do osiągnięcia celów założonych w Strategii jest pogłębiona współpraca władz gminy, wielu instytucji sektora publicznego z terenu gminy Tuszyn - podmiotów gospodarczych, grup społecznych, sektora pozarządowego, i w szczególności mieszkańców, którym zależy na budowaniu pozycji konkurencyjnej gminy oraz tych, którzy rozumieją konieczność i potrzebę nieustannego rozwoju społeczno - gospodarczego. Ścisłe współdziałanie wszystkich wyżej wymienionych grup jest gwarancją właściwego wdrażania i realizacji Strategii.

Zaangażowane w proces monitorowania grupy powinny aktywnie uczestniczyć w realizacji poszczególnych celów strategicznych, jak również czuwać nad tym, aby założenia Strategii były sukcesywnie wdrażane. Co do zasady, strategia rozwoju gminy powinna być dokumentem żywym i dynamicznie reagującym na pojawiające się zmiany w dalszym i bliższym otoczeniu. Na etapie wdrożeniowym Strategii dopuszcza się więc zgłaszanie pomysłów, uwag i propozycji korekt zapisów, dostosowujących Strategię do pojawiających się wyzwań i szans rozwojowych w szczególności wynikających z możliwości pozyskania dodatkowych zewnętrznych środków finansowych pochodzących ze źródeł budżetowych, pozabudżetowych krajowych i zagranicznych, w tym z Unii Europejskiej.

Ponadto, niestałość warunków otoczenia oraz mogące się pojawić trudności w zabezpieczeniu adekwatnych środków finansowych przeznaczonych na realizację działań przewidzianych w Strategii mogą doprowadzić do dezaktualizacji niektórych z zaplanowanych priorytetów/kierunków interwencji lub uniemożliwić ich realizację według pierwotnego planu, co również wymusi dokonywanie ewentualnych korekt i zmian. Każdorazowo, zmiany Strategii powinny być jednak efektem udokumentowanych działań monitoringowych i ewaluacyjnych.

Dla potrzeb monitoringu, rozumianego jako systematyczne i szczegółowe badanie realizacji Strategii, skoncentrowanego na ocenie przebiegu prawidłowości wdrażania działań i zadań realizacyjnych w odniesieniu do przyjętego planu oraz stopnia osiągnięcia produktów i rezultatów, koniecznym jest wprowadzenie zasad stałego, okresowego przeglądu postępów wdrożeniowych, opartego na wskaźnikach mierzących osiągnięcie założonych celów oraz postępy w realizacji zaplanowanych działań. Wybór właściwych mierzalnych wskaźników dostępnych w statystyce publicznej i wewnętrznej gminy będzie mieć przełożenie na efektywne monitorowanie procesów wdrażania Strategii.

Biorąc powyższe pod uwagę, koniecznym wydaje się powołanie zespołu odpowiedzialnego za monitoring i ewaluację niniejszej Strategii. Do zespołu powinni zostać zaproszeni reprezentanci różnych środowisk opiniotwórczych z terenu gminy, reprezentujący grupy odbiorców poszczególnych działań przewidzianych do realizacji w ramach Strategii. Rekomenduje się, aby nie rzadziej niż raz na dwa lata, Zespół dokonał szczegółowej analizy realizacji celów strategicznych

w oparciu o wypracowane wskaźniki, jak i zaproponował zmiany odpowiednie do aktualnej sytuacji i warunków. Efektem pracy Zespołu powinny być m. in. plany realizacji założeń Strategii w kolejnych dwóch latach, jak i określenie zagrożeń mogących utrudniać ich wdrożenie. Prowadzony w ten sposób proces ewaluacji powinien umożliwić wykrycie ewentualnych trudności występujących przy realizacji założonych celów, jak i docelowo pozwolić określić stopień wdrożenia Strategii, tj. stopień realizacji zaplanowanych działań.

Podstawowym źródłem danych do monitorowania poziomu realizowania Strategii stała się statystyka publiczna oraz gmina, a w niektórych przypadkach konieczne jest zawiązanie porozumień z podmiotami i jednostkami zewnętrznymi. W ramach analizy wskaźnikowej, realizowanej przez Zespół, mierniki pochodzące ze statystyki publicznej mogą zostać przedstawione w układach porównawczych, tj. np. w porównaniach do powiatu łódzkiego wschodniego, województwa łódzkiego czy kraju. Zakres czasowy analizy powinien obejmować zmiany w stosunku do roku bazowego (2013r.) i roku ostatniego badania.

Pomocnicza tabela do przekazywania danych statystycznych do Zespołu przez referaty Urzędu Miejskiego w Tuszynie oraz jednostki gminy – jako dane własne oraz pozyskane od instytucji zewnętrznych – formularz prezentowany poniżej.

Tabela 19

Wzór formularza do przekazywania danych statystycznych do Zespołu przez referaty Urzędu Miasta w Tuszynie.

Cel operacyjny nr.....			 TUSZYN
Nazwa miernika	Źródło danych i jednostka miary	Wartość dla roku bazowego (2013r.)	Wartość dla roku badanego (.....)
1.			
2.			
3.			

Źródło: opracowanie własne.

W roku 2020, tj. w ostatnim roku wdrażania niniejszej Strategii, Zespół powinien opracować raport ewaluacyjny podsumowujący efekty podjętych działań strategicznych pod kątem skuteczności, adekwatności i użyteczności oraz ich efektywności i trwałości. Raport powinien zawierać wnioski i rekomendacje, które powinny być wzięte pod uwagę przy ustalaniu dalszych kierunków rozwojowych gminy Tuszyn na kolejne lata.

Tabela 20
Wskaźniki monitorowania realizacji Strategii.

Nazwa wskaźnika		Jednostka pomiaru	Źródło
CEL STRATEGICZNY: Wzrost konkurencyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy Tuszyn.			
Jednostki nowo zarejestrowane wg REGON na 10 tys. mieszkańców		podmiot	GUS
Liczba podmiotów gospodarczych wg REGON na 10 tys. mieszkańców		podmiot	GUS
Podmioty gospodarcze wg rodzajów działalności (rolnictwo, przemysł i budownictwo, usługi)	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	%	GUS
	przemysł i budownictwo	%	GUS
	pozostała działalność	%	GUS
Udział podmiotów związanych z przemysłem i budownictwem w liczbie całkowitej podmiotów gospodarczych		%	GUS
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym		%	GUS
Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem		%	PUP
Liczba pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym		osoba	GUS
Dochody własne gminy na 1 mieszkańca		zł	GUS
Udział dochodów własnych gminy w dochodach ogółem		%	GUS
Dochody podatkowe na 1 mieszkańca (dochody własne – dochody podatkowe ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw)		zł	GUS
Saldo migracji na 1000 mieszkańców		osoba	GUS
Jednostki nowo zarejestrowane wg REGON na 10 tys. mieszkańców		podmiot	GUS
Udział terenów przemysłowych w powierzchni ogółem		%	GUGiK
Drogi publiczne gminne o nawierzchni twardej		km	UMiG
Liczba gospodarstw rolnych		sztuka	ARiMR

Średnia powierzchnia użytków rolnych dla gospodarstw rolnych	ha	ARiMR
Gospodarstwa rolne posiadające ciągniki	sztuka	GUS
Kwoty pozyskane z PROW 2014 – 2020 na ułatwienie startu młodym rolnikom	zł	ARiMR
Kwoty uzyskane z PROW 2007 – 2013 na modernizację gospodarstw rolnych	zł	ARiMR
Liczba godzin szkoleniowych i doradczych dla przedsiębiorców i rolników	godzina	UMiG

CEL STRATEGICZNY: Wysoka atrakcyjność osadnicza gminy Tuszyn.

Liczba ludności gminy	osoba	
Długość ścieżek rowerowych	km	GUS
Kwota pozyskana z UE na infrastrukturę turystyczną	zł	UMiG
Liczba połączeń komunikacyjnych pomiędzy Łodzią a Tuszynem	sztuka	PKS
Liczba kursów linii autobusowych komunikacji publicznej na terenie gminy	sztuka	PKS
Liczba przystanków komunikacji publicznej na terenie gminy	sztuka	PKS
Drogi publiczne gminne o nawierzchni twardej	km	UMiG
Drogi publiczne gminne o nawierzchni twardej ulepszonej	km	UMiG
Drogi publiczne gminne o nawierzchni gruntowej	km	UMiG
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	GUS
Ludność korzystająca z instalacji kanalizacyjnej do ogółu mieszkańców	%	GUS
Ludność korzystająca z instalacji wodociągowej do ogółu mieszkańców	%	GUS
Komunalne oczyszczalnie ścieków	sztuka	GUS
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków	%	GUS
Ilość obiektów użyteczności publicznej poddanych rozbudowie lub przebudowie	obiekt	UMiG
Ilość budynków użyteczności publicznej przystosowanych dla osób niepełnosprawnych	obiekt	UMiG
Ilość budynków poddanych termomodernizacji	sztuka	UMiG
Przestępstwa stwierdzone przez policję	sztuka	GUS
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez policję	%	GUS
Liczba zrewitalizowanych obiektów	sztuka	UMiG
Powierzchnia obszarów zdegradowanych objętych rewitalizacją	ha	UMiG

CEL STRATEGICZNY: Sprawny i efektywny system publicznych usług społecznych zapewniający wysoką jakość życia mieszkańców.

Liczba uczniów w szkołach podstawowych stan na początku roku szkolnego	osoba	GUS
Szkoły podstawowe	obiekt	GUS
Liczba uczniów w szkołach gimnazjalnych stan na początku roku szkolnego	osoba	GUS
Liczba dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych	osoba	GUS
Pomieszczenia w szkołach podstawowych	pomieszczenie	GUS
Pomieszczenia w gimnazjum	pomieszczenie	GUS
Liczba uczniów korzystających z zajęć pozalekcyjnych realizowanych w szkołach podstawowych i gimnazjalnych	osoba	UMiG
Zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych i gimnazjalnych	sztuka	UMiG
Liczba osób korzystających ze wsparcia w ramach pomocy społecznej	osoba	GUS
Liczba osób objętych programami zdrowotnymi	osoba	SPZ
Liczba programów zdrowotnych	sztuka	SPZ
Liczba porad w ramach podstawowej opieki zdrowotnej	sztuka	GUS
Imprezy zorganizowane przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice	sztuka	GUS
Liczba uczestników imprez zorganizowanych przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice	osoba	GUS
Przeciętna liczba uczestników imprez na 1 mieszkańca zorganizowanych przez domy, ośrodki kultury i świetlice	osoba	GUS
Sekcje sportowe	sztuka	GUS
Liczba boisk	sztuka	GUS
Ćwiczący w klubach sportowych	osoba	GUS
Pozyskiwane środki z UE na infrastrukturę kulturalną	zł	UMiG

CEL STRATEGICZNY: Stworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej, agroturystycznej i ekoturystycznej Gminy w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe.

Długość urządzonych i oznakowanych wielofunkcyjnych tras rekreacyjnych na terenie gminy	Km	
Udział terenów rekreacyjno – wypoczynkowych w powierzchni ogółem	%	GUGiK
Ilość działań proekologicznych	sztuka	UMiG
Liczba godzin zajęć proekologicznych	godzina	UMiG

Lesistość gminy	%	GUS
Liczba obiektów agroturystycznych i ekoturystycznych	obiekty	UMiG
Liczba miejsc noclegowych w obiektach agroturystycznych	miejsca	UMiG
Liczba godzin szkoleniowych i doradczych dla rolników zainteresowanych prowadzeniem gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych	godzina	UMiG
Ilość osób korzystających z portalu gminy	osoba	UMiG

CEL STRATEGICZNY: Doskonalenie jakości systemu zarządzania gminą.

Liczba sprzętu informatycznego w Urzędzie Miasta i Gminy Tuszyn	sztuka	UMiG
Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	organizacja	GUS
Liczba organizacji pożytku publicznego	organizacja	UMiG
Zespoły folklorystyczne	sztuka	GUS
Członkowie zespołów folklorystycznych	osoba	GUS
Liczba wydarzeń aktywizujących mieszkańców	sztuka	UMiG
Frekwencja w wyborach samorządowych	%	UMiG
Frekwencja w wyborach parlamentarnych	%	UMiG
Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego	%	UMiG
Udział dokumentów strategicznych JST poddanych konsultacjom społecznym w liczbie dokumentów strategicznych ogółem	%	UMiG

10. Spis tabel

Tabela 1. Powierzchnia lasów w 2013 roku stan na dzień 31.12.2013 roku.....	18
Tabela 2. Powierzchnia lasów w gminie Tuszyn według własności.....	18
Tabela 3. Udziały procentowe poszczególnych typów emisji w imisji całkowitej.....	24
Tabela 4. Potencjał geotermalny gminy Tuszyn.....	26
Tabela 5. Ludność w przekroju terytorialnym stan na dzień 31.12.2013 roku.....	31
Tabela 6. Przyrost naturalny w powiecie łódzkim wschodnim na dzień 31.12.2013 roku.....	34
Tabela 7. Struktura osób pracujących w powiecie łódzkim wschodnim według stanu na dzień 31.12.2013 roku.....	36
Tabela 8. Bezrobotni zarejestrowani na dzień 31.12.2013 roku.....	37
Tabela 9. Struktura osób bezrobotnych w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.....	38
Tabela 10. Struktura podmiotów medycznych w gminie Tuszyn stan na dzień 31.12.2014 roku....	42
Tabela 11. Wykaz przykładowych programów zdrowotnych, w których uczestniczyła Samorządowa Przychodnia Zdrowia w Tuszynie w latach 2012 - 2014.....	44
Tabela 12. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań oraz mieszkania wyposażenia w urządzenia techniczno - sanitarne w gminie Tuszyn w okresie 2005 - 2013.....	52
Tabela 13. Podmioty Gospodarki Narodowej prowadzące działalność gospodarczą na terenie powiatu łódzkiego wschodniego stan na dzień 31.12.2013 roku.....	70
Tabela 14. Podmioty Gospodarki Narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na terenie gminy Tuszyn.....	70
Tabela 15. Jednostki wpisane do rejestru REGON wg sekcji PKD 2007 w 2013 roku.....	71
Tabela 16. Analiza SWOT dla gminy Tuszyn.....	76

TUSZYN

Strategia Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015-2020

Tabela 17. Wiek, zatrudnienie, związek z Tuszynem respondentów ankiety przeprowadzonej na potrzeby przygotowania Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn na lata 2015 – 2015.....	80
Tabela 18. Układ priorytetów i celów strategicznych.....	92
Tabela 19. Wzór formularza do przekazywania danych statystycznych do Zespołu przez referaty Urzędu Miasta w Tuszynie.....	116
Tabela 20. Wskaźnik monitorowania realizacji Strategii.....	117

11. Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności gminy Tuszyn stan na 31.12.2013 roku.....	31
Wykres 2. Liczba ludności gminy Tuszyn w latach 1995-2013 stan na dzień 31 grudnia.....	32
Wykres 3. Liczba ludności z podziałem na miasto i wieś oraz zmiany w wielkości zaludnienia w gminie Tuszyn w latach 1995-2013.....	32
Wykres 4. Gęstość zaludnienia na 1 km ² w gminie Tuszyn na lata 1995-2013.....	33
Wykres 5. Przyrost naturalny w gminie Tuszyn w okresie 2000-2013.....	33
Wykres 6. Saldo migracji w gminie Tuszyn w okresie 2000-2013.....	34
Wykres 7. Struktura wieku mieszkańców gminy Tuszyn w okresie 1995-2013.....	35
Wykres 8. Prognozy ludności powiatu łódzkiego wschodniego według płci do roku 2035.....	36
Wykres 9. Liczba osób bezrobotnych w gminie Tuszyn w latach 2005-2013.....	37
Wykres 10. Beneficjenci pomocy społecznej w gminie Tuszyn w latach 2000-2013.....	40
Wykres 11. Liczba porad ogółem realizowanych przez Samorządową Przychodnię Zdrowia w Tuszynie w latach 2012-2014.....	43
Wykres 12. Liczba osób korzystających z Krytej Pływalni „Oceanik” w latach 2010-2014.....	47
Wykres 13. Podział organizacji pozarządowych wg kryterium lokalizacji na terenie powiatu.....	50
Wykres 14. Zasoby mieszkaniowe – powierzchnia użytkowa w tys. m ² w gminie Tuszyn w latach 2005-2013.....	51
Wykres 15. Liczba rodzin oczekujących na lokale mieszkaniowe w gminie Tuszyn w okresie 2005-2013.....	52
Wykres 16. Rodzaj nawierzchni dróg powiatowych gminy Tuszyn.....	57

Wykres 17. Długość dróg powiatowych „ogółem” w stosunku do długości dróg powiatowych przebiegających w poszczególnych gminach powiatu, stan na dzień 31.12.2013 r.....	58
Wykres 18. Rodzaj nawierzchni dróg gminnych miejskich.....	59
Wykres 19. Rodzaj nawierzchni dróg gminnych zamiejskich.....	59
Wykres 20. Liczba wypadków drogowych, ofiar, rannych, kolizji w latach 2005-2013.....	60
Wykres 21. Dane dotyczące sieci wodociągowej – długość czynnej sieci rozdzielczej (km) w gminie Tuszyn w okresie 2005-2013.....	62
Wykres 22. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w gminie Tuszyn w okresie 2005-2013..	62
Wykres 23. Długość czynnej kanalizacyjnej (km) w gminie Tuszyn w okresie 2005-2013.....	63
Wykres 24. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w gminie Tuszyn na lata 2005-2013.....	64
Wykres 25. Podmioty Gospodarki Narodowej wpisane do rejestru REGON w gminie Tuszyn na lata 2005-2013 stan na dzień 31 grudnia.....	69
Wykres 26. Struktura podmiotów gospodarczych wg Sekcji PKD 2007 w gminie Tuszyn w 2013 roku.....	72
Wykres 27. Jakość gleb wg klas bonifikacji w ha i % w gminie Tuszyn.....	73
Wykres 28. Struktura zasiewów w gminie Tuszyn.....	73
Wykres 29. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych.....	74
Wykres 30. Ocena stanu infrastruktury w mieście i gminie Tuszyn.....	81
Wykres 31. Ocena działań z zakresu spraw społecznych podejmowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn.....	82
Wykres 32. Ocena działań ze sfery gospodarczej podejmowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn.....	83
Wykres 33. Ocena atrakcyjności i oferty turystycznej miasta i gminy Tuszyn.....	83
Wykres 34. Ocena organizacji przestrzeni na obszarach wiejskich.....	84
Wykres 35. Ocena organizacji przestrzeni w mieście Tuszyn.....	85

Wykres 36. Ocena estetyki obiektów zlokalizowanych na terenie miasta i gminy Tuszyn oraz ocena aspektów środowiskowych.....	85
Wykres 37. Ocena potrzeb inwestycyjnych dotyczących miasta i gminy Tuszyn.....	87
Wykres 38. Częstotliwość wskazań kierunków rozwojowych dotyczących miasta i gminy Tuszyn.	88
Wykres 39. Priorytetowe kierunki rozwojowe miasta i gminy Tuszyn.....	88
Wykres 40. Kierunki rozwojowe miasta i gminy Tuszyn wskazano jako drugie w hierarchii.....	89

TUSZYN

12. Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie gminy Tuszyn na tle województwa łódzkiego i powiatu łódzkiego wschodniego.....	8
Rysunek 2. Podział miasta Tuszyna na dzielnice.....	9
Rysunek 3. Podział Gminy Tuszyn na sołectwa.....	10
Rysunek 4. Obszar przekroczeń średniej 24-godzinnej stężenia pyłu PM10 w Aglomeracji Łódzkiej w roku 2013 obszar przekroczeń średniej rocznej wartości poziomu docelowego stężenie benzo(a)pirenu w pyłe PM10 w Aglomeracji Łódzkiej w roku 2013.....	21
Rysunek 5. Lokalizacja głównych źródeł punktowych emisji do atmosfery w powiecie łódzkim wschodnim w roku 2008.....	22
Rysunek 6. Emisja liniowa równoważna w powiecie łódzkim wschodnim.....	23
Rysunek 7. Mapa potencjału technicznego energii cieplnej utworów triasu górnego, jury dolnej, jury środkowej i kredy dolnej na tle obszaru gmin Lokalnej Grupy Działania „Bud-Uj Razem”.....	25
Rysunek 8. Drogi i autostrady przebiegające przez województwo łódzkie i gminę Tuszyn.....	56

TUSZYN

13. Spis schematów

Schemat 1. Struktura Strategii Rozwoju Gminy Tuszyn.....	5
Schemat 2. Układ zależności i hierarchia europejskich, krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych.....	6